MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

JEVGENIJUS BARDAUSKAS
EDUKOLOGIJOS MAGISTRATŪROS NUOLATINĖS STUDIJOS

POLITIKŲ POŽIŪRIS Į VYRUS, PATYRUSIUS MOTERŲ SMURTĄ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: *lekt. dr. Raminta Bardauskienė*

Vilnius,
2014

TURINYS

ĮVADAS 4

1. LYČIŲ SKIRTUMAI IR DISKRIMINACIJA 8

1.1. Lyčių vaidmenis formuojantys stereotipai 8
1.2. Lyčių nelygybės aspektai visuomenėje 11
1.3. Feminizmo samprata ir reikšmė vyrų studijose 14
1.4. Antifeminizmas ir maskulinizmas kaip priešprieša feminizmui 17

2. SMURTAS ARTIMOJE APLINKOJE IR JO PRIEŽASTYS 23

2.1. Smurto samprata ir rūšys 23
2.2. Smurto priežastys ir lyties aspektas 26

3. TYRIMAS 37

3.1. Tyrimo teorinės prielaidos ir charakteristika 37
3.2. Tyrimo rezultatai 43
3.3. Vyro įvaizdis 43
3.4. Moterų smurtas prieš vyrus 49
3.5. Moterų smurto prieš vyrus rūšys 51
3.6. Požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą 57

IŠVADOS 60
REKOMENDACIJOS 62
LITERATŪROS SĄRAŠAS 64
ANOTACIJA 69
ANNOTATION 70
SANTRAUKA 71
SUMMARY ..... **Klaida! Žymelė neapibrėžta.**
PRIEDAI 75

LENTELĖS

1 lentelė. Vedusio vyro savybės ir gebėjimai

2 lentelė. Užregistruoti asmenys, nukentėję nuo nusikaltimų 2012–2013 m.

3 lentelė. Tiriamųjų demografinės charakteristikos

4 lentelė. Anketos struktūra

5 lentelė. Respondentų atsakymai, pasirinkus atsakymo variantą „Kita“

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Skundų dėl diskriminacijos pareiškėjų pasiskirstymas pagal lytį 1999–2013 m.
2 paveikslas. Feminizmo kryptys
3 paveikslas. Vyriškumo formos
4 paveikslas. Smurto rūšys
5 paveikslas. Į smurtą linkusiems vyrams būdingos savybės
6 paveikslas. Vyrų smurto prieš moteris priežastys
7 paveikslas. Asmenys, įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas 2005–2012 m.
8 paveikslas. Įkalintų asmenų statistika 2005–2012 m.
9 paveikslas. Užregistruoti asmenys, nukentėję nuo sutuoktinio 2005–2012 m.
10 paveikslas. Užregistruoti asmenys, nukentėję nuo sugyventinio 2005–2012 m.
11 paveikslas. Moterų smurto prieš vyrus priežastys
12 paveikslas. Seimo narių požiūris į stereotipinius vyro įvaizdžius
13 paveikslas. Seimo narių požiūris į „tradicinio“ vyro įvaizdį
14 paveikslas. Ar vyrai patiria moterų smurtą?
15 paveikslas. Ar pažįstate vyrų, patyrusių moterų smurtą?
16 paveikslas. Ar smurtas prieš vyrus Lietuvoje yra problema?
17 paveikslas. Veiksmai, laikytini moters smurtu
18 paveikslas. Naudojami moterų smurto veiksmai
19 paveikslas. Ar kreipėtės /kreiptumėtės pagalbos, patyrę moterų smurtą?
20 paveikslas. Priežastys, dėl kurių nesikreipė /nesikreiptų pagalbos
21 paveikslas. Požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą

ĮVADAS

Smurtas šeimoje yra viena opiausių problemų mūsų šalyje. Smurtas įvardijamas kaip itin sudėtinga psichosocialinė problema ir yra viena skaudžiausių individo patirčių, kurias jis gali patirti iš artimo žmogaus. Ši problema nėra susijusi nei su socialiniu statusu, nei su religija ar įsitikinimais, nei su rase, etnine kilme, ar pagaliau – su lytimi. Šeimos ir giminystės ryšiai sudaro kiekvieno žmogaus egzistencijos dalį. Šeimos gyvenimas iš esmės apima visą emocinės patirties spektrą. Šeimos santykiai – vyro ir moters, tėvų ir vaikų, brolių ir seserų arba tolimesnių giminaičių – gali būti šilti ir tenkinti šeimos narius, bet juose taip pat gali glūdėti stipriausios įtampos, keliančios žmonėms neviltį, didelį nerimo ir kaltės jausmą. Smurtą artimoje aplinkoje gali patirti ir moterys, ir vyrai. Mokslinėje literatūroje bei viešojoje erdvėje dagiausiai pristatomi, analizuojami ir vertinami moterų ir vaikų patirto smuro atvejai, o apie smurtą prieš vyrus kalbama mažai arba visai nutylima.

Moterų smurtas prieš vyrus negali būti vertinamas kaip naujas socialinis reiškinys – jis visada egzistavo, tik labiau užslėptas, pavienis, retas. Didžbalytė (2008) pabrėžia, kad moterų smurtas prieš vyrus yra mažai žinomas šių dienų fenomenas. Šiais laikais smurtą patiriančių vyrų dalis yra mažesnė nei moterų, tačiau tai nesumenkina problemos reikšmės ir nesumažina poreikio kalbėti apie tai. Moterys dažniau naudoja psichologinį ar emocinį smurtą, o ne fizinį ar seksualinį, nes jos paprastai fiziškai silpnesnės už vyrus. Vyrai taip pat gali patirti fizinį ir seksualinį moterų smurtą, o gynyba nėra pagrindinis moterų smurto prieš vyrus motyvas. Pykčio nevaldymas, vaikystės patirtis, nepasitenkinimas tarpusavio santykiais, galia ir kontrolė gali nulemti moterų smurtą prieš vyrus. Dėl įvairių socialinių ir kultūrinių visuomenės nuostatų vyrai papraščiausiai yra linkę slėpti asmeninius išgyvenimus. Smurtas prieš vyrus – tema, kuri žemina pačių vyrų vyriškumo autoritetą. Visuomenė ir vyrų aplinka nesupranta ir nepripažįsta vyrų kaip moterų smurto aukų, nes, remiantis visuomenės požiūriu, vyrai turi būti stiprūs, autoritetingi, pakantūs vadai šeimose (Didžbalytė, 2008).

Moterų smurto prieš vyrus problemos pobūdis lemia tai, kad ne tik mažai kalbama apie šią problemą, bet ir mažai daroma šioje srityje. Galima rasti begalę organizacijų, kurios susitelkia padėti moterims, patyrusioms vyrų smurtą, o pagalbos organizacijų vyrams, kenčiantiems moterų smurtą, beveik nėra, išskyrus pirmuosius žingsnius Lietuvoje žengiančius Vyrų krizių centrus. Dažniausiai pagalbos jie turi ieškotis patys, nes visuomenė nepasiruošusi padėti spręsti tokias vyrų problemas. Žvelgiant iš šių dienų perspektyvos,

smurtą šeimoje reikėtų laikyti žmogaus, o ne lyčių problema. Todėl pagalba turėtų būti orientuota ne į atskiras lytis, o skirta smurto aukoms. Tačiau pirmiausia viešojoje erdvėje turi būti sulaužyti patriarchaliniai stereotipai, susiję su lyčių įvaizdžiu ir vaidmenimis, kurie stigmatizuoja ir žemina vyrus kaip galimas moterų smurto aukas.

Darbo naujumas ir aktualumas. Moterų smurtas prieš vyrus yra nauja tyrinėjimų sritis (Didžbalytė, 2008). A. Tereškinas (2004) teigia, kad vyrai, kaip lytiniai subjektai, vis dar lieka lyčių studijų paribyje ir apie juos, kaip lytines būtybes, trūksta išsamių studijų. Su tokia nuomone sutinka ir G. Navaitis (2005). Jis nurodo, kad vyrų tyrinėjimo sritis Lietuvoje dar nesukaupusi užtektinai empirinių duomenų, nors Vakarų šalys tokius tyrinėjimus sparčiai plečia. Lietuvoje kol kas atlikta tik keletas tyrimų apie vyrų smurtą ir visuomenėje vyraujančius stereotipus. Vienas jų – 2002 metais Vyrų krizių ir informacijos centro inicijuota bei „SIC rinkos tyrimų“ atlikta apklausa „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“ parodė, kad visuomenėje vyrauja patriarchalinis vyro įvaizdis, reiškiantis, kad vyras turi uždirbti pinigų, aprūpinti vaikus, globoti savo moterį. Kitas 2004 m. atliktas G. Navaičio tyrimas „Vyrų nuostatos į vyriškumo sklaidą šeimoje“ parodė panašius rezultatus, kad daugumai vyrų ir toliau būdingos tradicinės nuostatos apie vyriškumą – vyras turi siekti materialinės gerovės, būti globėjiškas, išlaikyti savo šeimą, būti autoritetu. Šiems tyrimams daugiau nei dešimtmetis, per tą laikotarpį visuomenės nuostatos galėjo keistis, todėl reikalingi nauji tyrimai, kurie parodytų, ar kito norminio vyro samprata visuomenėje ir su kokiais naujais iššūkiais jie susiduria modernėjančiame pasaulyje.

Šio **tyrimo objektas** – politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą. **Tyrimo tikslas** – ištirti, kaip politikai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Šiame darbe pagrindiniai keliami **probleminiai klausimai**: kaip nusistovėję lyčių vaidmenys turi įtakos visuomenės požiūriui į patiriamas lyčių problemas? Kodėl moterys smurtauja prieš vyrus? Koks politikų požiūris į vyrus, kurie patyrė moters smurtą?

Tikslui pasiekti iškelti šie **uždaviniai:**

1. Apibrėžti lyčių vaidmenis, stereotipus, pagrindinius lyčių nelygybės klausimus.
2. Pateikti pagrindines feminizmo ir maskulinizmo idėjas.
3. Apibrėžti smurto sampratą ir jo rūšis, kas lemia moterų smurtą prieš vyrus.
4. Remiantis atlikta apklausa, įvertinti politikų požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Magistro darbe keliama **hipotezė:** politikai neigiamai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Atliekant tyrimą naudoti šie mokslinių **tyrimų metodai**: mokslinės literatūros analizė (analizuojama mokslinė literatūra, straipsniai, oficiali statistika, įstatymai bei kiti šaltiniai,

susiję su lyčių, lygybės, smurto tematika); kiekybinis tyrimas (parengta anoniminė internetinė anketa, kuria siekta nustatyti Seimo narių vyrų požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą).

Šaltiniai ir mokslinė literatūra, padėjusi atskleisti šią tematiką, – V. Kanopienės ir J. Reingardės tyrinėjimai lyčių lygybės srityje, taip pat A. Conell lyčių vaidmenų studijos. Darbe remtasi ir A. Žvinklienės, V. Leonavičiaus, M. Castellio, K. Sleczko tyrinėjimais feminizmo srityje. Maskulinizmo tematikai daug įtakos turėjo A. Tereškino darbai. Šis lietuvių sociologas išsamiai nagrinėja vyrų, maskulinizmo studijas, populiariąją kultūrą ir seksualumą. Lietuvišką vyriškumo sampratą savo tyrimais padėjo atskleisti G. Navaitis. Darbe taip pat naudotasi ir A. Didžbalytės moksliniais darbais, skirtais vyrų, patyrusių moterų smurtą, patirties analizei bei L. Kublickienės studijos, analizuojančios šiuolaikinių vyrų tapatumo problematiką. Naudotasi Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaita, taip pat darbe pasitelkti tokių institucijų kaip Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos bei Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistiniai duomenys. Remiamasi internetiniais tinklalapiais, skirtais vyrų judėjimams, tokiais kaip „The National Coalition for Men“.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, 3 pagrindinės darbo dalys, išvados, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Pirmojoje dalyje apibrėžiamos *lyties, lyčių skirtybių, lyčių socializacijos* bei *lyčių vaidmenų* sąvokos, taip pat analizuojami lyčių vaidmenys bei stereotipai. Aptariami pagrindiniai lyčių nelygybės aspektai. Taip pat apibrėžiamos pagrindinės feminizmo atšakos, jų skirtumai. Aptariamos maskulinizmo studijos, jų atsiradimas, poreikis.

Antrojoje dalyje pateikiama smurto samprata, išskiriamos pagrindinės smurto rūšys. Siekiant įvertinti moterų ir vyrų skirtumus, nusistovėjusias tendencijas, analizuojama nusikalstamų veikų bei smurto artimoje aplinkoje atvejų statistika. Taip pat analizuojama vyrų prieš moteris ir moterų prieš vyrus smurto problematika.

Trečiojoje dalyje aprašoma tyrimo metodologija, aptariami anoniminės internetinės anketos duomenys, leidžiantys nustatyti Seimo narių požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

1. LYČIŲ SKIRTUMAI IR DISKRIMINACIJA

1. 1. Lyčių vaidmenis formuojantys stereotipai

Lyčių klausimai buvo svarbūs visais laikais. Visuomenei visada buvo įdomu, kodėl egzistuoja dvi skirtingos lytis, kuo mes skiriamės, ar mes visi lygūs. Oksfordo žodynas (2011) lytį apibrėžia kaip vyriškumo ir moteriškumo identiteto socialinę konstrukciją, kuri nustatoma pagal kiekvienoje kultūroje nusistovėjusias vyriškumo ir moteriškumo normas, stereotipus, vaidmenis, vertybes, elgesio formas, o lyčių skirtybes apibūdina kaip skirtingų požiūrių, vertybių ir elgsenos sistemą, kuri formuojasi per kultūrą ir socializaciją. Moteris ir vyras skiriasi biologiškai, šie skirtumai svarbūs lyčių skirtybėms, tačiau ne mažiau svarbūs socialiniai vaidmenys, kurie formuojami per kultūrą. Lytis, atskirdama vyriškumą nuo moteriškumo, sukuria socialinius lyčių skirtumus, kurie yra pastebimi kasdieniame gyvenime. Kaip teigia D. G. Myersas (2008), žmonės iš kartos į kartą perduoda įvairias nuostatas, idėjas, vertybes, nustato elgesio taisykles ir normas, lūkesčius, kaip turėtų elgtis moteris ir vyras, o nepateisinus šių lūkesčių, moteris ir vyras gali sulaukti paniekos. Lyčių socialiniai skirtumai yra grynai sąlygiški, kiekviena visuomenė turi savo požiūrį į vyrus ir moteris bei jų vaidmenis. Reikia pabrėžti, kad lyčių socialinius skirtumus galima panaikinti, o dabartinėje visuomenėje esanti nelygybė turėtų išnykti (Idėjų žodynas, 2001).

Socialinę ir kultūrinę lyčių skirtybių prigimtį paaiškina socializacija**.** Ji apima lyčių vaidmenų mokymąsi, padedant socialiniams veiksniams, tokiems kaip šeima ir žiniasklaida. Manoma, kad lyčių skirtybes lemia ne biologija – jas kuria kultūra. Šis teiginys leidžia sakyti, kad lyčių nelygybė atsiranda todėl, kad vyrai ir moterys socializuojami juos rengiant skirtingiems vaidmenims (Giddens, 2005). Visuomenėje yra primetami lyčių vaidmenys, kurių turima laikytis. Šie vaidmenys tampa asmens dalimi. „Lyčių vaidmenys – tai visuomenės lūkesčiai, kaip, atsižvelgiant į socialines-ekonomines sąlygas ir kultūrines tradicijas, turi elgtis, mąstyti, kokia veikla užsiima moterys ir vyrai. Kitaip tariant, lyčių vaidmenys nurodo į tikėtiną, laukiamą darbo pasidalijimą tarp lyčių ir su lytimi susijusias taisykles, kurios reglamentuoja socialinę sąveiką.“ (Kanopienė, 2001, p. 150). V. Kanopienė (2001) nurodo, kad šių vaidmenų mokomasi per socializaciją vaikystėje. Mergaičių ir

berniukų elgesį ugdo šeima, mokykla, žiniasklaida. Pasak M. Stonkienės, medijos turi didelę įtaką besiformuojančiam vaikui. „Žiniasklaidos perduodamus pranešimus, kuriamas moteriškumo ir vyriškumo reikšmes vaikai ir jaunimas priima nekvestionuodami. <...> Žiniasklaidos formuojami stereotipiniai moters, vyro suvokiniai, šeimos modeliai, lyčių skirtumai, lyčių opozicijų sistemos traktuotės, orientuoja jaunimo pažintines lyties, šeimos suvokimo ir elgsenos schemas.“ (Stonkienė, 2003).

Anot A. Giddenso (2005), vaikų veiksmus, besimokant vaidmenų, taip pat reguliuoja teigiamos ir neigiamos sankcijos – socialiai taikomos prievartos priemonės, kurios atlygina už tam tikrą elgseną arba ją varžo, pavyzdžiui, berniuką galima paskatinti pagyrimu (pvz., „koks tu drąsus berniukas“) arba suvaržyti nepritarimu (pvz., „berniukai su lėlėmis nežaidžia“). Neigiami ir teigiami spaudimai padeda tiek berniukams, tiek mergaitėms išmokti ir priimti biologinės lyties vaidmenis, kurių iš jų laukiama (Giddens, 2005). Pasak V. Kanopienės (2001), visuomenėje įprasta, kad vyras turi būti šeimos maitintojas, o moteris – gera žmona, motina, namų šeimininkė, nekonkuruojanti su vyrais darbo rinkoje. Vis dėlto tokią nelanksčią seksualinių vaidmenų ir socializacijos interpretaciją daugelis autorių kritikuoja teigdami, kad lyčių socializacijai nėra būdingas sklandumas. Pavyzdžiui, R. W. Connel (2005) teigia, kad „socializacijos veiksniai“ negali mechaniškai paveikti augančio asmens, iš tiesų jie tiktai kviečia vaiką tam tikromis sąlygomis dalyvauti socialinėje veikloje ir dažniausiai tas kvietimas būna priverstinis.

Lytis dažnai priešina ir visuomenėje vyraujantys stereotipai. Oksfordo žodynas (2011) lyčių **stereotipus** apibūdina kaip asmeninį įsitikinimą apie lyčių skirtingą elgesį bei bruožus, kuris formuojasi per socializaciją. Kitas panašus stereotipo apibrėžimas – tai standartizuotas vyro ir moters vaizdavimas kultūroje, ypač masinėje žiniasklaidoje, formuojantis skirtumus tarp lyčių pagal išvaizdą, elgesį, profesijas (Chandler, Munday, 2011). „Idėjų žodyne“ (2001) stereotipas apibrėžiamas kaip „nusistovėjęs, perdėtas, išankstinis vaizdinys apie kokį nors asmens, grupės ar visuomenės tipą, kuris daugiau pagrįstas išankstiniu nusiteikimu negu faktais. Nuolat kartojamas, po kurio laiko įstringa žmonių sąmonėje ir išlieka, nors faktai rodo ką kitą. Stereotipai pavojingi, kai taikomi persekiojimui ar diskriminacijai pateisinti.“ Stereotipus kuria visuomenės struktūros, kurios, klijuodamos etiketes kitoms visuomenės grupėms, stengiasi neleisti joms pakilti (Idėjų žodynas, 2001).

Visuomenėje vyraujantys stereotipai lyčių atžvilgiu neretai veda prie diskriminacijos. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir nuo 1999 m. balandžio 1 d. įsigaliojusiame LR Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme yra įtvirtinti lyčių lygybės bei nediskriminacijos principai, kurie sudaro galimybę ir moterims, ir vyrams vienodai dalyvauti ekonominiame, politiniame

bei socialiniame gyvenime, tačiau realybėje nuolat susiduriama su lyčių diskriminacija darbo rinkoje, socialiniame gyvenime.

A. Tereškinas (2004) teigia, kad lyčių lygybei trukdo nemažai faktorių – instituciniai, politiniai, ideologiniai, kultūriniai. Jis nurodo, kad pastarieji veiksniai ir Lietuvos žmonių mentalitetas labai prisideda prie kasdienės lyčių diskriminacijos, kurią tyrinėtojai įvardija kaip diskursyvinę arba simbolinę. Kitaip tariant, tai stereotipų ir prietarų apipinta lyties nuostatų diskriminacija, su kuria moterys ir vyrai susiduria kasdieniame gyvenime. A. Tereškino (2004) teigimu, kasdieniame gyvenime, žiniasklaidoje, populiariojoje kultūroje moterys yra apibrėžiamos kaip silpnoji ir pasyvioji lytis, o vyrai – veržlūs, grėsmingi ir stiprūs, moterys mūsų kultūroje nuolat siejamos su tuo, kad yra „žemesnės“, jų veikla mažiau reikšminga nei vyrų, o dailiosios lyties elgesys yra silpnojo elgesys. Šie lytiniai skirtumai mūsų visuomenėje egzistuoja kaip dominavimo forma, kuri neretai išreiškiama ir per tiesioginę fizinę prievartą prieš moteris (Tereškinas, 2004).

Padėtis dabartinėje visuomenėje šiek tiek keičiasi, nors net vaikiškose knygelėse, filmuose, televizijos laidose veikia daugiau vyriškų nei moteriškų personažų, o ir pastariesiems skiriami pasyviųjų, besirūpinančiųjų namais vaidmenys. Šią tendenciją atspindi 2002 m. atliktas tyrimas, kuriame analizuota žiniasklaidos įtaka paaugliams ir kokie pranešimai jiems perduodami apie lyčių vaidmenis. „Akcentuotas pranešimų srautas orientuotas į vaikų – berniukų – auditoriją, jame, kaip ir reklamose, vyrauja jėgos kaip vyriškumo prado stereotipai. Tai suponuoja vertinti galima socialinių sferų lyčių aspektų pasidalijimą į viešąją sferą – kurioje dominuoja vyriškasis pradas ir kartais seksistinis moters įvaizdžiai, kurie implikuoja hedonistinių poreikių tenkinimą ir šeimos sferą – dominuojantį moters – moters – namų šeimininkės įvaizdį joje“ (Macevičiūtė ir kt., 2002, p. 73-74). Kaip jau minėta, LR Konstitucija draudžia diskriminaciją, tačiau itin dažnai vyrų darbas yra apmokamas geriau nei moterų. Beveik kiekvienoje kultūroje moterys pirmiausiai atsako už vaikų auginimą, namų priežiūrą, o vyrams tradiciškai tenka atsakomybė aprūpinti šeimą (Giddens, 2005).

A. Tereškinas (2004), kalbėdamas apie Lietuvoje gyvus stereotipus, pateikia 2002 m. atliktą reprezentatyvią apklausą „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“. Apklausa parodė, kad mūsų šalyje vertinami stiprūs vyrai, o „tikru“ vyru laikomas tas, kuris sugeba aprūpinti šeimą, apginti moterį. Respondentai „tikru“ vyru laiko asmenį, sugebantį uždirbti pinigų (72 % respondentų), nagingą, mokantį atlikti „vyriškus“ buities, techninius darbus (67 %), aprūpinantį, prižiūrintį ir auklėjantį vaikus (67 %), globojantį savo moterį (66 %). Apklausoje dalyvavę vyrai palaikė įtvirtintą šeimos modelį – vyrai šeimoje turi vadovauti, jų žodis visada turi būti lemiamas. Apklausoje dalyvavusios moterys buvo labiau linkusios laužyti lyčių

stereotipus ir teigė, kad namais gali rūpintis ir vyrai (Tereškinas, 2004). Tokios apklausos patvirtina, kad iš anksto nustatyti moterų ir vyrų vaidmenys yra tvirtai įsišakniję mūsų kultūroje, šeimose, visuomenėje, jų lengvai nepakeisi, nors viešumoje teigiama, kad vyrai ir moterys lygūs. Šį teiginį patvirtina ir A. Tereškino (2004) pastebėjimai, kad kurti jautrią moterų ir vyrų skirtumams ir panašumams visuomenę mes galėsime tik tada, kai ne tik įstatymuose įteisinsime lyčių teises ir galimybes, bet ir pastebėsime stereotipus, prietarus bei įsikerojusias nuostatas, diskriminuojančias mus, kaip lytines būtybes.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad daugelį amžių priimtų normų nepavyks greitai pakeisti. Taip pat reikia pabrėžti, kad daugėjant nepriklausomų moterų, kurios gali pasirūpinti savimi ir kurioms nereikalingas vyras, kaip šeimos maitintojas, vyrus ištinka „vyriškumo krizė“. Visuomenė iš jų visada laukė stereotipinio šeimos maitintojo įvaizdžio, todėl šiuolaikinėje visuomenėje šiam įvaizdžiui silpnėjant, vyrai nebesupranta, kaip jiems elgtis, pamažu prarandama vyriškoji tapatybė (Reingardė, 2009).

1. 2. Lyčių nelygybės aspektai visuomenėje

Lyčių nelygybės aspektai išlieka aktualūs iki šių dienų. J. Jenkinsas (1997) pastebi, kad ištisus šimtmečius įvairiose visuomenėse viešpatavo vyrai: jie turėjo valdžią, valdė turtus, formavo vertybes ir elgėsi su moterimis kaip su antrarūšėmis būtybėmis. Situacija gerėja, tačiau lyčių nelygybės klausimas tebėra svarbus. Moterys dažnai sudaiktinamos reklamose, pornografijoje – skatinama idėja mėgautis lengvai pasiekiamu moters kūnu. J. Reingardė (2009) pastebi, kad visame pasaulyje draudžiamas išorinių lytinių organų apipjaustymas 10–12 metų mergaitėms – klitoridektomija, tačiau jis tebevyksta Centrinėje Afrikoje jau daugiau nei 2 000 metų. Šiuo procesu siekiama užtikrinti nekaltybę iki santuokos ir nuslopinti lytinį pasitenkinimą. Tačiau nevertėtų pamiršti, kad apipjaustymo procedūra atliekama ir vyrams. Skirtingai nei moterų, vyrų apipjaustymą kai kurios kultūros, pavyzdžiui, žydai, toleruoja ir propaguoja, todėl tai nėra smerkiama pasaulyje, o pripažįstama kaip norma (Reingardė, 2009).

Lyčių diskriminacija stebima daugelyje gyvenimo sričių – tarpusavio santykiuose, darbo rinkoje, politiniame gyvenime. Labiausiai pabrėžiama, kad diskriminuojamos moterys. Šią problemą siekiama mažinti ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygiu. V. Kanopienė (2001) nurodo, kad lyčių disproporcija itin ryški politiniame gyvenime: nors pasaulio mastu moterys sudaro apie 50 proc. elektorato, bet yra tik 15 proc. parlamentarių ir 4 proc. ministrų kabineto

narių. Kaip išeitį 2012 m. Europos Parlamentas pasiūlė nustatyti specialias kvotas moterims versle ir politikoje. Tokiu būdu siekiama mažinti vyrų skaičių šiose srityse. „Europos Parlamentas ragina užtikrinti, kad pusę renkamų pareigybių šalių parlamentuose ir Europos Parlamente (Parlamento Pirmininko, jo pavaduotojų, komitetų pirmininkų ir pirmininkų pavaduotojų) užimtų moterys. Tuo tarpu šalių vyriausybės raginamos 2014 m. pasiūlyti po vieną moterį ir vyrą kandidatais į Europos Komisijos narius. Šiuo metu Europos Komisijoje moterys sudaro tik 33 proc.“ (Europos Parlamentas, 2012).

Daugelį amžių darbas buvo tarsi vyrų privilegija. Anot J. Reingardės (2009), darbas yra galios ir išteklių šaltinis, pagrindinis gyvenimo tikslas, kuris yra ypač svarbus vyriškajai tapatybei, gebėjimas atlikti šeimos maitintojo vaidmenį yra esminė vyriškumo išraiška. „Vyrai yra užauginti protestantizmo dvasia ir išmokyti susitapatinti su darbu, o ne tenkinti asmeninius poreikius“ (Reingardė, 2009, p. 76–77). Iki šiol visuomenėje vyrauja požiūris, kad moteris gali nedirbti ir auginti vaikus. Vyrams tokios „privilegijos“ nėra suteikiamos: jei vyras neturi darbo, jis bus pasmerktas ir vadinamas „ištižėliu“ arba „išlaikytiniu“. Europos šalių statistiniai duomenys rodo, jog ši situacija palaipsniui kinta: daugumoje Europos šalių nuo 35 iki 60-ies proc., moterų, nuo šešiolikmečių iki šešiasdešimtmečių, turi mokama darbą ne namuose (Giddens, 2005).

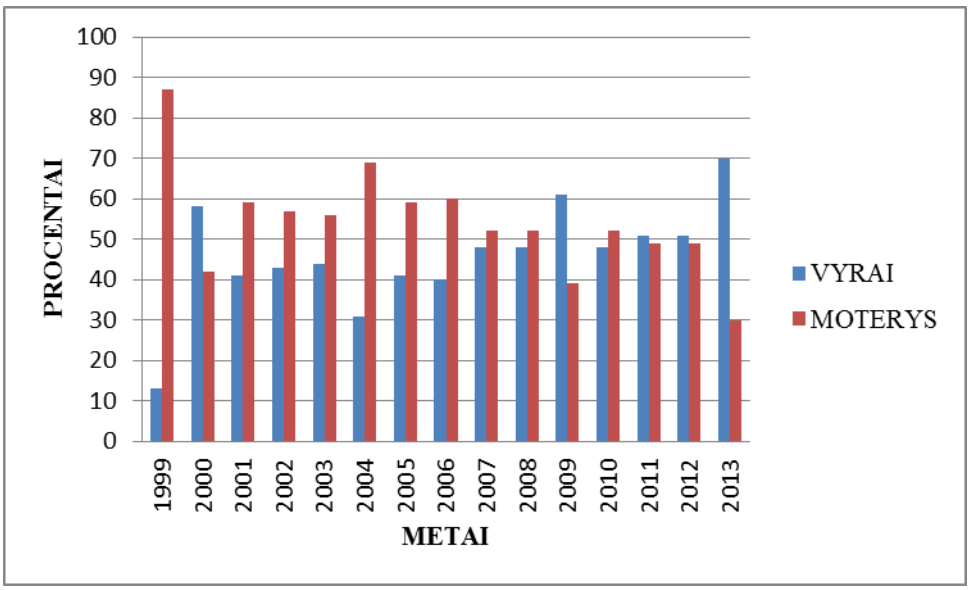
Vyrų ir moterų padėtis itin skiriasi ir darbo rinkoje. Iki šiol vyrauja samprata apie vyrams ir moterims „tinkamą“ darbą. Moterys ir vyrai į darbą priimami skirtingos rūšies užduotims atlikti. Pavyzdžiui, moterys negali dirbti mechanikais, nes tai „vyriškas“ darbas ir atvirkščiai – vyrai nenori dirbti sekretorėmis, nes tai „moteriškas“ darbas. Deklaruojama, kad vyrai ir moterys yra lygūs, tačiau tyrimai ir statistika rodo priešingai, jog moterų diskriminacija darbo rinkoje yra didesnė. I. Tamutienė (2004) pastebi, kad nėra nė vienos šalies, kurioje moterų pajamų, politinio dalyvavimo ir daugelis kitų rodiklių būtų tolygūs ar aukštesni negu vyrų. I. Tamutienė (2004) teigia, kad ES šalyse moterys uždirba tik pusę vyrų uždarbio, neužima nė ketvirčio vietų parlamente ir įneša gerokai didesnį indėlį į šeimos darbus nei vyrai. Visuomenėje jau tapo įprasta, kad vyrams už tą patį darbą mokamas didesnis atlyginimas nei moterims. „Darbdaviai, remdamiesi neigiamais moteriškosios lyties stereotipais, riboja jų įsidarbinimo, profesinės karjeros galimybes, už tą patį darbą mokėdami mažiau nei vyrams“ (Kanopienė, 2001, p. 150). To priežastis – beveik kiekvienoje kultūroje vyraujantis požiūris, kad moteris pirmiausiai turi rūpintis vaikų auginimu ir namų ūkio darbais, o vyrai tradiciškai atsakingi už šeimos aprūpinimą (Giddens, 2005). 2014 m. balandžio mėnesį ES paskelbtoje ataskaitoje nurodoma, kad nors užmokesčio skirtumai ir segregacija tarp vyrų ir moterų vis dar yra dideli, lyčių nelygybių kraštutinumai šiek tiek

silpnėja. Esant dabartinei pažangai prireiks net 70 metų, kad būtų suvienodintas darbo užmokestis (Europos Komisija, 2014).

Yra teigiančių, kad vyrų lyties diskriminacija neegzistuoja, kiti mano, kad moterų diskriminacija yra praeitis, o egzistuoja būtent vyrų diskriminacija (Holter, 2005). Kaip teigia O. G. Holteris, daugelis vyrų „diskriminacijos“ sąvokos nenori tapatinti su asmenine patirtimi, nenori būti siejami su neigiamais išgyvenimais. Vyrai, susidūrę su problemomis, apie jas nutyli, kadangi tylėjimas padeda išlaikyti vyriškumą. Kita problema ta, kad vyrams trūksta informacijos apie pagalbos priemones patyrus diskriminaciją. „Daugelis vyrų nė nežino apie tokias galimybes arba mano, kad lygių galimybių kontrolieriai egzistuoja tik moterims“ (Holter, Oysten, Gullvag, 2005, p. 173). Visuomenėje egzistuoja nuostatos, kad „vyrai yra eikvotini“, kitaip tariant, jie įvardijami kaip karų arba sunkaus darbo medžiaga. Dar viena nuostata, ypač pabrėžiama šeimyniniame gyvenime, – „vyrai nesirūpina“. O. G. Holteris nurodo, kad vyrai nori „būti“ šeima, o ne tik „turėti“ šeimą. Tai reiškia, kad jie nori prisidėti prie namų ruošos darbų, vaikų auklėjimo, auginimo, išeiti tėvystės atostogų. Tačiau tradicinio lyčių vaidmenų modelio paplitimas visuomenėje jiems užkertą kelią. „Daugelis kompanijų Skandinavijoje turi vietinius susitarimus dėl tėvystės atostogų ir su jais susietas išmokas <...>, kurios taikomos motinai, bet ne tėvui“ (Holter, 2005, p. 171–173). Panaši situacija ir Lietuvoje: nors ir leidžiama bet kuriam iš tėvų pasinaudoti vaiko priežiūros atostogų teise, darbdaviai vyrų teisę pasinaudoti tėvystės atostogomis vertina neigiamai (Socialinių tyrimų institutas, 2009).

Labiausiai vyrai jaučiasi diskriminuojami tokiose srityse kaip darbas, vaiko globa, alimentai, vaikui skiriama parama, jie skundžiasi dėl ypatingų sąlygų moterims, pavyzdžiui, nustatytų švietimo sistemos kvotų, kurios suteikia pirmenybę tam tikros profesijos moterims (Holter, 2005).

Lietuvos lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2013 m. ataskaitoje nurodo, kad 2007 m. vyrų ir moterų skundų dėl patiriamos diskriminacijos skaičius tapo vienodas. 2009 m. vyrai lygių galimybių kontrolieriui skundėsi gerokai dažniau nei moterys, tokių skundų skaičius išaugo iki 61 proc., palyginti su moterų. Pasak šios institucijos, tai rodo, kad Lietuvoje vyrai atsikrato stereotipų ir aktyviau kovoja už savo teises. Ataskaitoje daroma išvada, kad vyrai nebemano, jog diskriminaciją patiria tik moterys ir kad dėl to vyrams skųstis gėdinga. Kintančią situaciją Lietuvoje dėl skundų apie diskriminaciją atspindi Lietuvos lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pateikti statistiniai duomenys (žr. 1 pav.).

1 pav. Skundų dėl diskriminacijos pareiškėjų pasiskirstymas pagal lytį 1999–2013 m.

Šaltinis: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2013 m. ataskaita, p. 7–8.

Situacijos analizė rodo, kad moterų diskriminacija išlieka didesnė nei vyrų. Reikia pripažinti, kad vyrai taip pat patiria diskriminaciją dėl lyties, tik kitose srityse, kaip antai: vaikų priežiūros atostogos, išmokos vaikams, teisė į vaiko priežiūrą po skyrybų ir pan. Lėtai, bet kinta ir pačių vyrų požiūris į patiriamą diskriminaciją bei aktyvumas ginant savo teises.

1. 3. Feminizmo samprata ir reikšmė vyrų studijose

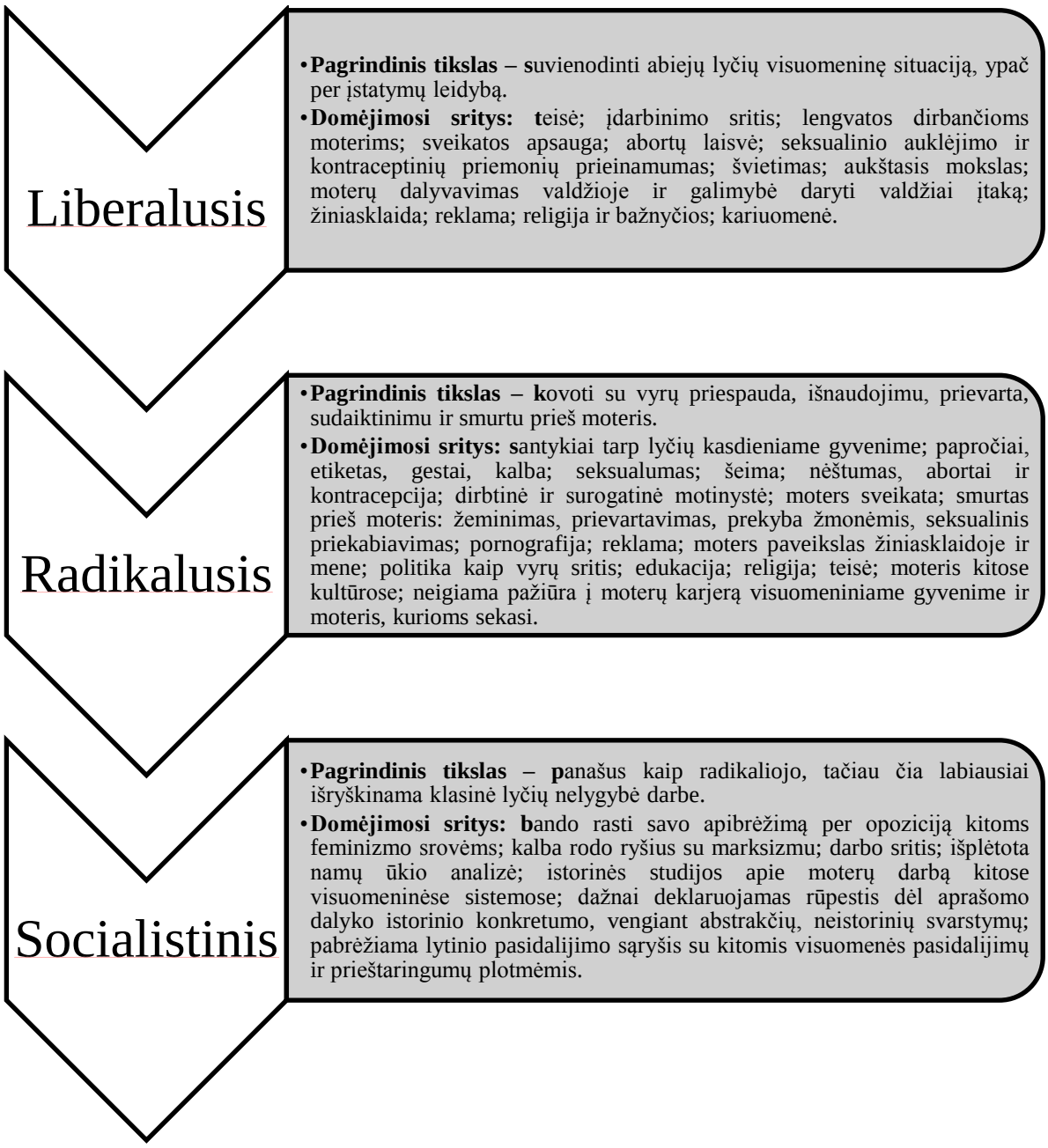
Kad ir kaip būtų keista, feminizmo teorija išryškino vyrų problemas ir paskatino mokslines vyrų studijas. Būtina aptarti feminizmo sampratą, kad geriau suprastume vyrų problematikos aspektus. Feminizmą autoriai apibrėžia kaip sociologinės žiūros perspektyvas (Giddens, 2005), socialinį judėjimą (Leonavičius, 2003) arba ideologiją (Oksfordo žodynas, 2011), pabrėžiant lyties svarbą ir moterų patirties unikalumą (Giddens, 2005), siekiant visuomenėje pagerinti moterų padėtį (Leonavičius, 2003) arba nutraukti moterų pavaldumą vyrams (Oksfordo žodynas, 2011).

Plačiąja prasme feminizmas suvokiamas kaip moterų ir vyrų lygybės visose visuomeninio gyvenimo srityse siekis. Feminizmas meta iššūkį patriarchalizmui ir siekia padaryti galą vyrų dominavimui. Femizmo teorija turi daug atšakų, bet visas jas vienija

troškimas atskleisti lyčių nelygybę visuomenėje ir stengtis ją įveikti (Giddens, 2005). Dažnai sąvoką „feminizmas“ visuomenė suvokia kaip neigiamą, nes nežino tikrosios šios sąvokos prasmės ir vadovaujasi stereotipais. Feministes kritikuoja vyrai, kurie gina patriarchalinės visuomenės interesus, ir moterys, nepripažįstančios feminizmo idėjų ir pritariančios patriarchalinei visuomenei. Visuomenėje įsitvirtinęs požiūris, kad feministės – tai moterys, kovojančios su vyrais, nors feminizmas – tai kova už lygias vyrų ir moterų teises.

A. Žvinklienė (2000) teigia, kad tokį požiūrį Lietuvoje palaiko ir politiškai bei socialiai aktyvios moterys, kurios užima vadovų postus valstybinėse institucijose ir gali turėti įtakos politiniams sprendimams. Autorės manymu, tokios moterys vengia tapatintis su feministėmis, lyg nežinotų, kad įgyvendinus lygiateisiškumą, jos turėtų galimybę įgyti išsilavinimą, pasiekti tokią padėtį visuomenėje. Pasak A. Žvinklienės (2000), moterys retai išdrįsta save tapatinti su feministėmis, nes bijo viešosios nuomonės, toks požiūris liudija moterų „dvigubos moralės“ gajumą.

Bendrai sutariama, kad feminizmo pagrindas yra moterų teisių gynimas. Visos feminizmo formos teigia, kad moterys yra žmonės, o ne lėlės, objektai, daiktai ar gyvūnai (Castells, 2006). Tačiau šis judėjimas susiduria ir su daug vidinių prieštaravimų, kovą už lygias moterų ir vyrų teises skirtingos feminizmo kryptys suvokia savaip. Viena vertus feminizmo kryptys siekia panašių tikslų, tačiau jų siekdamos priemones renkasi skirtingas. Sociologijoje išskiriamos trys feminizmo kryptys: liberalusis, socialistinis ir radikalusis (žr. 2 pav.).

2 pav. Feminizmo kryptys.

Šaltinis: sudaryta pagal Sleczka, 2005.

Liberaliojo feminizmo atšaka aiškina lyčių nelygybes atsižvelgdama į socialines, kultūrines nuostatas ir daugiausiai dėmesio skiria veiksniams, kurie skatina moterų ir vyrų nelygybę. Labiausiai rūpinamasi moterų diskriminacija ir jų menkesniu vertinimu darbo aplinkoje, švietimo įstaigose, žiniasklaidoje (Giddens, 2005). Kaip nurodo V. Leonavičius (2003, p. 124), „liberalusis feminizmas laikosi nuostatos, kad reikšmingų skirtumų tarp lyčių nėra, o moterims suteikus tokias pat teises, kaip ir vyrams, lyčių lygiavertiškumas būtų palengva pasiektas“. Tokioms liberaliojo feminizmo nuostatoms prieštarauja radikalusis feminizmas, kuris nesutinka su požiūriu, kad moteris reikia integruoti į vyrišką simbolinę

tvarką. Radikalusis feminizmas teigia, kad dėl moterų priespaudos kaltas daugelį amžių gyvuojantis patriarchatas – dominuojantys vyrai. Radikaliosios feministės pastebi vyrų priespaudą, smurtą, seksualinį moterų išnaudojimą.

Radikaliosioms feministėms prieštarauja socialistinės feministės, kurių teigimu, radikaliosios feministės nėra teisios sakydamos, kad nereikia taisyti egzistuojančios sistemos, o ją nugalėti revoliuciniu būdu. Socialistinio feminizmo atstovės sutinka su kitomis feministėmis, kad moterys yra išnaudojamos, engiamos, pajungtos seksistinės ideologijos, tačiau jos atmeta radikaliųjų feminisčių teigimą, kad viską lemia patriarchatas, kadangi visas moteris visur negalima traktuoti vienodai. Šalia lytinio prieštaravimo pirmiausia egzistuoja klasinis prieštaravimas, taip pat yra etninių, religinių, rasinių, tarptautinių prieštaravimų (Sleczka, 2005). Socialistinio feminizmo atstovės nesutinka ir su liberaliojo judėjimo šalininkėmis. „Feministės socialistės kovą su patriarchalizmu būtinai sieja su kapitalizmo įveika, o feministės liberalės socioekonominę transformaciją vertina daug skeptiškiau ir „moterų reikalo“ gynimą atskiria nuo kitų tikslų.“ (Castells, 2006).

Galima teigti, kad šie skirtingų feministinio judėjimo krypčių prieštaravimai rodo feminizmo susiskaldymą, jo įvairumą. Feminizmas ir jo idėjos suteikė moterims daugiau laisvių, jos ėmė sparčiau kopti karjeros laiptais, susitvarko su skirtingais vaidmenimis visuomenėje ir šeimoje, todėl vis daugiau imta kalbėti apie vis didėjančią vyriškumo krizę. Teigiama, kad ekonominiai pokyčiai iš vyrų atėmė šeimos maitintojo vaidmenį, kiti tyrinėtojai mano, kad ši krizė susijusi su tėvystės funkcijos nepakankamumu, didėjančia konkurencija darbe (Tereškinas, 2004). Šios problemos sukėlė feminizmui priešingą judėjimą – antifeminizmą, bei paskatino atsirasti maskulinizmo studijas.

1. 4. Antifeminizmas ir maskulinizmas kaip priešprieša feminizmui

Feminizmo išryškintos moterų problemos ir tai, kad tradiciniai vaidmenys nebeatitinka šiuolaikinių realijų, atskleidė vyriškumo sampratos bei vaidmenų krizę. Feminizmo judėjimas paskatino antifeministinį judėjimą bei maskulinizmo teorijos atsiradimą ir vyrų studijas. Dažniausiai antifeministinis judėjimas yra įvardijamas kaip sukilimas prieš sukilimą.

Kai kuriems antifeministiniams judėjimams priklausantys vyrai teigia, kad jie patiria netgi didesnę prievartą nei moterys. Tačiau nereikia pamiršti, kad čia žvelgiama tik iš vienos pusės, t. y. atspindima judėjimams priklausančių vyrų pozicija. Antifeministinių judėjimų

tinklalapiuose atkreipiamas dėmesys į sritis, kuriose, anot aktyvistų, diskriminuojami vyrai. „National Coalition For Men“ tinklalapis nurodo už vyrų teises kovojantis jau nuo 1977 metų. Tinklalapyje daugybė straipsnių, paremtų ir statistiniais duomenimis apie vyrų diskriminaciją šiuolaikiniame pasaulyje. Pavyzdžiui, viena iš sričių, kurioje, kaip teigiama, diskriminuojami vyrai, – tai skyrybų atveju vaiko globos suteikimas. Šiame tinklalapyje rašoma, kad vien JAV net 80 procentų atvejų, mamoms paprašius vaiko globos, teismas ją ir suteikia. Didžiojoje Britanijoje tėvai neturi lygių teisių su moterimis pasiimti vaiko priežiūros atostogų, o Japonijoje po skyrybų vaiko globos teisės automatiškai perleidžiamos moteriai. Problemų šis judėjimas mato ir švietimo sistemoje. Aktyvistai teigia, kad mokyklose dauguma mokytojų yra moterys, todėl nukenčia berniukų mokymosi kokybė, jie pradeda vartoti narkotikus, sunkiai baigia vidurinę mokyklą, o dar rečiau – koledžą. Antifeministiniai judėjimai pabrėžia, kad valstybės per mažai skiria dėmesio vyrų žaginimui ar kitokiam seksualiniam smurtui. Taip pat pabrėžiama, kad varpos apipjaustymas kai kuriose kultūrose yra toleruojamas, kai tokia pat procedūra moterims yra uždrausta (The National Coalition for Men, 2011).

F. Ashe (2007) teigia, kad egzistuoja kelios konservatyvių vyrų grupės, t. y. religinės arba vyrų teisių grupės. Mokslininkė pastebi, kad konservatyvaus požiūrio šalininkai teigia, jog feministės užpuolė vyriškumą ir vyrus, jos sukūrė tokią situaciją, kuri lėmė vyrų tradicinio dominavimo išnykimą darbo vietoje ir šeimoje. Autorė daro išvadą, kad taip vyrų teisės buvo atimtos iš jų ir jie tapo feminizmo aukomis: vyrai yra moterų išvaromi iš namų, per teismus atimama iš jų vaikų globa ir yra priverčiami mokėti išmokas vaikams, su kuriais jie nebegyvena, praranda darbo vietas, nes nemažai jų laikoma nėščioms moterims, daugelis vyrų bijo būti apkaltinti seksualiniu priekabiavimu. F. Ashe (2007) sako, kad tai tik kelios problemos, kurias iškelia antifeministiniai judėjimai, manantys ir kartu teigiantys, kad vyrai lygiai taip pat yra diskriminuojami daugelyje gyvenimo sričių (Ashe, 2007).

Anot J. J. Mocionio (2003), visuomenėje teigiama, kad vyrų padėtis jiems suteikia daugiau privilegijų: uždirba geriau, turi mažiau įsipareigojimų buityje, jie labiau gerbiami visuomenėje, tačiau antifeministinio judėjimo šalininkai pastebi: jeigu vyrai yra tokie privilegijuoti visuomenėje, kodėl jie labiau smurtauja nei moterys? Mokslininko manymu, teisėsaugos sistema vyrams taip pat nesuteikia specialių privilegijų, nors, pavyzdžiui, policija nelabai noriai suima moterį, ypač jei ši turi vaiką. Anot J. J. Macionio (2003) vyrai taip pat dvigubai dažniau nukenčia nuo įvairių užpuolimų, tris kartus dažniau tampa nužudymo aukomis ir keturis kartus dažniau tampa savižudybės aukomis, net ir vaikystėje berniukai dažniau nei mergaitės yra išmetami iš mokyklų, berniukams dažniau nei mergaitėms nustatomi mokymosi sutrikimai, į koledžą berniukai patenka rečiau nei mergaitės, jie gauna

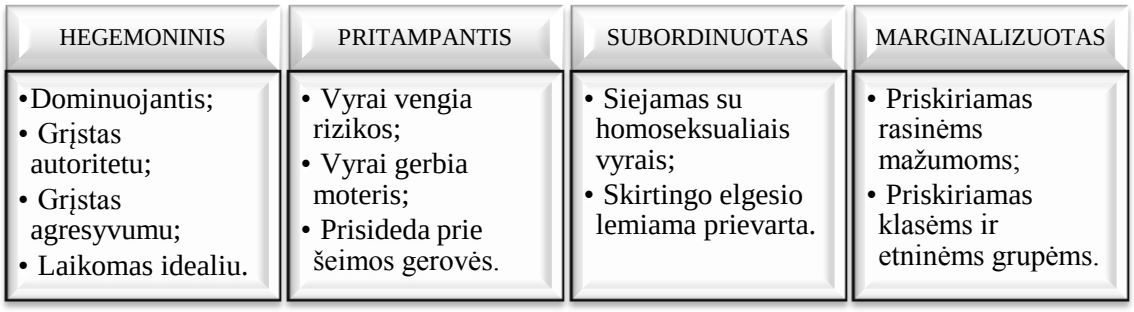
žemesnius pažymius. Tokiai kritikai pritariantys vyrai sako, kad net gamta yra prieš vyrus, nes moterys už juos gyvena ilgiau (Macionis, 2003).

Maskulinizmas, kaip nauja tyrinėjimų sritis, traktuojanti vyriškumą kaip dinamišką socialiai sukonstruotą dirbinį, pradeda rastis XX amžiaus 8-ajame dešimtmetyje. A. Tereškino (2004) teigimu, maskulinizmo studijoms įtaką turėjo daugiausiai moterų studijos, iškėlusios lytį kaip problemišką, o ne natūralią, savaime suvokiamą duotybę, todėl reaguota į silpnėjantį vyro autoritetą šeimoje ir ieškota vyriškumo galios apraiškų mitinėje poezijoje. Pasak A. Tereškino (2004), **maskulinizmu** arba **maskulinizmo studijomis** vadinama vyriškumą studijuojanti analitinė tradicija. Jis pastebi, kad kai kurie mokslininkai maskulinizmo studijas, traktuojančias vyriškumą kaip dinamišką socialiai sukonstruotą dirbinį, siūlo vadinti „vyrų studijomis“. L. Kublickienė (2003) daro išvadą, kad maskualiniai lyčių problemų aspektai svarstomi žymiai rečiau, palyginti su moterų problemų tyrinėjimu, o XX amžiaus 7-ajame dešimtmetyje sociologų ir filosofų darbai, skirti maskulinistinei problematikai, pabrėžė, kad seni patriarchaliniai maskuliniškumo idealai yra lemtingi patiems vyrams. Lietuvos sociologai ir psichologai teigia, kad vyrų ir vyriškumo tyrimai Lietuvoje yra gana nauja tyrinėjimų sritis (Navaitis, 2005), kad vyrai, kaip lytiniai subjektai, vis dar lieka lyčių studijų paribyje (Tereškinas, 2004). Teigiama, kad ši sritis dar nesukaupusi užtektinai empirinių duomenų, kai Vakarų šalyse tokio pobūdžio tyrinėjimai sparčiai plečiami (Navaitis, 2005). Vyrai dažniausiai tyrinėjami nesigilinant į jų lyties problemas, ir nors ši situacija kinta Lietuvai įstojus į ES, mūsų šalyje beveik nėra išsamių studijų apie vyrus kaip lytines būtybes (Tereškinas, 2004). O patys vyrai nelabai suvokia, kas yra vyriškumas, arba, kitaip tariant, nesugeba to įvertinti objektyviai (Tereškinas, 2004).

Pasak A. Tereškino (2004), maskulinizmo teorija ir vyrų bei vyriškumo formų studijavimas kelią nerimą feministiniams judėjimais, nes tokiu būdu atitraukiamas dėmesys nuo moterų nelygybės ir moterų problemų sprendimo. Autorius taip pat pabrėžia, kad šiuolaikinėje visuomenėje vyrai, kaip ir moterys, išgyvena skirtingų patirčių, ypač galios ir dominavimo srityse (Tereškinas, 2004).

R. W. Connel (2005) teigia, kad vyriškumas sudaro esminę lyčių tvarkos dalį, todėl jo neįmanoma suprasti skyriumi nuo šios tvarkos ar juos lydinčio moteriškumo. Būtent vyrų turima socialinė galia palaiko lyčių nelygybę, o santykius tarp lyčių vis dar nustato patriarchalinė galia. R. W. Connel (2005) įsitikinimu, lyčių tarpusavio santykiai – darinys, nulemtas kasdienių sąveikų ir praktikos, nors realybė yra kitokia. Įspūdis, kad moteriškumas ir vyriškumas yra amžini – klaidingas, nes šios formos nuolat kinta socializacijos procese ir iš naujo atkartojamos tiek per individualius, tiek per kolektyvinius veiksmus. R. W. Connel (1987; 2005) moteriškumą ir vyriškumą skiria pagal lyčių hierarchiją: hegemoninį,

pritampantį, subordinuotą ir marginalizuotą vyriškumą bei sureiškmintą ir besipriešinantį moteriškumą (žr. 3 paveikslą).

3 pav. Vyriškumo formos.

Šaltinis: sudaryta pagal Connel, 2005.

Pasak R. W. Connel (2005), hegemoninis vyriškumas – dominuojantis visų kitų visuomenėje esančių vyriškumo ir moteriškumo tipų atžvilgiu. Teriminas „hegemoninis“ susijęs su hegemonijos koncepcija ir reiškia tam tikros grupės socialinį dominavimą, įgyjamą ne šiurkščia prievarta, bet dėl kultūros dinamikos, apimančios privataus gyvenimo bei socialines sritis. Hegemoninis vyriškumas yra grįstas autoritetu, finansine kompetencija, agresyvumu ir heteroseksistine aistra moterims bei jų dominavimu. Ši forma yra pateikiama kaip idealioji, tačiau tik nedidelė dalis vyrų pajėgia gyventi pagal jos reikalavimus (Connel, 2005). Pasak J. Reingardės (2009), hegemoninis vyriškumas veikia kaip paprotinė moralė, norma, nusakanti, ką reiškia būti „tikru“ vyru.

Pritampantysis vyriškumas – vyrai, besinaudojantys „patriarchaliniais dividendais“, itin nerizikuojantys ir nesiveržiantys į patriarchato fronto priekį. Tokie vyrai vadinami hegemoninio vyriškumo dykinėtojais: daugybė vyrų, kurie naudojasi patriarchaliniais dividendais, taip pat gerbia savo žmonas ir moteris, niekada nesmurtauja prieš jas, atlieka įprastą namų apyvokos darbų dalį, parneša šeimai uždarbį ir gali lengvai įtikinti save, kad feministės yra liemenėles deginančios ekstremistės (Connel, 2005).

Subordinuotasis vyriškumas – tai forma arba tipas, kuris dažniausiai yra siejamas su homoseksualiais vyrais. Kai kurie heteroseksualūs vyrai ir berniukai yra išstumiami iš patriarchalinės legitimacijos rato ir dėl savo skirtingo elgesio patiria kitų heteroseksualų prievartą bei smurtą (Connel, 2005).

Marginalizuotasis vyriškumas – tai vyriškumo forma, apibrėžiama kaip santykis tarp dominuojančio ir subordinuoto klasių ir etninių grupių vyriškumo. Dažniausiai šiam tipui yra priskiriamos rasinės mažumos (Connel, 2005).

R. W. Connel (1987) nurodo ir dvi moteriškumo formas, kurios yra formuojamos joms skiriant padėtis, priklausomas nuo hegemoninio vyriškumo.

Pirmoji moteriškumo forma įvardijama, kaip **sureikšmintasis moteriškumas**. Jis, pasak R. W. Connel (1987), yra svarbus hegemoninio vyriškumo papildas. Ši forma skirta vyrų interesams ir troškimams pildyti, ji išsiskiria „nuolankumu, globa, empatija“. Jaunų moterų atveju ši forma siejama su seksualumu, vyresnių – su motinyste. Priešingas šiai moteriškumo formai – **besipriešinantis moteriškumas**. Jam priskiriamos moterys, nenorinčios paklusti tradicinio moteriškumo normoms. Mokslininkės teigimu, tai nepriklausomus identitetus bei gyvenimo būdus suformavusios feministės, lesbietės, senmergės, žiniuonės, prostitutės, sunkų fizinį darbą dirbančios moterys. Aiški ir organizuota lyčių hierarchija leistų teigti, kad santykiai tarp lyčių statiški, įtvirtinti ir nekintami, tačiau R. W. Connel (2005) tokį požiūrį atmeta. Jos įsitikinimu, seksualumas ir lytis konstruojami socialiai, žmonės gali keisti savo lytinę orientaciją. Bet tai nereiškia, kad žmonės gali keisti savo seksualumą, tiesiog žmonių lyties identitetai ir požiūriai be perstojo derinami (Giddens, 2005).

Dažniausiai visuomenėje egzistuoja keletas vyriškumo modelių, bet tik vienas jų **hegemoninis arba norminis** vyriškumas priimamas kaip norma (Tereškinas, 2004). G. Navaitis (2005) pateikia tyrimą, kuriame buvo apklausti vyrai, turintys vaikų. Šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti jų nuostatas, apibūdinančias vyriškumą. 2002 m. atliktas tyrimas buvo pirmas tokio pobūdžio Lietuvoje. Jis atskleidė, kad dauguma apklaustų vyrų dėl vyriškumo laikosi tradicinių nuostatų – respondentai buvo įsitikinę, kad vyras privalo siekti materialinės sėkmės, išlaikyti šeimą, tą atspindi ir tyrimo metu gauti duomenys (žr. 1 lentelę). Šie duomenys leidžia daryti išvadą, kad Lietuvoje vis dar dominuoja patriarchalinis vyro įvaizdis. Vyras turi būti „kietas“ ir stiprus, o dalykai, susiję su jausmais, vyrams yra gerokai svetimesni nei materialinės vertybės. G. Navaitis (2005), apibendrindamas tyrimą, teigia, kad vyrai dažniausiai apsiriboja gebėjimu aprūpinti savo šeimą, o kadangi nemažai daliai jų tai sunku padaryti, tai nemenka dalis tirtų vyrų tarsi neigia savo vyriškumą, nurodo, kad jie neturi „normaliam, šeimoje gyvenančiam vyrui“ reikiamų savybių.

1 lentelė. Vedusio vyro savybės ir gebėjimai

Vedusio vyro savybės/gebėjimai	**Atsakymų skaičius**	**Atsakymų procentas**
Rūpintis šeima	776	56,4
Uždirbti (aprūpinti šeimą materialiai)	285	20,7
Gerbti ir / arba mylėti žmoną	224	16,3
Auklėti vaikus / turėti vaikų	78	5,7
Padėti žmonai buityje	68	4,9
Planuoti šeimos ateitį	46	3,3
Kurti jaukią šeimos atmosferą	40	2,9
Kitos savybės ir gebėjimai	159	11,5

Šaltinis: Navaitis, 2005, p. 36.

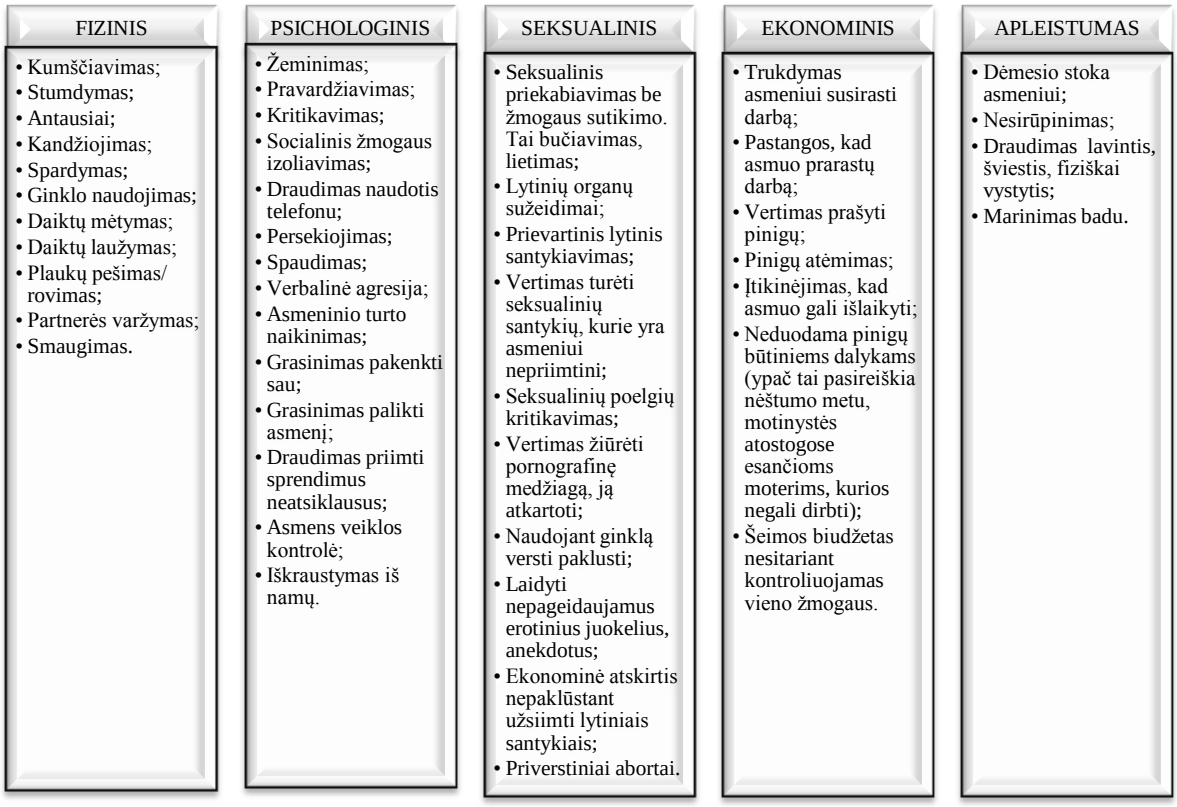
Apibendrinant, anot A. Tereškino (2004), Lietuvoje hegemoninį vyriškumą apibrėžia heteroseksualumas, ekonominis savarankiškumas, gebėjimas išlaikyti savo šeimą ir nebuvimas moterišku. Šioms vyriškumo vertybėms taip pat priklauso ir drąsa, agresyvumas, savarankiškumas, proto ir kūno tvirtumas, o štai empatija, priežiūra ar rūpinimasis kitais suvokiami kaip nederantys su vyriškumo galia ir priskiriama moteriškumui (Tereškinas, 2004). A. Tereškinas (2004) ragina suprasti, kad vyrai, kaip ir moterys, nėra monolitinė kategorija, o vyriškumas nebūtinai sietinas su vyrais, nes savaiminio ryšio tarp vyriškumo ir biologinių vyrų nėra, todėl privalome iš naujo permąstyti galios mechanizmus, veikiančius lyčių santykiuose, ir atmesti simplistinę engėjo ir engiamojo paradigmą.

2. SMURTAS ARTIMOJE APLINKOJE IR JO PRIEŽASTYS

2.1. Smurto samprata ir rūšys

Smurto samprata yra sudėtinga ir daugialypė. Nerasime vieno pripažinto smurto apibrėžimo. Šią sąvoka įvairūs autoriai apibūdina skirtingai, kadangi smurtausi būdingos įvairios formos ir požymiai. Smurtas gali būti apibrėžiamas kaip „vieno žmogaus (žmonių grupės) prievartos veiksmas prieš kitą žmogų (žmonių grupę), iš to turint kokios nors naudos ar pasitenkinimo“ (Gustainienė, 2005, p. 111). 2011 m. gegužės 26 d. priimtas Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas **smurto** sąvoką apibrėžia taip: „**Smurtas** – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą.“ (LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Šie apibrėžimai yra vartojami bendrąja prasme, smurtas suvokiamas kaip bet koks prievartos veiksnys prieš kitą asmenį. Paprastai išskiriamos tokios smurto šeimoje rūšys: fizinis, psichologinis, seksualinis, ekonominis bei apleistumas (žr. 4 pav.).

4 pav. Smurto rūšys.

Šaltiniai: sudaryta pagal Žukauskienė, 2006. The Violence Prevention Initiative of the Government of Newfoundland and Labrador, 2014.

Fiziniu smurtu laikomas neteisėtas, tyčinis, prieš žmogaus valią jo organizmui daromas fizinis poveikis. Fiziniu smurtu sukeliami įvairūs kūno sužalojimai, gali būti naudojami įvairūs fizinės jėgos naudojimo būdai. Į fizinio smurto sampratą įtraukiamas ir pasikėsinimas į gyvybę.

Šeimoje labiausiai paplitęs *psichologinis smurtas*. Tai tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai verčiant jo bijoti. Dažnai tai yra bauginimas, grasinimas, žeminimas. Psichologinis smurtas susijęs su verbaline prievarta, kurią lydi įvairūs užgaulūs žodžiai, įsakinėjimai, draudimai. M. Makara-Studzinska ir kt. (2005) teigia, kad moterys dažniausiai prieš vyrus naudoja verbalinį smurtą, t. y. jos reikalauja, tyčiojasi, kaltina, taip elgiasi dėl to, kad yra mažesnė tikimybė sulaukti atgalinės reakcijos, fizinį smurtą moterys dažniausiai naudoja tik gynybai.

Seksualiniu smurtu siekiama aukai parodyti, kad ji priklausoma nuo skriaudėjo. Seksualinis smurtas apima tiek fizinį, tiek psichologinį smurtą, bet čia pažeidžiama ir žmogaus teisė į jo garbę ir orumą. Žmogus yra seksualiai išnaudojamas, prieš jo valią

verčiamas nusirengti, užsiimti lytiniais santykiais, verčiamas stebėti ir atlikti pornografinius veiksmus.

Ekonominis smurtas atsiranda, kai vienas šeimos narys izoliuoja kitą, neleisdamas jam prisidėti prie šeimos biudžeto tvarkymo. Smurtautojo siekis – kitą asmenį padaryti finansiškai priklausomą nuo jo, trukdymas dirbti. Ekonominio smurto aukomis dažniausiai tampa moterys, kurios negali palikti savo vyrų, nes yra finansiškai nuo jų priklausomos, negeba išlaikyti vaikų.

Apleistumas tai yra žmogaus biologinių arba psichinių poreikių netenkinimas. Apleistumo aukomis dažnai tampa vaikai, kurie savimi negali pasirūpinti. Tai yra nesirūpinimas asmens maitinimu, priežiūra, švietimu, saugumu (žr. 4 pav.).

Žinoma, šios smurto rūšys susijusios ir tarpusavyje sąveikauja. Seksualinį smurtą lydi ir fizinis, ir psichologinis smurtas, ir atvirkščiai. Anot R. Žukauskienės (2006), dažniausiai šeimose pasireiškia psichologinis smurtas, vėliau jį papildo fizinė prievarta, o neretai viskas perauga į seksualinį smurtą. Pastebima tendencija, kad tiek literatūroje, tiek atliktuose įvairiuose tyrimuose ar apklausose daugiausiai pabrėžiamas vyrų smurtas prieš moteris, o ne moterų smurtas prieš vyrus. Įvairūs įstatymai, projektai taip pat dažniausiai kuriami nuo vyrų smurto nukentėjusioms moterims ar vaikams. Tokią situaciją galėjo lemti vyro įvaizdis, kuriami stereotipai, jog vyrai yra stiprioji lytis, labiausiai į nusikalstamas veiklas linkę asmenys. Lietuvoje atlikti tyrimai bei pateikiama statistika rodo, kad vyrai labiau linkę į nusikalstamas veiklas nei moterys, taip pat smurtinių atvejų šeimoje kaltininkais dažniausiai tampa vyrai.

Šiuolaikinėje visuomenėje vis didesnis dėmesys atkreipiamas į smurtą artimoje aplinkoje. LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas artimą aplinką apibūdina kaip aplinką, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį (LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011). Taigi tai gali būti sugyventiniai, sutuoktiniai, vaikai, kiti šeimos nariai. Smurto šeimoje problema visada buvo aktuali, tačiau modernioje visuomenėje vis labiau į ją atkreipiamas dėmesys, kadangi demokratinėse visuomenėse siekiama užtikrinti nukentėjusių nuo smurto apsaugos prevenciją. Tačiau nors žmogaus laisvė į kūno neliečiamybę yra užtikrinta įvairiuose dokumentuose tarptautiniu lygiu, pavyzdžiui, Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, tokių pažeidimų vis tiek neišvengiama. Šeima yra ta vieta, kur turėtume jaustis saugiai, tad smurto atvejai artimoje aplinkoje itin paveikūs žmogaus psichologijai. I. Michailovič (2012) pastebi, kad smurto šeimoje aukos dažnai palyginamos su teroristinių išpuolių aukomis, tačiau smurto šeimoje

aukos gyvybei kyla grėsmė kur kas ilgesnį laiką, o smurtautojas aukai yra ne svetimas teroristas, o jai artimas žmogus.

2.2. Smurto priežastys ir lyties aspektas

Moterų smurtas prieš vyrus – problema, apie kurią mažai kalbama. Daugiausia dėmesio skiriama moterims, patyrusioms vyrų smurtą. Įvairūs įstatymai, projektai taip pat dažniausiai kuriami nuo vyrų smurto nukentėjusioms moterims ar vaikams.

Tokia susiklosčiusi situacija remiasi visuomenėje vyraujančiais stereotipais apie lyčių įvaizdį ir vaidmenis. Daugelyje civilizacijų visame pasaulyje visais istorijos periodais iš vyrų buvo tikimasi smurtinio elgesio, už jį jie buvo garbinami arba buvo niekinami, jei mėgindavo jo atsisakyti. Vyrai gerbiami už aktyvumą, kuris gali virsti smurtiniu elgesiu ir smerkiami už pasyvumą. Jei vyras pasyvus, jis dažnai kaltinamas esantis „ištižėlis“. Moterys atvirkščiai – gerbiamos už pasyvumą, už tai, kad neužsiima joms uždrausta veikla (Gilligan, 2007). P. E. Eliassonas (2002) teigia, kad nors smurtaujantis vyras neretai įsivaizduojamas kaip žiaurus ir jausmų neturintis žmogus, daugelis jų kasdieniame gyvenime eina pareigas, reikalaujančias protavimo ir emocinio atsidavimo. Mokslininko teigimu, visuomenės akyse vyras, įtvirtinęs gero vadovo, puikaus pašnekovo, draugiško ir paslaugaus žmogaus poziciją, namuose virsta smurtautoju, nuo kurio kenčia ne tik sutuoktinė ar partnerė, bet ir vaikai.

Daugelis šios srities tyrinėtojų teigia, kad smurto šeimoje socialinės šaknys kyla iš patriarchalinio šeimos modelio, kuris postuluoja vyro autoritetą moters atžvilgiu. Tai sukuria ypatingą vyro galios giminėje statusą ir žmonų, dukterų, motinų, apskritai visų moterų pavaldumo poziciją (Gustainienė, 2005). Tokia pozicija vyrams suteikia galimybę elgtis su moterimis kaip su menkesnėmis, žemesnėmis už juos pačius (Dirsienė ir kt., 2007). Patriarchalinis modelis yra įtvirtintas daugelyje religijų, kurios turi didelę reikšmę vyro ir moters santykių formavimui. Lietuvoje vyraujanti religija – krikščionybė, kuri remiasi Biblija. Joje moteris dažnai vaizduojama kaip antraeilė būtybė, skirta vyrui. Biblijoje moteris net nevadinama žmogumi: „Jie abu – žmogus ir jo žmona – buvo nuogi, tačiau nesigėdijo“ (Senasis Testamentas). Būtent Ieva yra kaltinama, kad sugundė Adomą suvalgyti obuolį ir dėl to jie buvo išvyti iš rojaus. Ir vėl Biblija pabrėžia moters, kaip vergės, statusą ir vyro viršenybę: „Moteriai Jis tarė: „Aš padauginsiu tavo nėštumo vargus ir su skausmu tu gimdysi

vaikus; tave trauks prie tavo vyro, o jis tau viešpataus“ (Senasis Testamentas). Galima teigti, kad net Biblija įtvirtina vyrų smurtą prieš moteris.

Prievartą prieš moteris teisina ir daugelis visuomeninių šeimos sąvokų normų. Tai įvardijama kaip disciplinos forma ir remia prievartos šeimoje, kaip privataus reikalo ir pačios šeimos problemos, požiūrį (Gustainienė, 2005). Vyrų smurtas dažnai apibūdinamas kaip vyriškos jėgos demonstravimo ir moterų priespaudos išraiška. Smurtas – tai mėginimas sukurti jėgos ir valdžios įspūdį, nes vyras netvirtai jaučiasi santykiuose su moterimi ir beviltiškai gina save nuo priklausomybės jausmo (Eliasson, 2002). Pykčio reakcijas gali paaštrinti konfliktai dėl pavydo, o grasinimas palikti ypač padidina smurto tikimybę. N. Dirsienės, V. Reikertienės (2008) teigimu, tyrimai rodo, kad smurtaujančių vyrų pyktis yra nulemtas žemo savigarbos lygio ir stereotipinio vyro vaidmens, be to, žmonės su žemu savigarbos lygiu linkę reaguoti smurtu, nes stokoja nesmurtinio bendravimo įgūdžių, kuriais įgytų galią ir pageidaujamą statusą. Šios autorės taip pat nurodo, kad smurtaujantys vyrai išsiskiria kai kuriomis specifinėmis savybėmis, kurios nebūdingos vyrams, nesmurtaujantiems prieš savo sutuoktines (žr. 5 pav.).

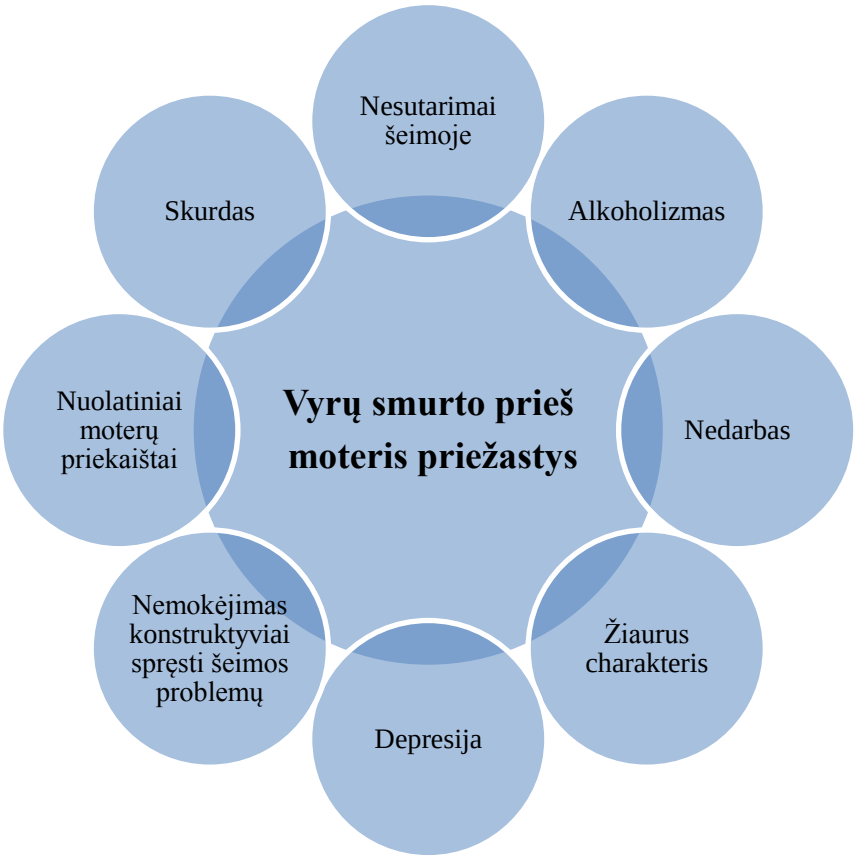

5 pav. Į smurtą linkusiems vyrams būdingos savybės.

Šaltinis: sudaryta pagal Dirsienė ir kt., 2008.

Vyro smurto priežastys prieš moterį šeimoje gali būti įvairios. Smurtauti gali būti išmokstama stebint (Myers, 2008). Tai įrodo Banduros eksperimentas (Pastorino, Doyle-Portillo, 2013), kuris, nors ir buvo atliktas 1961 m., vis dar yra dažnai aptariamas ir aktualizuojamas iki šiol. Šio eksperimento metu vaikai stebėjo suaugusio žmogaus agresiją, nukreiptą prieš lėlę Bobo. Tyrimas atskleidė, kad tie vaikai, kurie matė suaugusiojo smurtą, daug dažniau patys paimdavo medinį plaktuką ir talžydavo lėlę (Pastorino, Doyle-Portillo, 2013). D. G. Myerso (2008) teigimu, smurtas dažnai gimdo smurtą. Tai reiškia, kad tie tėvai, kurie savo vaikus baudžia juos mušdami, šaukdami, dažniausiai patys vaikystėje buvo patyrę

smurtą. Polinkis į smurtą gali ateiti iš šeimos, kur smurtinis elgesys buvo toleruotinas. Anot R. Žukauskienės (2006), smurtaujantys asmenys dažniausiai patys buvo patyrę smurtą savo genetinėje šeimoje arba buvo tėvų tarpusavio smurto liudytojais. Smurtas šeimoje prisideda prie priešiškos asmenybės charakterio formavimosi, kuris veda smurto link (Žukauskienė, 2006). Smurto priežastimi gali tapti ir tėvo neturėjimas, šis veiksnys padidina vaiko smurtavimo tikimybę (Myers, 2008).

M. Gustainienė (2005) išskiria ir kitus veiksnius, kurie gali paskatinti smurtą šeimoje (žr. 6 pav.). Mokslininkės manymu, nesutarimų šeimoje gali kilti dėl vaiko auklėjimo, dėl materialinių-ekonominių dalykų, dėl požiūrio į darbą ir buities rūpesčių, dėl požiūrio į žmogaus laisvę. Taip pat alkoholis – dažnas konfliktų pagrindas šeimose, nes girtaujantis asmuo įgyja amoralių, asocialių bruožų, smunka vertybinės orientacijos. Grįžęs į namus girtuoklis triukšmauja, keikiasi, gąsdina žmoną ir vaikus, mušasi. Kita smurto priežastis – nedarbas. Neturintis darbo žmogus jaučia pyktį visam pasauliui, visiems žmonėms, o arčiausiai yra šeimos nariai – ant jų ir išliejamas susikaupęs pyktis. Daugelis smurtininkų vaikystėje patys patyrė smurtą. Suaugę jie tarsi keršija už tai, ką patys išgyveno. Pamažu charakterio nukrypimai pereina į despotizmą ir tampa smurtaujančio asmens gyvenimo norma. Tai lydi ir depresija. Ji stiprina žmogaus nepasitenkinimą viskuo, kas jį supa, jis jaučiasi nelaimingas, todėl, kankindamas kitus, tarsi suvienodina su savimi. M. Gustainienė (2005) išskiria ir skurdą kaip dar vieną smurtinio elgesio kaltininką – jis gimdo neviltį, pažeminimą, pyktį. Skurdžiai gyvenantys žmonės nepajėgia mylėti, gerbti nei savęs, nei kito. Be to, skurdas yra bene svarbiausia psichikos sutrikimų priežastis (Gustainienė, 2005).

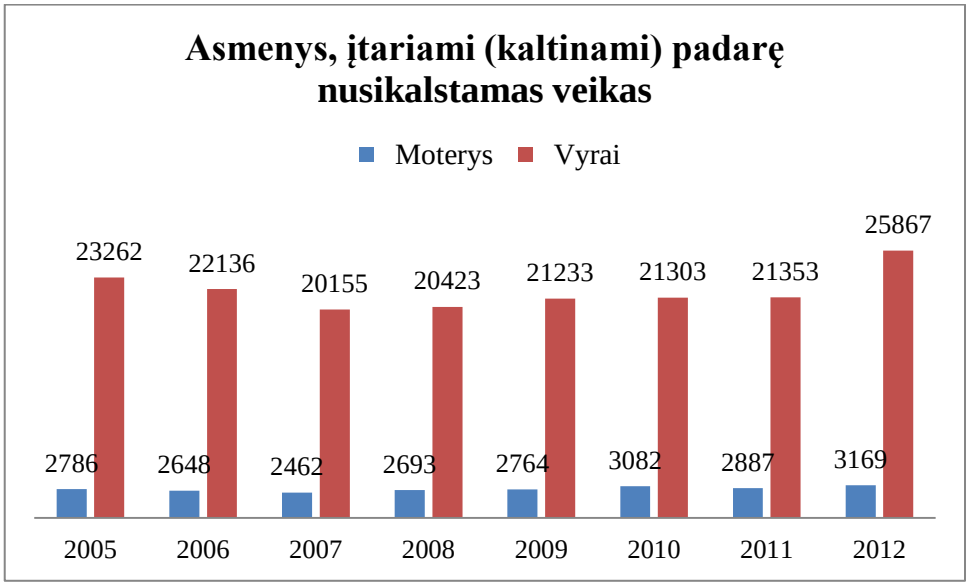

6 pav. Vyrų smurto prieš moteris priežastys.

Šaltinis: sudaryta pagal Gustainienė, 2005.

Vyrų agresyvumą atskleidžia ir statistiniai duomenys. Lietuvoje atlikti tyrimai rodo, kad vyrai labiau linkę į nusikalstamas veikas nei moterys, taip pat smurtinių atvejų šeimoje kaltininkais dažniausiai tampa vyrai. 7 paveiksle pateikti 2005–2012 metų duomenys apie asmenis, kurie įtariami arba kaltinami padarę nusikalstamas veikas. Matoma tendencija, kad vyrai linkę nusikalsti apie 6–8 kartus dažniau nei moterys. Linkusių nusikalsti moterų ir vyrų skaičius kasmet kinta. 2005 m. vyrų, įtariamų padarius nusikalstamų veikų, kiekis – 23 262, 2012 m. – 25 867. Stebimas ir linkusių nusikalsti moterų skaičiaus augimas, pavyzdžiui, 2005 m. moterų, įtariamų padarius nusikaltimus, buvo 2 786, o 2012 m. jų skaičius išaugo iki 3 169. Dideliu agresyvumu vyrai ir moterys Lietuvoje išsiskiria jau vaikystėje. Tarptautinė mokinių sveikatos ir gyvensenos tyrimų programa, kurios tyrimuose apie patyčių paplitimą mokyklose dalyvauja 37 šalys, nurodo, kad Lietuvos mergaičių, prisipažinusių, kad dažnai tyčiojasi iš kitų mokinių, procentas vienas didžiausių – 16,6 proc., Lietuvą lenkia tik Latvija, Rumunija, Grenlandija. Tuo metu berniukų, besityčiojančių iš kitų mokinių, Lietuvoje yra 30,33 proc., tai didžiausias rodiklis iš visų 37 šalių (Švietimo ir mokslo ministerija, 2009).

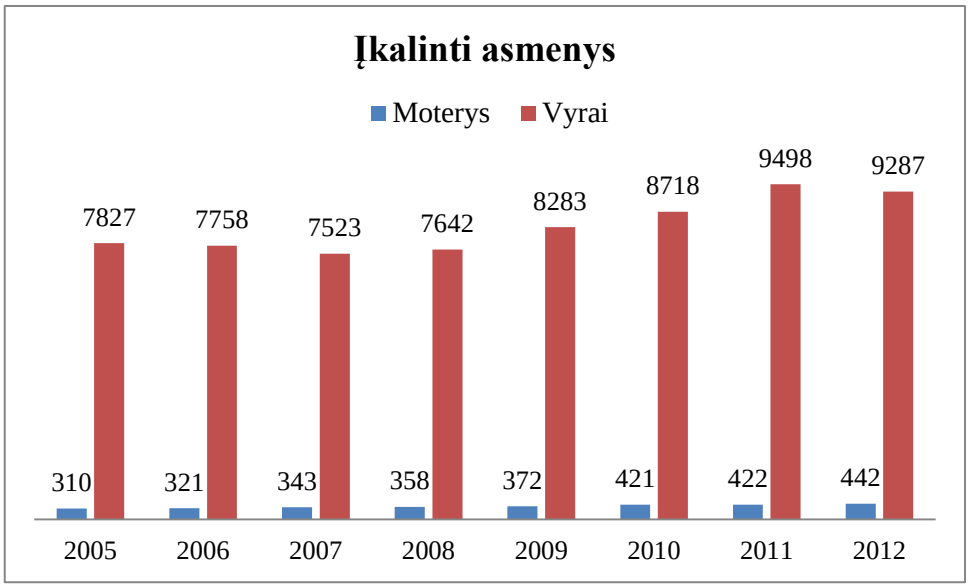
V. Pruskus (2012), remdamasis R. Žukauskienės (1998, 2001) tyrinėjimais, teigia, kad berniukai aukščiausią agresijos lygį pasiekia sulaukę 11–12 metų, dvigubai agresijos lygis paauglystėje išauga ir mergaitėms, jis toliau tik didėja.

8 paveiksle pateikti duomenys apie įkalintus asmenis taip pat rodo, kad vyrai įkalinami apie 20 kartų dažniau nei moterys. Jei moterų kasmet įkalinama apie 400, tai vyrų skaičius 20 kartų didesnis – apie 8 000–10 000.

7 pav. Asmenys, įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas 2005–2012 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenis, 2013.

8 pav. Įkalintų asmenų statistika 2005–2012 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos duomenis, 2013.

Statistiniai duomenys rodo, kad ir nuteistų, ir įkalintų vyrų kur kas daugiau nei moterų. Galima daryti išvadą, kad vyrai labiau linkę į nusikalstamas veikas, todėl gali labiau būti linkę ir smurtauti. Tokia statistika patvirtina požiūrį, kad vyrai – stiprioji lytis, linkusi smurtauti. Tačiau nebūtinai nusikalstamomis veikomis pagarsėję vyrai smurtauja prieš moteris, nes, kaip pastebi mokslininkai, visų rūšių nusikaltimų kontekste, tokių kaip nužudymai, pasikėsinimai nužudyti, sveikatos sutrikdymai bei apiplėšimai, vyrai dažniau nei moterys tampa agresijos aukomis (Dirsienė, Reikertienė, 2008). Moterys dažniau tampa sekso aukomis, o vyrai – fizinio smurto objektais. Vyrai dažniausiai tampa savižudžiais, žmogžudysčių, karinių konfliktų aukomis, taip pat dažniausiai miršta darbe, kur pavojingos sąlygos, sportinėse varžybose ar kitose rizikingose veiklose. Tai reiškia, kad vyrai dažniau linkę smurtauti prieš vyrus nei prieš moteris. Pastebima, kad ir vyrai, ir moterys vyrus nužudo kelis kartus dažniau nei moteris. Statistikos departamentas (2014) nurodo, kad nužudymų, pasikėsinimų nužudyti, sunkių sveikatos sutrikdymų, plėšimų metu vyrai dažniau nei moterys tampa agresijos aukomis (žr. 2 lentelę). 2012–2013 m. vyrai nužudymo aukomis tapo 2,5 karto dažniau nei moterys, panaši tendencija matoma ir kalbant apie pasikėsinimą nužudyti. 5–6 kartus dažniau nei moterims vyrams sunkiai sutrikdoma sveikata, tiek pat kartų jie dažniau ir apiplėšiami.

2 lentelė. Užregistruoti asmenys, nukentėję nuo nusikaltimų 2012–2013 m.

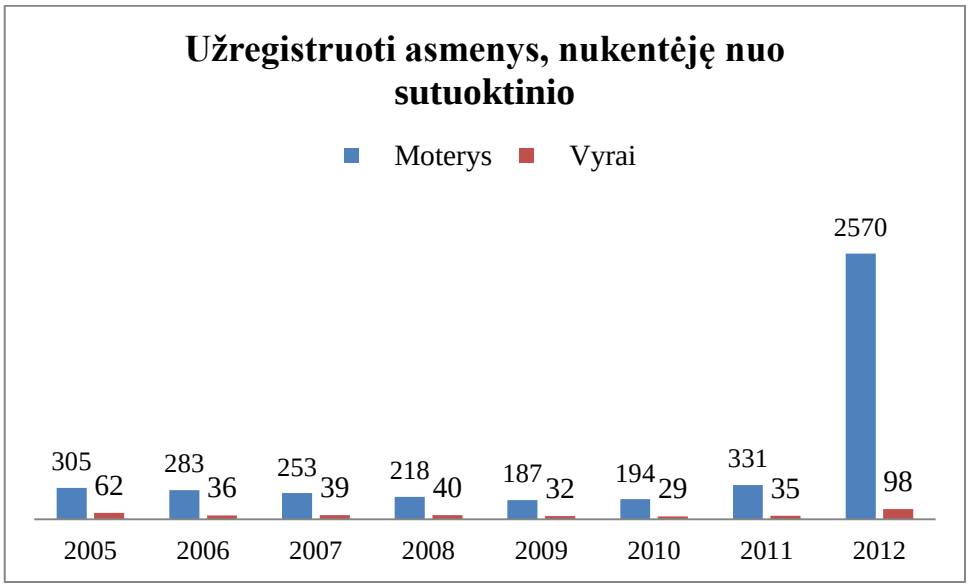
	2012		**2013**	
	Moterys	**Vyrai**	**Moterys**	**Vyrai**
Nužudymai	60	138	54	129
Pasikėsinimai nužudyti	1	4	5	10
Sunkūs sveikatos sutrikdymai	32	152	33	199
Plėšimai	32	152	33	199

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys, 2014.

Netgi psichologų eksperimentuose pastebima, kad ir vyrai, ir moterys jaučia didesnį norą skausmą suteikti vyrams, o ne moterims (Gilligan, 2007). Taigi galima teigti, kad vyrai fizinį smurtą dažniausiai patiria iš kitų vyrų.

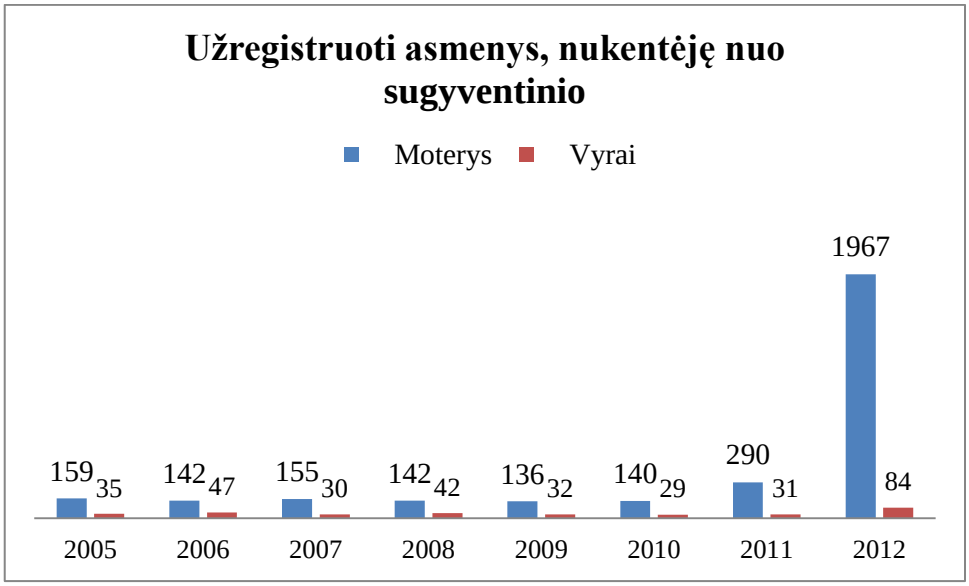
Šeimoje situacija yra kitokia. 9 ir 10 paveiksluose pateikti duomenys rodo, kad artimoje aplinkoje smurtą vis dėlto daugiau patiria moterys nei vyrai. Tad vyrai tampa smurtautojais, o

moterys – aukomis. 2012 m. duomenys apie vyrų smurtą prieš moteris žymiai šoktelėjo į viršų. Moterų kreipimasis į policiją dėl smurtaujančio sutuoktinio ar sugyventinio padidėjo daugiau nei 10 kartų. Tokią tendenciją galėjo lemti 2011 m. gegužės 26 d. priimtas Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, kuris įsigaliojo gruodį. Galima daryti išvadą, kad įstatymo priėmimas paskatino ir pilietiškumą – vis dažniau apie smurto atvejus šeimoje pradėjo pranešti kaimynai, giminaičiai.

9 pav. Užregistruoti asmenys, nukentėję nuo sutuoktinio 2005–2012 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenis, 2013.

10 pav. Užregistruoti asmenys, nukentėję nuo sugyventinio 2005–2012 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys, 2013.

Vyrų, nukentėjusių artimoje aplinkoje, skaičius po įstatymo priėmimo taip pat išaugo daugiau nei dvigubai, t. y. smurto atvejų padaugėjo 2–3 kartus. Tačiau reali statistika neatspindi tikrų smurto atvejų prieš vyrus šeimoje. A. Didžbalytė (2008) pastebi, kad vyrai, nors ir patiria smurtą namuose, apie jį tiesiog nepraneša, nes tai „nevyriška“. Vyrams gėda prisipažinti, kad prieš juos smurtavo silpnoji lytis. Tad nors jie ir susiduria su smurtaujančiomis sutuoktinėmis ar sugyventinėmis, vis dėlto formuojamas vyro, kaip smurtautojo, įvaizdis, o moters, smurtaujančios prieš vyrą, įvaizdis dažniausiai nepastebimas ir visuomenei nepriimtinas. Daugelis apskritai mano, kad vyrai nepatiria jokių sunkumų, o apie tai kalbėti juokinga ir neįprasta. L. Kublickienė (2003) nurodo, kad viena didžiausių problemų, su kuria susiduria šiuolaikiniai vyrai, – tai naujo savęs konstravimas, vyriško identiteto paieškos. Šiuolaikiniai vyrai nebežino, kokie jie turi būti, nes vienu metu jie turi būti ir vyriški, ir atsisakyti patriarchalinio įvaizdžio. Pavyzdžiui, turi būti konkurentiški ir švelnūs, negailestingi ir jausmingi, veiklūs ir jautrūs, besirūpinantys moterimis ir kartu jas laikyti lygias sau (Kublickienė, 2003). Patriarchališko vaidmens atsisakymas vyrams kelia vidinių prieštaravimų. Jie išgyvena sunkumų: „Dėl šios padėties netikrumas ir nestabilumas akivaizdžiai matomas vyrų pastangose balansuoti tarp dviejų juos tykančių pavojų: būti pernelyg vyriškiems ir būti nepakankamai vyriškiems“ (Kublickienė, 2003, p. 83). A. Didžbalytės (2008) teigimu, vyrams nuo mažumės buvo formuojamas požiūris, kad vyras turi išlaikyti šeimą, apginti ir globoti savo moterį, mokėti atlikti „vyriškus“ buities, techninius darbus, turi būti stiprūs, drąsūs, taip pat nuo mažens berniukams sakoma, kad „berniukai neverkia“, „berniukai su lėlėmis nežaidžia“. Bet, pasak autorės, moderniame pasaulyje atsiranda nauja vyrų rūšis – „minkšti vyrai“, iš kurių tikimasi švelnumo, rūpestingumo, dėmesingumo, didesnio atsidavimo auklėjant vaikus, kas prieš tai buvo suvokiama kaip moters pareiga. Vyrai susiduria su šiomis priešingomis koncepcijomis, nebežino kaip elgtis, kokiems būti, tampa bejėgiai susidūrę su moterų smurtu, nes visuomenė nesupranta vyrų, kaip moterų smurto aukų (Didžbalytė, 2008).

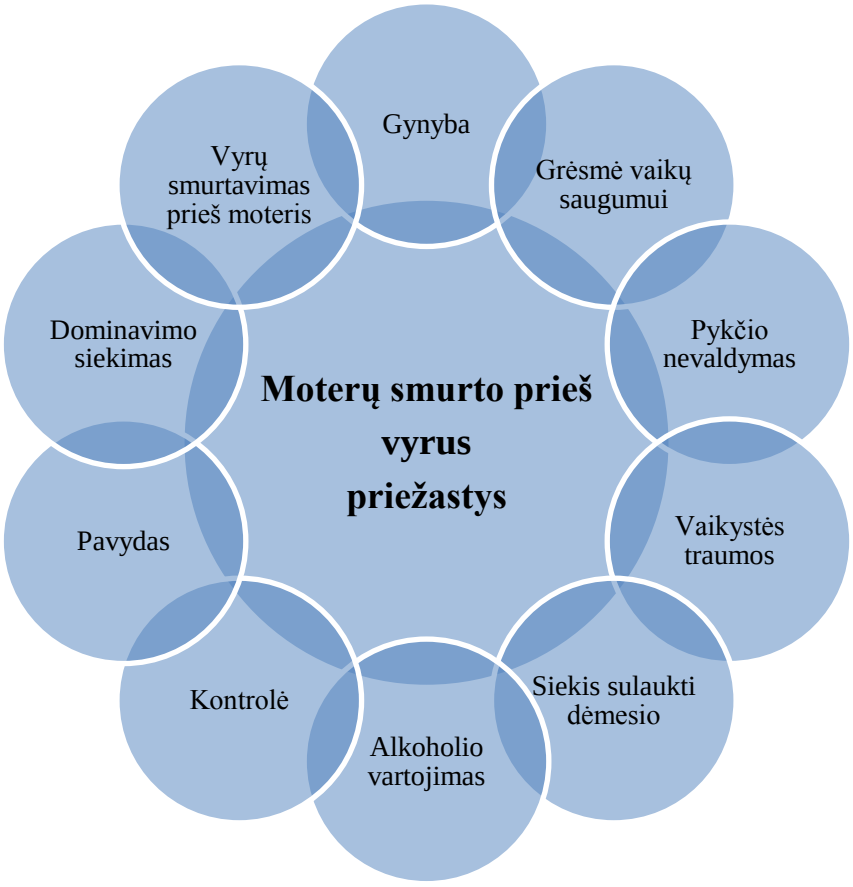
Nors vyrui priskiriamas fizinis stiprumas ir galingumas, antrosios pusės kontroliavimas, o moteriai – darbštumas, rūpestingumas, ši vis dėlto gali išlieti savo fizinę agresiją vyro atžvilgiu. A. Didžbalytės (2008) 2007–2008 m. atliktas kokybinis tyrimas rodo, kad vyrai patiria smulkaus pobūdžio fizinį smurtą: daužymus, fizinius grasinimus, sudavimus, mušimus į krūtinę. Taigi tai tik atskleidžia, kad nors moterys fiziškai silpnesnės, jos taip pat gali smurtauti prieš vyrus. Tą įrodo ir tyrimas, atliktas JAV 2007 metais. Mokslininkai D. Hines, J. Brown ir E. Dunningas (2007) apklausė 158 vyrus, kurie nurodė, kad patiria ne tik psichologinį / emocinį, bet ir fizinį sutuoktinės / partnerės smurtą. Tyrimo respondentai

nurodė, kad buvo mušami (43,7 proc.), stumdomi (41,8 proc.), spardomi (39,2 proc.), sugriebti (31 proc.), kumščiuojami (24,7 proc.), smaugiami (22,2 proc.), apspjaudyti (9,5 proc.). Keli vyrai nurodė buvę savo sutuoktinės / partnerės subadyti peiliu, žaginti. Kiti skundėsi, kad prieš juos buvo naudojamas emocinis smurtas, pavyzdžiui, pravardžiavimas, kai kurių apklaustųjų žmonos jiems draudė bendrauti su vaikais, atiminėjo pinigus (Hines ir kt., 2007).

Kalbant apie vyrus, patyrusius smurtą, dažniausiai išskiriamos dvi smurto rūšys: fizinis ir psichologinis. Kur kas mažiau kalbama apie seksualinį ar ekonominį, kurie priskiriami daugiau moterų patirčiai. Vyrai dėl savo fizinių galimybių retai gali būti išnaudojami seksualiai, nors visko pasitaiko. Vyrai nelinkę prisipažinti, kad jie buvo seksualiai išnaudojami, t. y. kad turėjo seksualiai patenkinti moterį, nors fiziškai ir biologiškai buvo išsekę, nes tai yra jautri, „nevyriška“ tema. Taip pat manoma, kad vyrai kur kas rečiau yra priklausomi ekonomiškai nuo moterų. Daugelis tyrimų rodo, kad vyrai uždirba daugiau nei moterys, tampa šeimos galva, ekonominiu ramsčiu ir, žinoma, retas išeina tėvystės atostogų.

Kur kas plačiau ir daugiau kalbama apie vyrus, kurie patyrė psichologinį moterų smurtą. Smurtas prieš vyrus dažnai slepiamas po sunkiai pastebima psichologinio smurto forma. Bet apie tai vyrai kalba labai retai, nes jie jaučia gėdą ir baimę būti atstumtiems visuomenės, neatitikti stereotipiško vyro vaizdavimo. Nors vyrai dominuoja kaip smurtinių veiksmų iniciatoriai, jie dažniau yra linkę smurtauti fiziškai arba seksualiai, o štai moterys kur kas daugiau smurtauja psichologiškai, emociškai (Didžbalytė, 2008). Pasak autorės, vyrų nuomone, verbalinis ir psichologinis smurtas yra blogiausia smurto rūšis. Psichologinio smurto atveju moterys dažniausiai socialiai izoliuoja vyrą, rėkia, grasina skyrybomis ir nuolatos priekaištauja. A. Didžbalytė (2008) teigia, kad prie psichologinio smurto svarbu paminėti patiriamą įtampą dėl pasikeitusios vyro maitintojo padėties. Visuomenėje ypač pabrėžiamas sunkiai dirbančio bei uždirbančio vyro vaizdinys (tikras vyras privalo materialiai aprūpinti savo šeimą), vyras, nesugebantis to padaryti, jaučiasi nebereikalingas. Šiuolaikinėje visuomenėje moterys tampa materialiai nepriklausomos nuo vyrų, užsiima aktyvia visuomenine veikla, siekia karjeros ir stengiasi pasidalyti su partneriu buities darbus (Didžbalytė, 2008). Paslaugų ekonomikos plėtimasis, reikalaujantis moterų įgūdžių ir emocijų, retoriškai ir net iš dalies politiškai vyrus pavertė ne tokiais vyriškais ir ne tokiais reikalingais (Tereškinas, 2004). Tokie istoriški, socialiniai pasikeitimai lėmė vyrų gėdos, skausmo, bejėgiškumo atsiradimą. A. Didžbalytės 2007–2008 metais atliktas kokybinis tyrimas „Moterų smurtą patyrusių vyrų patirties analizė“ parodė, kad už netinkamą elgesį, už mažesnį atlyginimą vyrai moterų užgauliojami ne tik fiziniais veiksmais, bet ir skaudžiais žodžiais, tačiau šie patirtą smurtą minimalizuoja ir nesuteikia jam didelės reikšmės.

Moterys, smurtaudamos prieš vyrus, turi savų priežasčių. Jau minėtas mokslininkų D. Hines, J. Brown ir E. Dunningo (2007) tyrimas atskleidė, kad smurto prieš vyrus šeimoje pagrindinės priežastys ta, kad dažniausiai smurtaujančios moterys vaikystėje patyrė traumą (91,7 proc.), grasino nusižudyti (61,9 proc.), grasino partnerį nužudyti (59 proc.), vartojo alkoholį (52,1 proc.), turėjo psichikos sutrikimų (46 proc.) ir vartojo narkotikus (34,8 proc.). Mokslininkai S. Swan (2006), D. S. Dasguptas (2002), D. A. Hines ir K. Malley-Morrison (2001) taip pat išskiria pagrindines moterų smurto prieš vyrus priežastis – jos pateikiamos 11 paveiksle. Šios priežastys, palyginti su vyrų prieš moteris smurto priežastimis, labiau skiriasi, nei turi panašumų. Abi lytys smurtauja dėl alkoholio vartojimo, pavydo, pykčio nevaldymo ar žiauraus charakterio, bet vyro smurtavime labiau išryškinamas depresijos, nedarbo ar skurdo motyvas, pastarieji žemina vyro savigarbą. Taip pat iškeliami pastovūs moterų priekaištavimai, kurie nuolat reiškiami sukelia pyktį. Moterų prieš vyrus smurto motyvai gali būti kitokie – jos dažnai smurtą naudoja kaip priemonę savo ar vaikų gynybai. Tai pat smurtu jos nori atkreipti dėmesį į save, pasijausti dominuojančiomis ir turinčiomis kontrolę.

11 pav. Moterų smurto prieš vyrus priežastys.

Šaltinis: sudaryta pagal Didžbalytė, 2008.

Patyrę smurtą ir vyrai, ir moterys nėra linkę apie jį kalbėti. Kai prievartą patyręs asmuo niekam nepapasakoja apie įvykį ir nėra liudininko, kuris patvirtintų matęs smurto atvejį, dažnai smurto auka netikima arba ji pati kaltinama dėl to, kas įvyko (Eliasson, 2002). Moterys, patyrusios vyrų smurtą, pagalbos gali rasti moterų krizių centruose, kreiptis į pagalbos linijas, nukentėjusiomis rūpinasi nevyriausybinės organizacijos. Moterims teikiama psichologinė pagalba, jos laikinai gali prisiglausti ar net pasislėpti nuo smurtaujančio vyro. Vyrų situacija yra kitokia. Pagalbos vyrams, patyrusiems moterų smurtą, yra mažai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija neturi tikslių duomenų, kiek Lietuvoje veikia vyrų krizių centrų. Pirmasis Vyrų krizių centras Lietuvoje atidarytas 2002 metais. Ši viešoji įstaiga skelbia, kad jų misija – „psichologinės ir kitokios konsultacinio pobūdžio pagalbos teikimas vyrams, jų šeimos nariams ir kitiems asmenims, susidūrusiems su kritinėmis gyvenimo situacijomis; kritinių gyvenimo situacijų prevencija socialinio švietimo, psichologinio ugdymo bei kitomis socialinės pedagogikos priemonėmis, pagrindinį dėmesį skiriant pagalbos teikimui smurto šeimoje atvejams“ (Vyrų krizių centras).

Vyrai, patyrę moters smurtą, taip pat nėra linkę ieškoti pagalbos. Be to, daugelis vyrų renkasi nepranešti apie incidentą, nes tai būtų „nevyriška“, gėdinga. Kaip pastebi A. Tereškinas (2004), moterys visada buvo mokomos išreikšti jausmus, o vyrai – juos slėpti. A. Didžbalytė (2008) pateikia Kanadoje atliktą tyrimą, per kurį buvo apklausti 12 moterų smurtą patyrusių vyrų. Šiems buvo sulaužyti šonkauliai, sužaloti lytiniai organai, nustatytos galvos traumos, įbrėžimai, mėlynės. Tyrimas taip pat atskleidė, kad vyrai gėdijosi kreiptis pagalbos, nes bijojo visuomenės reakcijos ir kylančio „nevyriškumo“ jausmo (Didžbalytė, 2008). Lietuvos Respublikos įstatymuose yra įteisinta nuostata, kad smurto atvejai tiriami tik tada, kai yra nukentėjusiojo skundas, tačiau neretai smurto aukos nesikreipia į pareigūnus, o šie, net ir turėdami informacijos apie smurtą, nesiima jokių veiksmų užkirsti tam kelią. Be to, vyrai, patyrę moterų smurtą, šį bando stabdyti kalbėdami su moterimis ir prašydami nutraukti smurtinį elgesį prieš juos (Didžbalytė, 2008). Dar vienas veiksnys lemiantys vyrų tylėjimą – visuomenėje teikiama daugiausiai informacijos moterims, patyrusioms vyrų smurtą, o vyrams trūksta informacijos apie pagalbos priemones, patyrus diskriminaciją. Pavyzdžiui, manoma, kad savo teises gali ginti tik moterys (Holter, 2005). Pasak A. Didžbalytės (2008), dėl įvairaus patirto moterų smurto vyrai išgyvena įvairiai: vieni pradeda daugiau valgyti, kiti – rūkyti, vartoti alkoholį. Ryškiausias išskiriamas padarinys – santykių nutraukimas bei sumažėjusi savivertė. Taip pat patiriamas stresas, atsiranda depresija, psichosomatiniai sutrikimai, baimės, gėdos, „nevyriškumo“ jausmas, susijęs su verte ir nereikalingumu (Didžbalytė, 2008).

3. TYRIMAS

3. 1. Tyrimo teorinės prielaidos ir charakteristika

Įprasti šeimos modeliai, kai vyras uždirba pinigų ir išlaiko šeimą, o moteris gimdo vaikus ir prižiūri namus, gyvuoja jau ne vieną tūkstantmetį, tačiau pastaruoju metu modernėjanti visuomenė, vykstanti valstybių globalizacija, gerėjantis švietimas, atsiradę judėjimai, ginantys ir moterų, ir vyrų teises, situaciją keičia. Tyrime remtasi feminizmo ir maskulinizmo idėjomis, kurios skirtingai aiškina vyrų ir moterų pozicijas šiuolaikinėje visuomenėje.

Feminizmo teorija teigia, kad vyrai – vis dar dominuojanti lytis. Feministės priešinasi patriarchalinės šeimos modeliui, tai reiškia, kad priešinasi vyro, kaip šeimos galvos, valdžiai (M. Castells, 2006). Vyras, išsiskiriantis didesne fizine galia, ją naudoja kaip lengviausiai prieinamą moterų kontrolės įrankį, tai ir gynybos priemonė, skirta apginti patriarchatą nuo moterų pasipriešinimo (Leonavičius, 2003). A. Didžbalytė (2008) teigia, kad smurtas yra nulemtas patriarchato ir yra vyrų problema, o moterys pasiduoda jų galiai.

Tokią feminisčių poziciją kritikuoja vyrų studijos. Teigiama, kad ne tik moterys patiria diskriminaciją, ją gali patirti ir vyrai. Feministės atsisako patriarchalinio vyro įvaizdžio, tokio įvaizdžio, gyvavusio tiek amžių, griūtis sukelia vyrams nemažai problemų. Šie nebežino, kokiems jiems būti, nes iš jų tuo pačiu metu tikimasi švelnumo, supratingumo, ir kartu norima, kad jie būtų tvirti, gebantys aprūpinti šeimą. Teigiama, kad ne tik moterys, bet ir vyrai gali patirti smurtą. „Vyrai nėra vieninteliai agresoriai, o moterys – vienintelės smurto aukos. Jos taip pat smurtauja prieš vyrus, tik tas smurtas nematomas bei pateisinamas žiniasklaidos ir moterų grupių“ (Didžbalytė, 2008). Manoma, kad moterų smurtas nėra toks akivaizdus, nes jų naudojamas smurtas – psichologinis. Vyrai, patyrę moterų smurtą, apie jį nepraneša, nes jiems gėda, taip pat bijo visuomenės pasmerkimo, jaučiasi bejėgiai.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip politikai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą. Tikslui pasiekti iškelti šie **uždaviniai:**

1. Išsiaiškinti vyro įvaizdį visuomenėje.
2. Ištirti, kokius moterų veiksmus politikai laiko smurtu.

3. Nustatyti, ką politikai mano apie vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Tyrimo **hipotezė** – politikai neigiamai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Tyrimo tipas. Tyrimui buvo pasirinktas **kiekybinis tyrimo metodas**. A. Brymano (2012) teigimu, kiekybiniams tyrimams būdingas aukštas struktūrizavimas. Tyrėjui tai leidžia tiksliai tirti sąvokas ir problemas, kurios yra darbo ašis. Pasak mokslininko, kiekybiniame tyrime tyrėjas nuo tiriamojo laikosi distancijos, tyrėjas veikia iš „išorės“, todėl tai leidžia išvengti subjektyvumo. Kiekybinio tyrimo duomenys yra dažnai vaizduojami kaip „kieti“, turint mintyje, kad jie yra „tvirti“, nedviprasmiški. Kiekybiniam tyrimui būdinga galutinius tyrimo rezultatus išreikšti skaičiais (Tidikis, 2003).

Tyrimo dalyviai. Tyrime pasirinkta apklausti Lietuvos Respublikos Seimo narius. Ši respondentų grupė pasirinkta dėl to, kad jie atstovauja institucijai, kuri yra nacionalinė įstatymų leidžiamoji valdžia. Pagal Seimo Statutą, Seimo narys turi teisę šio Statuto nustatyta tvarka balsuoti dėl visų svarstomų klausimų, taip pat rengti ir teikti Seimui svarstyti įstatymų bei kitų teisės aktų projektus, teikti pasiūlymus dėl įstatymų, kurie turi būti apsvarstyti Seime, kreiptis su paklausimais į Vyriausybės narius, kitų valstybės institucijų vadovus, teikti įstatymo projektą dėl Konstitucijos keitimo, kreiptis į Konstitucinį Teismą (LR Seimo Statutas, 1994).

Šios Seimo Statute numatytos parlamentarų teisės rodo, kad jiems priklauso įstatymų leidybos iniciatyva. Seimo nariai, matydami problemą, gali siūlyti įstatymų pataisas, leisiančias problemą išspręsti arba pagerinti esamą situaciją. Parlamentarai turi didelę įtaką formuojant prioritetines valstybės politikos gaires, apimančias visas sritis, tarp jų ir smurto prevenciją, šeimos politiką. Todėl svarbu išsiaiškinti, kiek Seimo nariai žino apie egzistuojančią moterų smurto prieš vyrus problemą, ar jie šią problemą laiko aktualia, kokia jų nuomonė apie vyrus, patiriančius moterų smurtą. Buvo naudojama internetinė apklausa ir anketa išsiuntinėta iš Tyrėjo asmeninio pašto, todėl sulaukta ir grįžtamojo ryšio. Tyrime pasirinkta apklausti tik Seimo narius vyrus, nes siekta išsiaiškinti, ar, jų nuomone, vyrai patiria moterų smurtą; kokį smurtą dažniausiai patiria; koks vyrų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą. Vyrai gali tiksliau įvardyti moterų smurto veiksmus, nes jie gali asmeniškai būti susidūrę su smurtiniu moterų elgesiu arba pažinoti moterų smurtą patyrusių vyrų. Moterų atsakymai gali būti subjektyvūs, nes dėl asmeninių priežasčių jos gali tikslingai nutylėti, neprisipažinti, kad gali ir yra pajėgios smurtauti prieš vyrus. Moterų, kaip respondenčių, atsisakyta dėl to, kad jų Seime dirba tik 38, todėl nebūtų galima apskaičiuoti jų nuomonių skirtumo patikimumo.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Vyrų Seime – 108. Pasirinkta tiriamoji visuma nedidelė, todėl atranka nebuvo vykdyta. Siekta apklausti visus generalinės visumos narius, todėl taikytas ištisinis tyrimas.

Tyrime dalyvavo 38 Seimo nariai. Sutikusieji dalyvauti tyrime turėjo nurodyti savo išsilavinimą, amžių, šeiminę padėtį. Kaip galima matyti iš žemiau pateiktos 4 lentelės, respondentų amžiaus vidurkis yra 51,7 metų. Visi apklaustieji turi aukštąjį išsilavinimą, dauguma yra susituokę (N=31), kai kurie išsiskyrę (N=5) ir 2 šeimos nesukūrę (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Tiriamųjų demografinės charakteristikos

Iš viso respondentų	N=38
Lytiškumas	38 vyrai
Amžiaus vidurkis	51,7 m.
Amžius	30–39 m. – 6 respondentai, 40–49 m. – 6 respondentai, 50–59 m. – 18 respondentų, 60 m. ir daugiau – 8 respondentai.
Išsilavinimas	Bakalauras – 9 respondentai, magistras – 20 respondentų, aukštesnis nei magistras – 9 respondentai.
Šeiminė padėtis	Nevedę – 2 respondentai, vedę – 31 respondentas, išsiskyrę – 5 respondentai.

Tyrimas buvo atliekamas 2014 m. rugsėjo–spalio mėnesiais. Klausimyno elektroninio varianto internetinė nuoroda buvo išsiųsta visiems 108 Seimo nariams vyrams į jų asmeninius/darbinius elektroninius paštus. Nesulaukus norimo respondentų atsakymų skaičiaus, nuoroda buvo išsiųsta pakartotinai keletą kartų. Naudotasi ir socialiniu tinklu „Facebook“. Tyrėjas iš savo asmeninės „Facebook“ paskyros siuntė klausimyno nuorodą visiems Seimo nariams, kurie naudojasi šiuo socialinius tinklu. Taip pat tyrėjas asmeniškai skambino Seimo nariams, jų patarėjams, frakcijų seniūnams, tiesiogiai prašydamas užpildyti elektroninį klausimyną.

Tyrimo instrumentas – anketa. Siekiant išsiaiškinti politikų požiūrį, buvo pasirinkta anketinė apklausa, kuri atlikta internetu, naudojant klausimyno elektroninį variantą (www.ManoApklausa.lt). Pasirinktas toks būdas, kad būtų lengviau pasiekti Seimo narius. Į anketą buvo galima atsakyti anonimiškai ir nuotoliniu būdu.

Internetinių klausimynų pliusai: pristatymo greitis; nieko nekainuoja; patogus būdas siųsti ir gauti atsakymus. Taip pat vienas iš privalumų, kad elektroniniame klausimyne klausimai yra pateikiami po vieną, respondentas yra nukreipiamas automatiškai į kitą

klausimą, jei jo prieš tai atsakymas lėmė, kad kitą klausimą jam reikia praleisti, taip išvengiama painumo. Elektroninė anketa gali būti naudinga Tyrėjui, nes respondentas elektroninėje apklausoje nemato, kokio ilgumo yra anketa. Toks būdas praverčia, kai klausimynas yra ilgas. Nereikėtų pamiršti ir elektroninės anketos minuso, kad respondentas, pamatęs elektroninę nuorodą, kuri jam nėra pažįstama, gali bijoti ją atidaryti dėl kompiuterinių virusų (Royse, 2008). Be to, siunčiant elektroniniu paštu anketą negalima užtikrinti, kad respondentas tikrai ją gavo ar išvis ją atidarė (Stoop, 2005).

Internetinės arba elektroniniu paštu siunčiamos apklausos itin tinkamos populiacijai, kuri yra lengvai atpažįstama, tokioms grupėms kaip universiteto studentai, specifinės valdžios institucijų darbuotojai (šio tyrimo atveju – Seimo nariai vyrai) (Royse, 2008). Anoniminė internetinė anketa buvo išsiųsta visiems 108 Seimo nariams vyrams.

Anketą sudaro įvadinė dalis, kurioje pristatomas autorius, tyrimo tikslas, kur duomenys bus naudojami, buvo nurodyta, kad tai anonimiška apklausa. Anketą sudaro dvi dalys: demografiniai klausimai ir diagnostiniai klausimai. Iš viso – 13 klausimų.

1–3 klausimai skirti surinkti demografinius respondentų duomenis: amžius, išsilavinimas ir šeiminė padėtis. Klausimų blokai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Anketos struktūra

Klausimų blokai	Klausimų grupės
Vyras – stiprioji lytis	4–5-asis klausimai skirti sužinoti respondentų nuomonę apie stereotipiškus vyro įvaizdžius. Respondentai turėjo pasirinkti, kiek jie sutinka arba kiek nesutinka su pateiktais teiginiais.
Moterys smurtauja prieš vyrus	6–8-uoju uždaruoju klausimu siekta išsiaiškinti, ar respondentai mano, kad moterys smurtauja prieš vyrus; ar jie pažįstą vyrų, patyrusių moterų smurtą; ar moterų smurtas prieš vyrus Lietuvoje aktuali problema.
Smurto prieš vyrus rūšys	9–12-ajame klausime respondentai turėjo pasirinkti, kokius veiksmus prieš vyrus jie laiko moterų smurtu; kokias smurto rūšis prieš juos naudojo jų partnerės / sutuoktinės. Taip pat turėjo atsakyti, ar, patyrę moterų smurtą, jie kreiptųsi pagalbos. Jei atsakymas buvo „ne“, reikėjo paaiškinti, dėl kokių priežasčių jie to nedarytų.
Patyrusio smurtą vyro vertinimas	13-ajame klausime respondentai turėjo pasirinkti, kiek jie sutinka arba kiek nesutinka su pateiktais teiginiais, kuriais

	siekta išsiaiškinti, ką turėtų daryti vyras, patyręs moters smurtą, kokio visuomenės požiūrio toks vyras nusipelno ir koks vyras gali patirti moters smurtą.

Dauguma anketos klausimų uždari, t. y. respondentai galėjo pasirinkti vieną ar kelis galimus atsakymo variantus. Uždari klausimai naudingi Tyrėjui, nes gautus duomenis yra lengviau sisteminti, analizuoti ir lyginti. Tokio tipo klausimai sukuria vienodas sąlygas visiems respondentams, todėl nelieka vietos interpretavimui. Uždari klausimai patogesni respondentams, kurie gali nesuprasti, ko tiksliai jų klausiama, todėl pateikti atsakymo variantai padeda dalyviams pasirinkti jiems tinkamą variantą. Atviri klausimai praverčia tada, kai norima sužinoti platesnės informacijos arba kai respondentui netinka nė vienas atsakymo variantas (Bryman, 2012), todėl atliktame tyrime prie kai kurių uždarų klausimų respondentai turėjo galimybę pasirinkti atsakymo variantą „kita“. Taip leista išsakyti savo nuomonę, kurios galbūt jie negalėjo išreikšti dėl uždarojo klausimo ribotumo. Atvirų klausimų minusas – respondentai gali nutolti nuo temos, todėl atsakymas bus ne toks, kokio reikalauja klausimas (Royse, 2008). Atviri klausimai sukelia Tyrėjui problemų analizuojant duomenis, nes žmonės yra linkę kalbėti ilgai, tokius gautus atsakymus sudėtinga apdoroti (Bryman, 2012).

Tyrimo duomenų apdorojimas. Duomenys buvo susisteminti ir grafiškai pavaizduoti naudojant „Microsoft Excel“ programą.

Tyrimo ribotumas. Svarbiausi anketinės apklausos trūkumai – gaunamos ribotos žinios apie reiškinį, didesnė rizika negauti atsakymų į visus anketoje pateiktus klausimus bei didelė neatsakymų rizika (Bryman, 2008). Tyrime sutiko dalyvauti 38 Seimo nariai vyrai. Tyrimo atsakomumo dažnis – 35,2 %. Vadinasi, į anketą atsakė daugiau nei kas trečias respondentas. Autoriai, tyrinėjantys socialinių tyrimų metodologiją, tiksliai nesutaria, koks turėtų būti respondentų atsakomumo dažnis. Pasak A. L. I. Stoop (2005), jei atsakymų dažnis ir padidėtų nuo 60 % iki 70 % arba nuo 70 % iki 80 %, tai iš Tyrėjo būtų pareikalauta ne tik didesnių piniginių ir laiko išlaidų, toks atsakymų dažnis gali visiškai nesumažinti šališkumo, nes bandymas įtikinti iš pradžių nenorėjusius bendradarbiauti respondentus gali juos tik suerzinti. Tad tokie atsakymai gali būti žalingi duomenų kokybei (Stoop, 2005). Kaip nurodo K. Kardelis (2005), kai kuriais atvejais tyrimai gali būti patikimi net ir tais atvejais, kai juose atsakyta mažiau nei 50 % anketų. Kartais ir nedidelis tyrime nedalyvavusiųjų procentas gali gerokai iškreipti tyrimo rezultatus (Kardelis, 2005).

A. L. I. Stoop (2005) teigia, kad atsakymų dažnis priklauso nuo daug veiksnių. Dėl mažo atsakymo dažnio gali būti kalta sunkiai pasiekiama auditorija arba nenorėjimas bendradarbiauti. Pavyzdžiui, sprendimas bendradarbiauti dažniausia priimamas perskaičius

tyrimo pristatymą, būsimiems respondentams taip pat gali nepatikti klausimai, tokiu atveju vidury anketos jie atsisakys ją pildyti. A. L. I. Stoop (2005) nurodo, kad mažesnis atsakymų dažnis matomas tarp didelių miestų gyventojų, kurie yra sunkiau pasiekiami ir įkalbinami dėl užimtumo; specifinių grupių; vyrų atsakymų dažnis taip pat mažesnis nei moterų; vyresnių asmenų, kurie nėra linkę naudotis kompiuteriais. Galima teigti, kad Seimo nariai vyrai yra laikytini sudėtinga populiacija, todėl negalima tikėtis didesnio atsakymų dažnio. Tokią grupę, kaip Seimo nariai, kontroliuoti ir paraginti atsakyti į anketos klausimus yra sudėtinga. Dėl mažo respondentų skaičiaus nėra galimybės atlikti statistinių skaičiavimų, išskyrus dažnių skaičiavimą.

Tyrėjas, laikydamasis tyrimo etikos, siųsdamas anketą respondentams prisistatė vardu ir pavarde, nurodė, kur dirba, koks tyrimo tikslas ir kur gauti duomenys bus naudojami. A. Brymanas (2012) teigia, kad būsimiems tyrimo dalyviams reikėtų suteikti kiek įmanoma daugiau informacijos apie tyrimą, kad šie patys galėtų nuspręsti, ar nori dalyvauti tyrime, studijose. Sociologiniai tyrimai turi būti paremti laisvu informacijos suteikimo principu, kurio esmė – atsakingas Tyrėjas turi kiek įmanoma daugiau atskleisti reikalingos, reikšmingos informacijos būsimiems tyrimo dalyviams: tyrimo temą, kas atlieka ir kas finansuoja tyrimą, kodėl tyrimas atliekamas, kur tyrimo rezultatai bus naudojami (Bryman, 2012). Tokių duomenų pateikimas atliekant apklausą išryškino iki tol nenumatytą aplinkybę. Tyrėjas dirba didžiausioje Lietuvos žiniasklaidos grupėje, todėl tai galėjo lemti kai kurių Seimo narių nenorą atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Tokią išvadą leidžia daryti sulaukta reakcija iš dalies tyrime dalyvavusių politikų. Pavyzdžiui, respondentas X tyrėjui per asmeninį pokalbį apie tyrimą išsakė nuomonę, kad jo kolegos anketos nepildo bijodami, kad, prisidengiant magistro darbu, atliekamas žurnalistinis tyrimas, kuris vėliau gali būti paviešintas visuomenėje. Iš dar vieno respondento sulaukta ir rašytinės tokios nuomonės patvirtinimo. Pateikiama respondento X citata: „*Užpildžiau. Tikiuosi, apklausa išties anoniminė, o ne dar vienas sensacingas „žurnalistinis tyrimas“. Nors ir neturiu, ko baimintis, be to, manau, LRT žmogus nemeluotų.“* Tokie Seimo narių atsiliepimai rodo, kad nors buvo nurodyta, jog anketa anoniminė, o gauti rezultatai bus naudojami tik magistro darbe ir niekur nebus viešinami, dalis politikų tuo nepatikėjo ir apklausoje nedalyvavo.

Tyrimo etika. Asmeninė informacija, kuri jaudina tyrimo dalyvius, turi būti konfidenciali (Bryman, 2012). Tyrimas atliktas laikantis pagrindinių tokių etikos principų, kaip privatumas, anonimiškumas ir konfidencialumas (Kardelis, 2002). Respondentai buvo informuoti apie duomenų anonimiškumą ir dalyvavimo savanoriškumą. Anketoje nereikėjo nurodyti savo asmeninių duomenų, o atsiųstos elektroninės anketos neturi jokių kitokių identifikavimo galimybių, išskyrus respondento kodą ir laiką, kada buvo užpildyta anketa.

Kaip jau minėta anksčiau, kai kurie respondentai pabijojo dalyvauti dėl to, jog tyrėjas yra žurnalistas. Specifinės grupės gali būti įsitikinusios, kad jų konfidencialumas gali būti ne visada užtikrinamas, nes pagal tam tikras charakteristikas jie vis tiek gali būti atpažinti (Seale ir kt. 2006). Tad Seimo nariai vyrai galėjo baimintis, kad bus atpažinti pagal tam tikrus specifinius požymius, tokius kaip amžius, išsilavinimas, šeiminė padėtis. Nors tai neįmanoma, respondentai turi teisę patys nuspręsti dėl dalyvavimo tyrime. Tyrėjas turi galimybę pažadėti, kad tyrimas bus konfidencialus, ir daugiau jokių įrankių priversti respondentus dalyvauti tyrime nėra.

3. 2. Tyrimo rezultatai

Visuomenės modernėjimo procesai vyksta gana sparčiai, tačiau vertybių ir šeimos tradicijų pamatinės nuostatos kinta lėtai. Vyras vis dar suvokiamas kaip stiprioji ir agresyvioji lytis. Visuomenė toleruoja ir net skatina jį turėti daugiau lytinių partnerių, moteris už tai dažniausiai būna smerkiama. Svarbi vyrui ir materialinė gerovė – jis privalo daugiau uždirbti už savo partnerę / sutuoktinę. Šeimose „normalu“, kad moteris rūpinasi buitimi, vaikais, o vyro vaidmuo šioje srityje yra epizodinis. „Įprasta manyti, kad lyčių padėtis yra natūrali, todėl savaime suprantama. Apie jos kilmę dažnai net nesusimąstome. Kodėl mergaitės mokykloje mokosi geriau nei berniukai, kodėl moterys rūpinasi vaikais, o vyrai uždirba pinigų, kodėl vyrams patinka futbolas, o moterims – aerobika, kodėl vyrai dirba vadovais, o moterys yra jų sekretorės? Visa tai susiję su lyčių stereotipais“ (Lygių galimybių plėtros centras, 2008, p. 32).

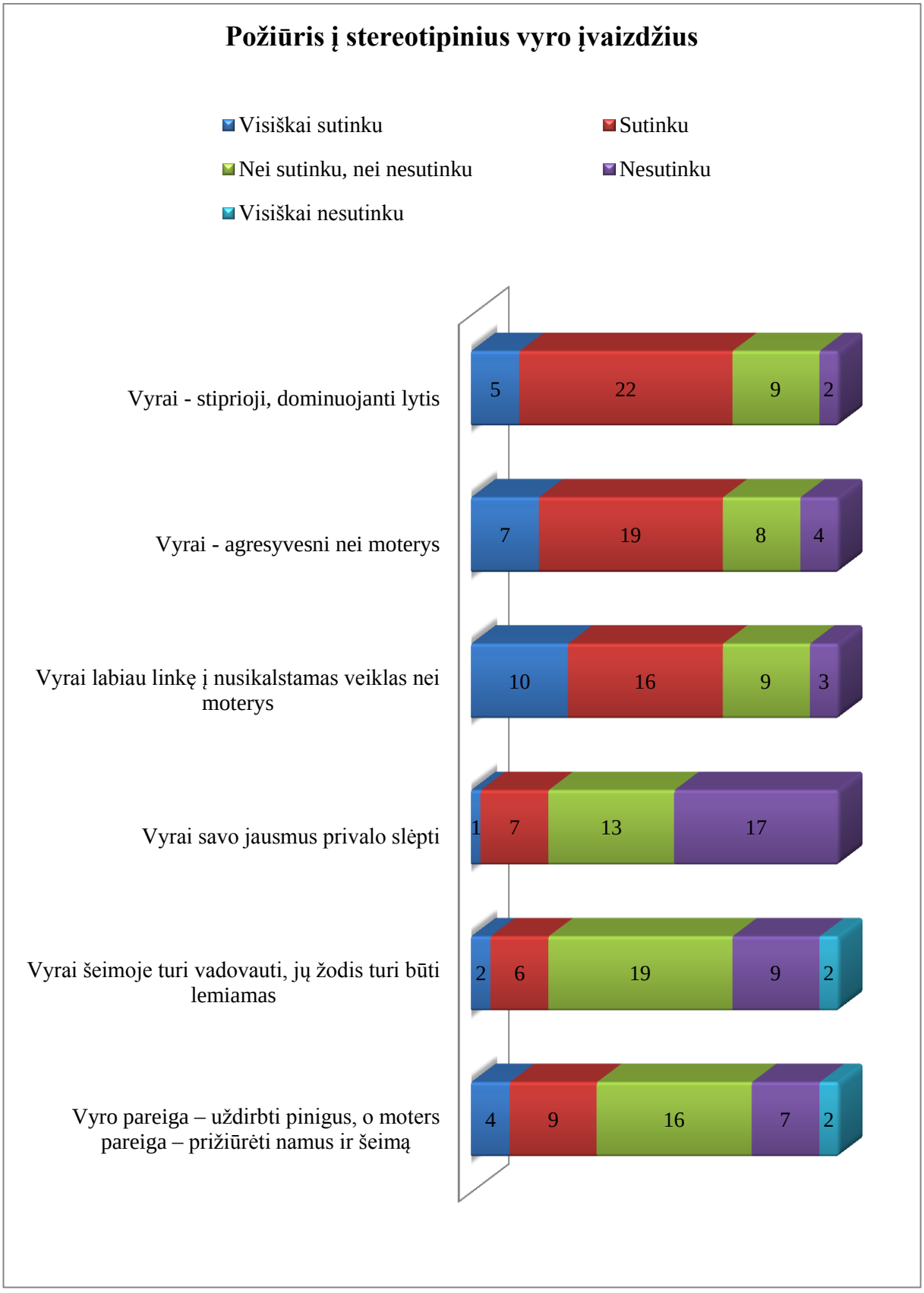
3. 3. Vyro įvaizdis

Tyrimo rezultatai patvirtino, jog vis dar laikomasi patriarchalinio požiūrio į vyrus (žr. 12 pav.). Politikų buvo prašoma pažymėti, kiek jie sutinka ir kiek nesutinka su nurodytais teiginiais apie vyrų stereotipinius įvaizdžius. Kad vyrai stiprioji, dominuojanti lytis pritarė dauguma respondentų (N=27), ir tik keli respondentai (N=4) nesutiko su šiuo teiginiu arba

neturėjo nuomonės šiuo klausimu (N=9). Kategoriško atsakymo „visiškai nesutinku“ nebuvo iš viso pažymėta. Didžioji dauguma respondentų (N=26) sutiko, kad vyrai – agresyvesni nei moterys, ir tik mažuma (N=4) su tuo nesutiko, kiti neturi nuomonės (N=8). Taip pat dauguma respondentų (N=26) mano, kad vyrai labiau nei moterys linkę į nusikalstamas veiklas. Kiti arba neturi nuomonės (N=9), arba nepritarė (N=3) šiam teiginiui. Respondentai sutinka, kad vyras yra dominuojanti lytis, tačiau, palietus jausmus ar šeimą, respondentai jau renkasi atsargesnį atsakymą, kuris jiems leidžia išlikti ne tokiems kategoriškiems. Mažiau nei pusė respondentų (N=17) nesutinka, kad vyrai turi slėpti savo jausmus, kita pusė (N=8) sutinka arba neturi nuomonės (N=13). Atsargiai respondentai vertina vyro bei moters vaidmenis šeimoje. Pusė respondentų (N=19) nepateikė aiškios nuomonės vertindami teiginį, kad vyras šeimoje turi vadovauti, jo žodis turi būti lemiamas. Mažuma respondentų (N= 8) pritarė teiginiui, kiti (N=11) išreiškė neigiamą nuomonę. Beveik pusė respondentų (N=16) neturėjo aiškios nuomonės ir dėl teiginio, jog vyro pareiga – uždirbti pinigų, o moters – rūpintis šeima ir namais. Pasisakančių „už“ ir „prieš“ teiginį skaičius panašus („už“ – N=13, „prieš“ – N=9).

Iš pateiktų atsakymų apie vyro vaidmenį šeimoje ir jo bei moters pareigas matyti, kad dauguma respondentų nelinkę pateikti konkretaus atsakymo, o tiesiog renkasi diplomatiškesnį būdą, kuris jiems leidžia išsisukti nuo vertinimo. Tai gali būti vertinama kaip kintančios vyro vaidmens sampratos įtaka. Pastaruoju metu viešojoje erdvėje daug kalbama apie kintančią vyro vaidmens sampratą, apie darbų dalijimosi šeimoje poreikį ir pan. Galima daryti prielaidą, jog respondentai, žinodami apie tai, nebedrįsta tiesiogiai išreikšti pritarimo patriarchaliniam vyro vaidmeniui šeimoje, tačiau naujosios nuostatos dar nėra įsitvirtinusios.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad vyraujantys stereotipai ir normos, kurie riboja vyrų elgesį ir pasirinkimus, gali jiems sukelti sunkumų. Problema ta, kad dažnai visuomenė vyrui priskiria tik šeimos maitintojo vaidmenį. Prie tokio požiūrio prisideda ir valstybė, nes socialinės politikos spragos, teigiama, vyrams sukelia kliūčių būti aktyvesniems šeimos gyvenime ir kartu su savo partnere / sutuoktine prisiimti vienodą atsakomybę dėl vaikų priežiūros, namų ūkio (Lygių galimybių plėtros centras, 2008).

12 pav. Seimo narių požiūris į stereotipinius vyro įvaizdžius.

Sampratą, koks turi būti „tradicinis“ vyras ir „tradicinė“ moteris, vaikai įgyja socializacijos metu. Vaikai stebi, kaip šeimoje elgiasi tėvas ir mama, kaip jie pasiskirstę vaidmenimis ir kas už ką yra atsakingas. Jau vaikystėje vaikams primetama „tradicinio“ vyro ir moters samprata: berniukai dovanų gauna šautuvus, kurie skatina agresyvumą, mergaitės – lėles, kurios pabrėžia rūpinimąsi kitais. Teigiama, kad tie socialiniai vaidmenys, kuriuos vyrai ir moterys turi atlikti, jau yra „natūraliai“ atsiradę, be to, mes itin priklausomi ir nuo mus supančios aplinkos, ir ko ji iš mūsų tikisi (Lygių galimybių plėtros centras, 2008).

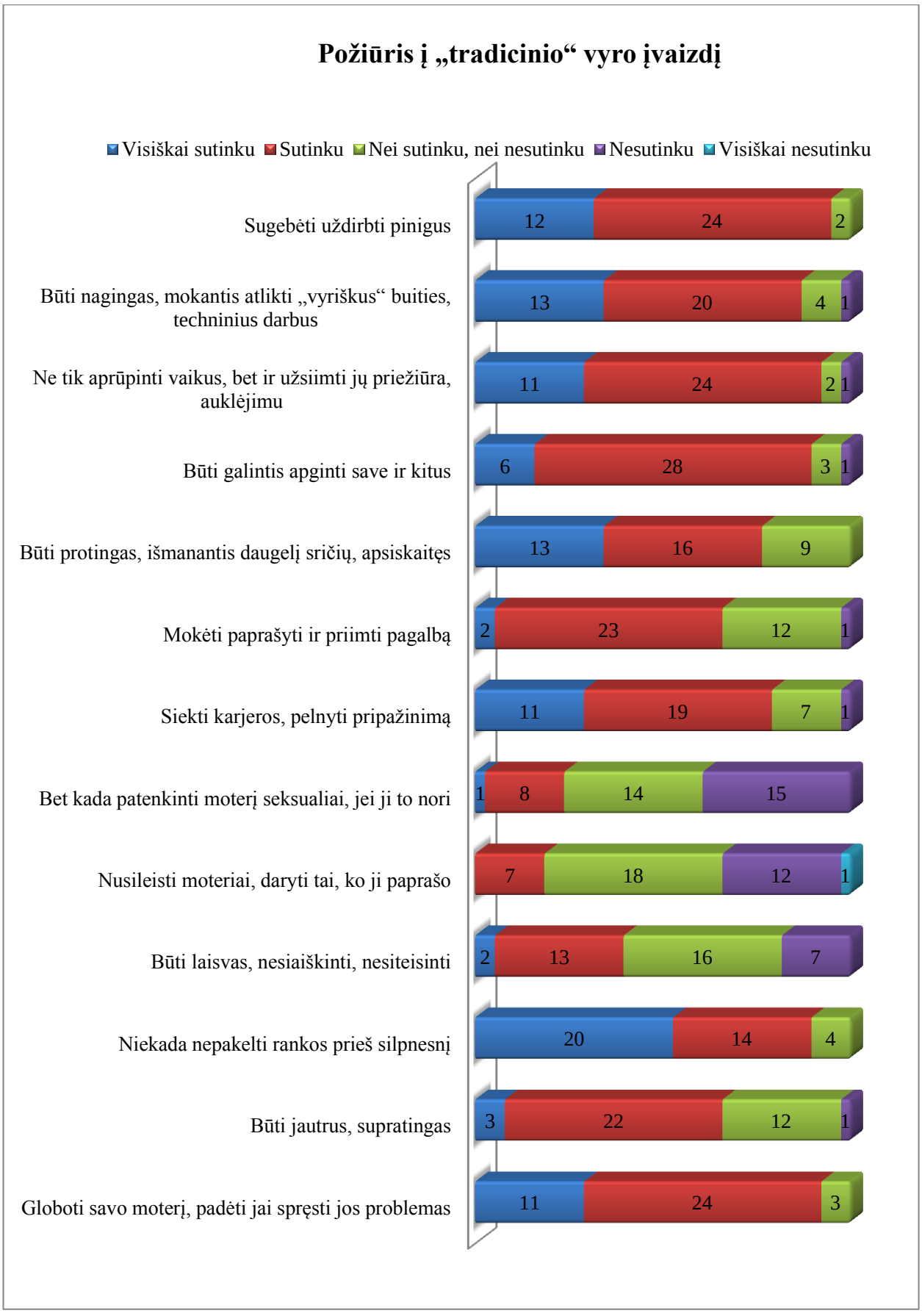
Tyrimo duomenys parodė, jog respondentai laikosi „tradicinio“ vyro įvaizdžio. Atsakinėdami į teiginius, kurie buvo panaudoti per 2002 m. atliktą tyrimą „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“, pastebėta, kad respondentų požiūris panašus į įsitvirtinusias nuostatas apie stereotipinius lyčių įvaizdžius (žr. 13 pav.). Beveik visi respondentai sutinka, kad vyras turi sugebėti uždirbti pinigų (N=36) ir tik (N=2) šiuo klausimu išlieka neutralūs, t. y. nei sutinka, nei nesutinka. Nebuvo nė vieno respondento, kuris būtų su šiuo teiginiu nesutikęs. Panaši respondentų nuomonė ir dėl teiginio, kad vyras turi būti nagingas: sutinka dauguma respondentų (N=33), tik keletas išliko neutralūs (N=4) ir tik 1 su tuo nesutiko. Įdomi tendencija pastebėta, kai respondentų buvo klausiama, ar vyras turi ne tik aprūpinti vaikus, bet ir rūpintis jų auklėjimu. Dauguma pritarė šiam teiginiui (N=35) ir tik vienas su tuo nesutiko (N=1), kiti užėmė neutralią poziciją (N=2). Sunku įvertinti, ar respondentai, atsakydami į šį klausimą, buvo sąžiningi. Vaikai visuomenėje yra jautri tema, todėl nereikia atmesti galimybės, kad respondentai, pabrėždami vyro būtinybę rūpintis vaikų auklėjimu, norėjo įtikti bendroms nuostatoms. Pavyzdžiui, jau minėtame tyrime „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“, kuris buvo pirmas tokio pobūdžio Lietuvoje, tik 5,7 proc. vedusių vyrų atsakė, kad vyras privalo rūpintis vaikų auklėjimu (G. Navaitis, 2005).

Įdomu ir tai, kad, respondentų nuomone, vyras privalo apginti save ir kitus: su tuo sutinka dauguma apklaustųjų (N=34), tačiau kartu dauguma respondentų (N=25) pabrėžia ir vyro būtinybę mokėti paprašyti ir priimti pagalbą, būti jautriam ir supratingam, nusileisti moteriai, daryti tai, ko ji paprašo, o kad savo partnerę / sutuoktinę vyras privalo globoti, padėti jai spręsti problemas, pabrėžia net 35 respondentai (N=35) ir tik trys neturi nuomonės (N=3). Taigi galima daryti išvadą, kad nors respondentai vyrą įsivaizduoja stiprų ir agresyvų, jie iš jo reikalauja ir emocinio švelnumo. Kitokią nuomonę respondentai turi apie seksualinį poros gyvenimą: jei partnerė reikalautų patenkinti seksualiai, nors vyras to ir nenori, apie pusė respondentų to nedarytų (N=15), panašus skaičius neturi šiuo klausimu nuomonės – pasirinko neutralų atsakymą (N=14) ir tik nedaugelis nieko blogo nemato ir sutiktų patenkinti savo

partnerės / sutuoktinės seksualinius reikalavimus, net jei tuo metu lytinių santykių ir nenorėtų (N=9).

Dėl teiginio „Ar vyras turi būti laisvas, nesiaiškinti ir nesiteisinti“ iš respondentų atsakymų negalima daryti konkrečios išvados. Arti pusės respondentų sutinka su tokiu teiginiu (N=15), tačiau panašus skaičius neturi nuomonės (N=16), o kiti nesutinka su šiuo teiginiu (N=7). Kategoriškiau respondentai vertina teiginį, kad vyras neturėtų pakelti rankos prieš silpnesnį. Su tuo sutinka dauguma respondentų (N=34) ir tik keletas pasirinko neutralų atsakymą (N=4).

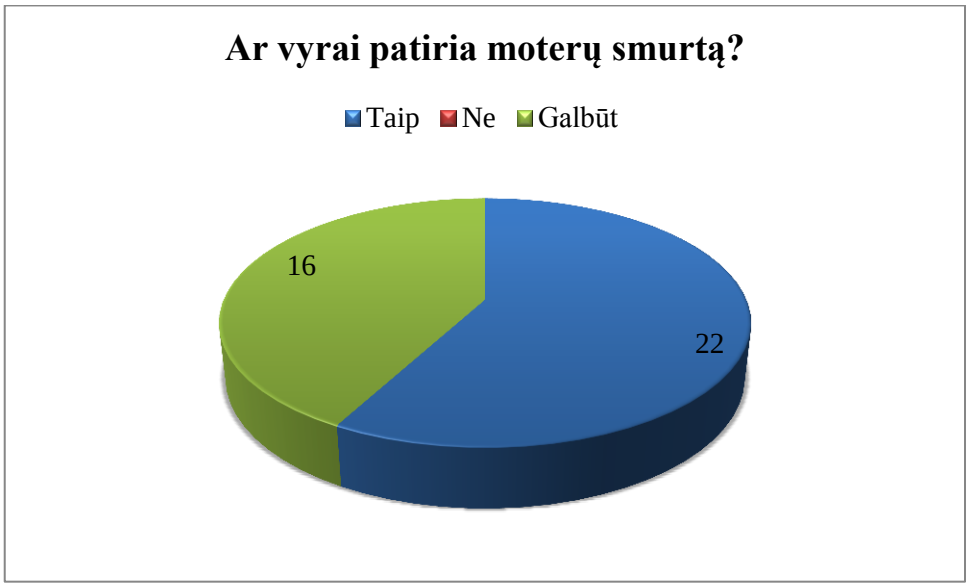
Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad respondentai pritaria „tradiciniam“, visuomenėje vyraujančiam vyro įvaizdžiui. Jie pabrėžia tradicines nuostatas apie vyro būtinybę siekti materialinės gerovės, o jausmai lieka antroje vietoje. Galima daryti išvadą, kad respondentai pritaria patriarchaliniam vyro įvaizdžiui, siejamam su gebėjimais uždirbti pinigų, šeimos išlaikymu, nagingumu ir gebėjimu apginti kitus. Tiesa, „tradicinio“ vyro įvaizdį respondentai papildė ir naujomis funkcijomis: pabrėžta vyro būtinybė rūpintis vaikais, būti jautriam, globoti savo moterį ir net ją patenkinti seksualiai. Tačiau didžioji dalis respondentų neturi konkretaus atsakymo, ar reikia nusileisti moteriai, ar vyras turi būti laisvas ir nesiaiškinti dėl savo veiksmų partnerei. Tik atsakydami į klausimą apie smurtą respondentai beveik vieningi – prieš silpnesnįjį kelti rankos negalima.

13 pav. Seimo narių požiūris į „tradicinio“ vyro įvaizdį.

3. 4. Moterų smurtas prieš vyrus

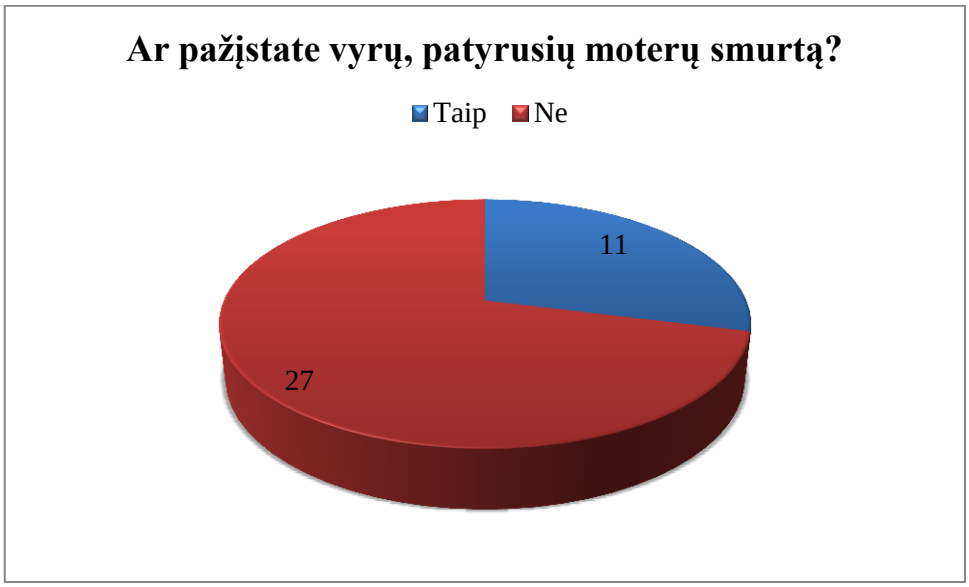
Visuomenėje moterų smurtas prieš vyrus yra mažai diskutuotina tema, apie šią problemą žinoma mažai. Vyrai ir moterys šioje srityje yra lyginami iš skirtingų pozicijų. Smurtautoju dažniausiai laikomas vyras ir visai nesusimąstoma, kad vyrai taip pat gali susidurti su moterų smurtu. Respondentų buvo klausiama, ar, jų nuomone, vyrai patiria moterų smurtą, nė vienas nepasirinko atsakymo – „ne“. Daugiau nei pusė respondentų (N=22) įsitikinę, kad moterų smurtas prieš vyrus yra egzistuojantis reiškinys, o arti pusės respondentų (N=16) mano, kad vyrai „galbūt“ patiria moterų smurtą. Toks atsakymų pasiskirstymas rodo, kad respondentai sutinka, jog vyrai patiria moterų smurtą. Nė vienas respondentas nepasirinko atsakymo „ne“, o tie, kurie pasirinko variantą „galbūt“, galima teigti, netiesiogiai pripažįsta, kad tokia problema egzistuoja (žr. 14 pav.).

14 pav. Ar vyrai patiria moterų smurtą?

Siekiant išsiaiškinti, kiek respondentai žino apie moterų smurto prieš vyrus problemą, klausta, ar jie pažįsta vyrų, patyrusių moterų smurtą (žr. 15 pav.). Tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma apklaustųjų (N=27) atsakė, jog tokių vyrų nepažįsta, ir tik nedidelė dalis respondentų (N=11) yra asmeniškai susidūrę su šiuo reiškiniu ir žino vyrų, prieš kuriuos smurtauja / smurtavo jų partnerės / sutuoktinės. Vyrai paprastai nėra linkę skųstis ar pranešti apie tokius atvejus, todėl nekeista, kad daugelis net nežino, jog taip gali nutikti jų

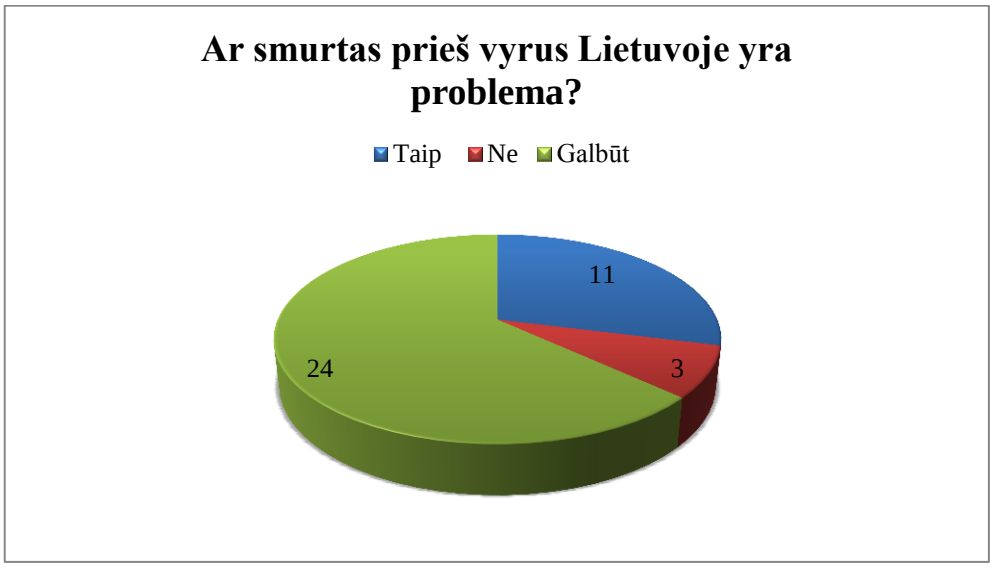
pažįstamiems ar artimiesiems. Visuomenėje įprasta manyti, kad pagrindinės smurto aukos yra moterys ir vaikai, o apie vyrus užsimenama tik epizodiškai – to nepabrėžia nei žiniasklaidos priemonės, apie tai mažai diskutuojama ir politiniu lygiu. Galima teigti, kad taip yra dėl to, jog smurtas prieš vyrus – ne itin populiari tema, kuri „augintų“ žiniasklaidos reitingus, todėl ir politikams nėra prasmės kalbėti apie tai, kas nėra populiaru ir kas jiems nesuteiks daugiau „reitingo“ taškų prieš savo rinkėjus.

15 pav. Ar pažįstate vyrų, patyrusių moterų smurtą?

Įdomu tai, kad respondentai neneigia, jog smurtas prieš vyrus gali būti problema Lietuvoje (žr. 16 pav.). Vos keletas (N=3) mano, kad moterų smurto prieš vyrus Lietuvoje nėra, tačiau dauguma respondentų (N=24) nurodo, kad tokia problema „galbūt“ yra, o kiek daugiau nei ketvirtadalis respondentų (N=11) yra tvirtai įsitikinę, jog tokia problema Lietuvoje egzistuoja. Galima daryti prielaidą, kad tai tie patys respondentai, kurie į ankstesnį klausimą atsakė, kad yra asmeniškai susidūrę su smurtu ir žino vyrų, prieš kuriuos smurtauja/smurtavo jų partnerės / sutuoktinės. Vadinasi, respondentai žinantys šiuos atvejus, pripažįsta ir problemą, tai rodo, kad smurto prieš vyrus problematikai pripažinti reikalingas didesnis viešinimas.

Iš šių duomenų galima daryti išvadą, kad respondentai neneigia, jog Lietuvoje egzistuoja moterų smurtas prieš vyrus. Jie pripažįsta, kad tokia problema gali būti, tačiau mažai yra tokių, kurie žinotų konkrečių atvejų. Tai gali lemti duomenų trūkumas, nes vyrai linkę nuslėpti patirtį dėl neigiamo visuomenės požiūrio ir nenoro pripažinti, kad ir prieš vyrus moterys gali smurtauti. Vyro, kaip smurto aukos, vaizdinys nėra įtvirtintas, nes nuostatos apie stereotipinį „tradicinio“ vyro įvaizdį yra vyraujančios.

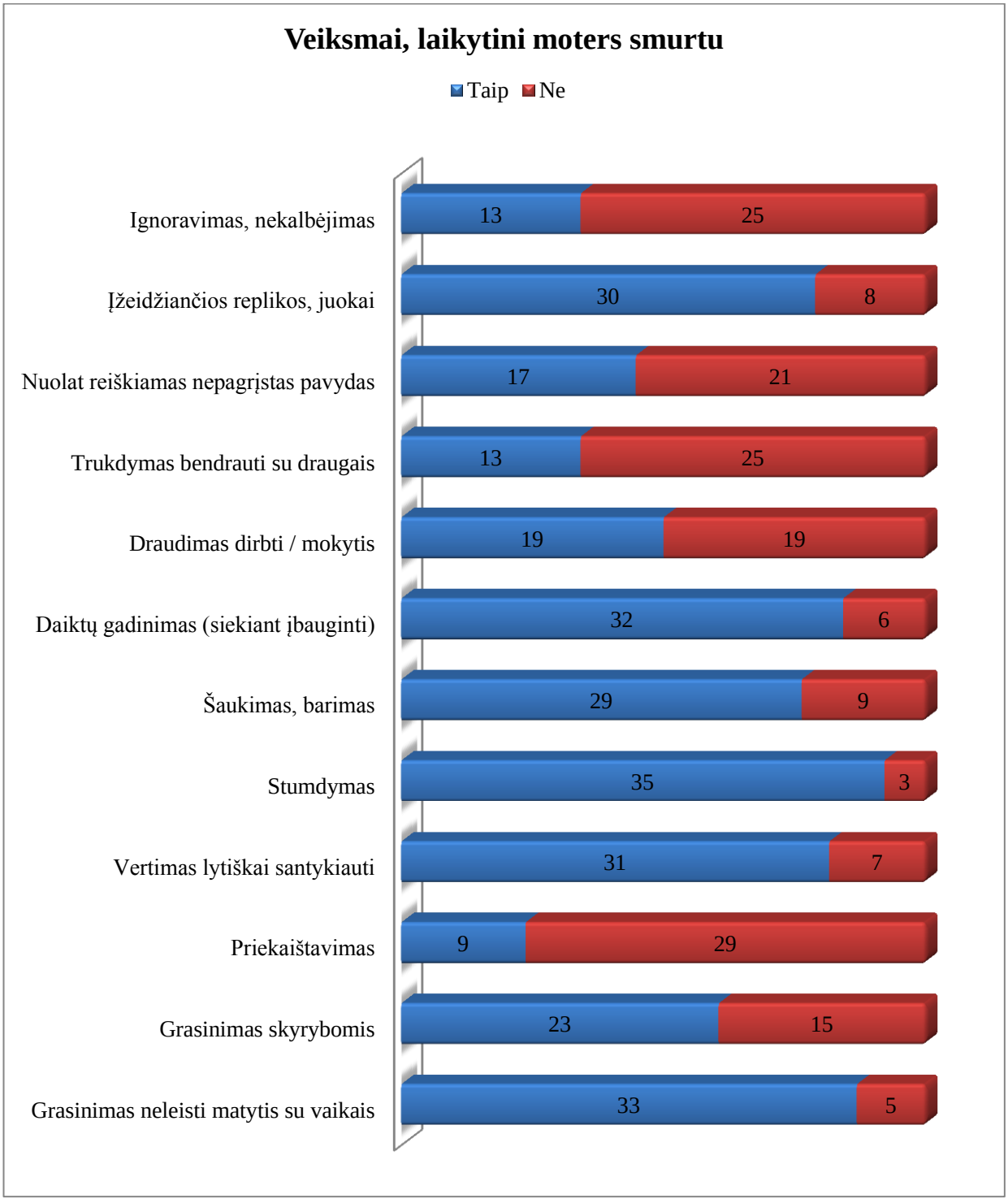

16 pav. Ar smurtas prieš vyrus Lietuvoje yra problema?

3. 5. Moterų smurto prieš vyrus rūšys

Visuomenėje įprasta manyti, kad smurtas – tai įvairūs fiziniai veiksmai, nukreipti prieš kitą asmenį, tačiau, kaip aptarta teorinėje dalyje, moterys prieš vyrus taiko ne tiek fizinius veiksmus, kiek psichologinį smurtą. Tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kokius moterų veiksmus respondentai laiko smurtiniais. Respondentams buvo leidžiama pasirinkti įvairius atsakymų variantus (žr. 17 pav.). Dauguma respondentų sutaria, kad įžeidžiančios replikos ir juokai (N=30), šaukimas ir barimas (N=29), stumdymas (N=35), daiktų gadinimas (N=32), vertimas lytiškai santykiauti (N=31), grasinimas neleisti matytis su vaikais (N=35), grasinimas skyrybomis (N=23) turi būti laikomi moters smurto veiksmais. Nemaža dalis respondentų (N=21) mano, kad nuolat reiškiamas nepagrįstas pavydas nėra laikytinas smurtu, kiti (N=17) su tuo nesutinka. Draudimas dirbti ar mokytis gali būti laikomi arba nelaikomi moters smurto veiksmais – respondentų nuomonės pasidalijo per pusę („taip“ – N=19, „ne“ – N=19). Didžioji dalis respondentų nesutinka, kad ignoravimas ir nekalbėjimas (N=25), trukdymas bendrauti su draugais (N=25) bei priekaištavimas (N=29) laikytini moters smurto veiksmais.

Vertinant respondentų atsakymus, galima pastebėti, kad jie smurtu laiko tokius moterų veiksmus, kaip įžeidžiančios replikos ir juokai, šaukimas ir barimas, stumdymas, daiktų

gadinimas, vertimas lytiškai santykiauti, grasinimas neleisti matytis su vaikais, grasinimas skyrybomis. Taip apibūdinamas psichologinis, fizinis ir seksualinis smurtas. Tačiau respondentai nepripažįsta tokių ekonominio ir psichologinio smurto veiksmų kaip draudimas dirbti ar mokytis, nuolat reiškiamas nepagrįstas pavydas, ignoravimas ir nekalbėjimas, trukdymas bendrauti su draugais bei priekaištavimas.

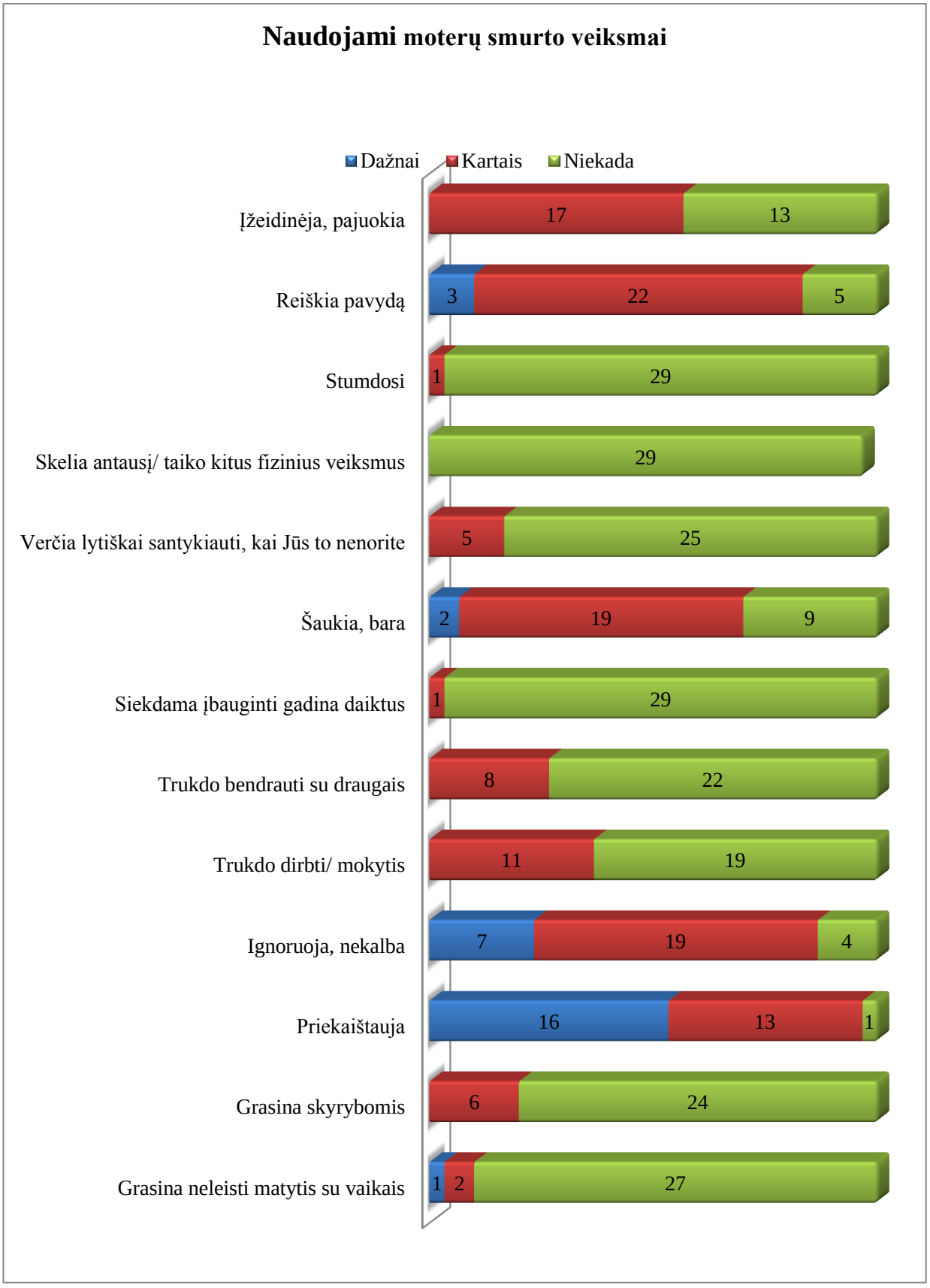

17 pav. Veiksmai, laikytini moters smurtu.

Išsiaiškinus respondentų smurto sampratą, toliau buvo siekiama ištirti, ar respondentai patys yra susidūrę su moterų smurtu. Respondentai turėjo pasirinkti, kiek dažnai jų sutuoktinės / partnerės taiko vienus ar kitus smurto veiksmus (žr. 18 pav.). Šį klausimą buvo leidžiama praleisti respondentams, kurie yra nevedę, neturi partnerės ar yra išsiskyrę, nes buvo svarbūs atsakymai tų, kurie šiuo metu turi partnerę ar sutuoktinę. Reikia nurodyti, kad (N=8) respondentai, ne tik tie, kurie yra nevedę ar išsiskyrę, praleido klausimą apie tai, kiek dažnai jų sugyventinė/sutuoktinė prieš juos naudoja nurodytus smurtinius veiksmus. Tai galima paaiškinti tuo, kad, kaip teigia Brymanas (2012), vengiama tokių klausimų, kurie susiję su pajamomis, religija, seksualiniais veiksmais, t. y. klausimų, pažeidžiančių respondentų asmeninę sferą, kurios jie nenori viešinti.

Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai susiduria su smurtu artimoje aplinkoje. Kartais respondentų partnerės arba sutuoktinės rodo pavydą (N=22), juos ignoruoja ir nekalba (N=19), šaukia ir bara (N=19), įžeidinėja ir pajuokia (N=17). Tačiau dauguma respondentų niekada nėra susidūrę su tuo, kad partnerės ar sutuoktinės juos stumdytų (N=29), skeltų antausį ir naudotų kitokius fizinius veiksmus (N=29), verstų lytiškai santykiauti (N=25), gadintų daiktus (N=29), trukdytų bendrauti su draugais (N=22), trukdytų dirbti ar mokytis (N=19), grasintų skyrybomis (N=24) ar grasintų neleisti matytis su vaikais (N=27). Apie pusė respondentų (N=16) teigia dažnai susiduriantys su priekaištavimu. Galima pastebėti, kad vis dėlto yra respondentų, kurie kartais susiduria su stumdymusi (N=1), vertimu lytiškai santykiauti, kai to nenori (N=5), daiktų gadinimu (N=1), trukdymu bendrauti su draugais (N=8) ir trukdymu dirbti/mokytis (N=11), grasinimu skyrybomis (N=6), grasinimu neleisti matytis su vaikais (N=2). Yra tokių, kuriems smurto atvejai yra dažni, kaip antai: dažnai susiduria su pavydu (N=3), šaukimu ir barimu (N=2), ignoravimu ir nekalbėjimu (N=7), grasinimu neleisti matytis su vaikais (N=1).

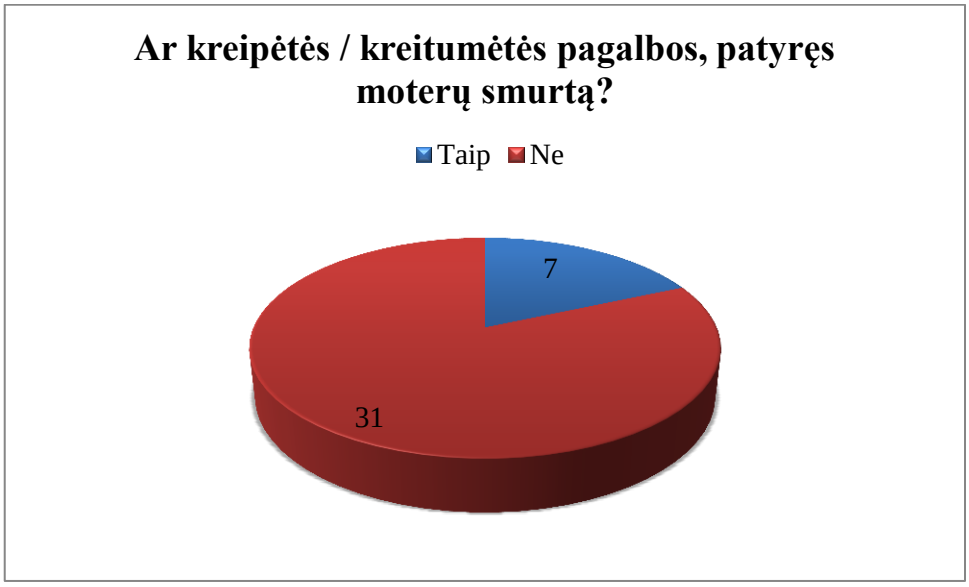
Vertinant atsakymus, galima teigti, kad vyrai patiria moterų smurtą. Jis nėra akivaizdus ir tiesioginis (kaip, pavyzdžiui, antausiai ir kiti fiziniai veiksmai), o užslėptas – emocinis ir psichologinis. Respondentai susiduria ir su pavydu, ir su moters ignoravimu ar nekalbėjimu. Jiems partnerės / sutuoktinės priekaištauja, jie yra barami, moterys su jais kalba pakeltu balsu arba šaukia. Prisiminus prieš tai aptartą respondentų požiūrį į tai, kas laikoma smurtu, būtina pabrėžti, jog tik barimą ir šaukimą respondentai laiko smurtiniais veiksmais, visa kita – draudimas dirbti ar mokytis, nuolat reiškiamas nepagrįstas pavydas, ignoravimas ir nekalbėjimas, trukdymas bendrauti su draugais bei priekaištavimas – nėra laikoma smurtu. Iš apklausos rezultatų matyti, kad yra ir tokių respondentų, kurie patiria fizinį ir seksualinį

smurtą. Tik tokių atsakymų mažuma. Gali būti, kad kai kurie respondentai tiesiog nenori to prisipažinti, nes gėdijasi apie tai kalbėti, arba nesureikšmina.

18 pav. Naudojami moterų smurto veiksmai.

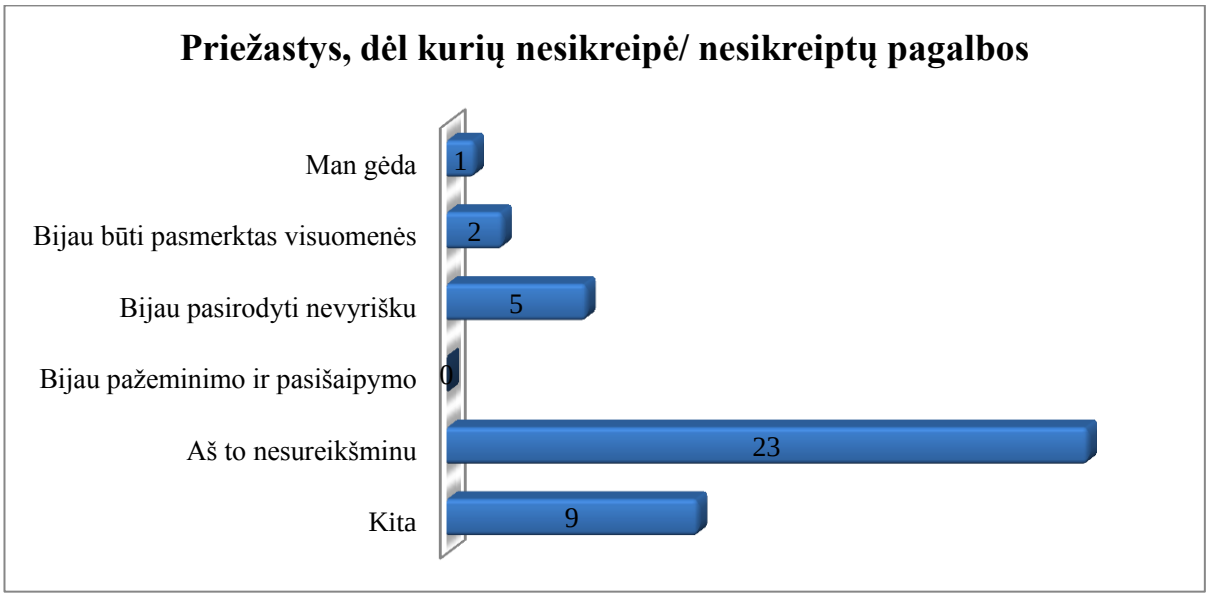
Kaip buvo teigiama teorinėje dalyje, pagalbos vyrams, nukentėjusiems nuo moterų smurto, sistema dar nėra sukurta. Patriarchalinės santvarkos nuostatos trukdo vyrams kreiptis pagalbos. Tyrimo metu respondentų buvo klausiama, ar jie kreipėsi/kreiptųsi pagalbos, patyrę partnerės ar sutuoktinės smurtą. Beveik visi respondentai (N=31) sako, kad nesikreipė/nesikreiptų pagalbos, patyrę moterų smurtą, ir tik nedidelė dalis (N=7) teigia, kad kreipėsi / kreiptųsi pagalbos (žr. 19 pav.). Tokie rezultatai tik patvirtina išvadą, kad vyrai kur kas rečiau linkę pranešti apie patiriamą smurtą nei moterys.

19 pav. Ar kreipėtės / kreiptumėtės pagalbos, patyręs moterų smurtą?

Kitas klausimas skirtas išsiaiškinti, kokios priežastys lemia tai, jog vyrai nėra linkę kreiptis pagalbos. Respondentai galėjo pasirinkti keletą jiems tinkamų atsakymų variantų arba prireikus galėjo įrašyti kitą priežastį į atsakymo variantą „kita“ (žr. 20 pav.). Rezultatų analizė parodė, kad dauguma respondentų (N=23) vieną iš priežasčių, kodėl, patyrę moterų smurtą, tylėtų, nurodė, kad jie to paprasčiausiai nesureikšmintų. Keli apklaustieji (N=5) sako, kad bijotų pasirodyti „nevyriški“ arba bijotų būti pasmerkti visuomenės (N=2). Vos vienas respondentas sutiko, kad apie tokį incidentą kalbėti jam būtų gėda. Nė vienam iš respondentų nepasirodė svarbi ši priežastis: „Bijau pažeminimo ir pasišaipymo.“ Tyrimai patvirtina, kad vyrai ir moterys skirtingai reaguoja į patiriamą smurtą. R. Žukauskienė (2006) pateikia Jungtinėje Karalystėje 2002 ir 2004 metais atlikta giluminį tyrimą. Jame buvo siekiama išsiaiškinti, kiek dažnai vyrų ir moterų smurtas pasireiškė prieš savo sutuoktinį / sutuoktinę. Tyrimo rezultatai parodė, kad moterys, patiriančios vyrų smurtą, jautėsi išsigandusios

(95 proc.), bejėgės (60 proc.), vienišos (65 proc.) arba įpykusios, įsižeidusios (atitinkamai 80 proc. ir 82 proc.). Tuo metu vyrų, patyrusių sutuoktinės / partnerės smurtą, reakcija buvo kitokia. Daugiausiai vyrų (26 proc.) tvirtino nesukę dėl to galvos, 20 proc. pateisino tokį moters elgesį, 14 proc. jautėsi įpykę, 6 proc. nustebino toks partnerės elgesys, o 3 proc. sutuoktinės / partnerės elgesys padarė įspūdį, tik 6 proc. jautėsi smurto aukomis (Žukauskienė, 2006). Tai rodo, kad dauguma vyrų retai jaučiasi smurto aukomis. Jie dažniausiai tokius moterų išpuolius „nurašo“ kaip nereikšmingus ir jų dėmesio nevertus įvykius, į kuriuos neverta kreipti dėmesio ar net ignoruoti. Tik vienetai vyrų smurtą laiko reikšmingu veiksmu, dėl kurio jie jaučiasi aukomis.

20 pav. Priežastys, dėl kurių nesikreipė / nesikreiptų pagalbos

Keletas apklaustųjų (N=9) pasirinko atsakymo variantą „Kita“, kuriame nurodė kitas priežastis (žr. 5 lentelę). Iš šių atsakymų matyti, kad du respondentai įsitikinę, jog kreiptųsi pagalbos, jie nurodo, kad tokiu atveju specialistų pagalba yra būtina. Du respondentai taip pat mano, kad nėra priežasčių, kodėl jie nesikreipė/nesikreiptų pagalbos. Toks pat skaičius mano, kad pirmiausia tokį konfliktą reikėtų spręsti pačioje šeimoje, pasitelkiant šeimos narius, o ne iškart kreiptis į pagalbą teikiančias institucijas. Taip pat vienas respondentas nesitiki, kad kas nors jam galėtų suteikti pagalbą, nukentėjus nuo moters smurto, kitas sako, kad tai būtų tiesiog nesolidu. Iš dar vieno atsakymo galima susidaryti nuomonę, kad šis respondentas apskritai neleistų moteriai smurtauti prieš jį.

5 lentelė. Respondentų atsakymai, pasirinkus atsakymo variantą „Kita“

Atsakymo variantas „Kita“	
1 respondentas	„Nėra priežasčių.“
2 respondentas	„Šią problemą nesunku išspręsti pasikalbėjimu namuose.“
3 respondentas	„Tai nesolidu.“
4 respondentas	„To niekada neleisčiau.“
5 respondentas	„Nemanau, kad kas nors galėtų suteikti tokią pagalbą.“
6 respondentas	„Pagalbos kreipčiausi, pakalbėčiau su šeimos nariais.“
7 respondentas	„Nėra priežasties.“
8 respondentas	„Pagalbos kreipčiausi.“
9 respondentas	„Kreipčiausi, nes tokiais atvejais specialistų pagalba reikalinga.“

Iš visų pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad dauguma respondentų nesikreipė arba nesikreiptų pagalbos, nes jie to nesureikšmina. Tai susiję su respondentų smurto samprata, nes savo partnerės ar sutuoktinės veiksmų prieš juos dauguma respondentų nelaiko smurtu. Kita priežastis galėtų būti neaktualizuojama moterų smurto prieš vyrus problematika, kuri nepastebima, nutylėta. Visuomenėje labiau žinomas vyrų smurtas prieš moteris. Vis dėlto keletas apklaustųjų pripažįsta, kad jiems apie patiriamą moters smurtą būtų kalbėti „nevyriška“, gėda arba bijotų būti pasmerkti visuomenės. Tai akivaizdžiai patvirtina problemos sudėtingumą: moterų smurto prieš vyrus problema yra užslėpta dėl to, kad tai nėra masinis reiškinys, apie kurį būtų įprasta kalbėti (kaip apie vyrų smurtą prieš moteris), ir vyrams yra sunku išdrįsti peržengti „tikro“ vyro stereotipus.

3. 6. Požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą

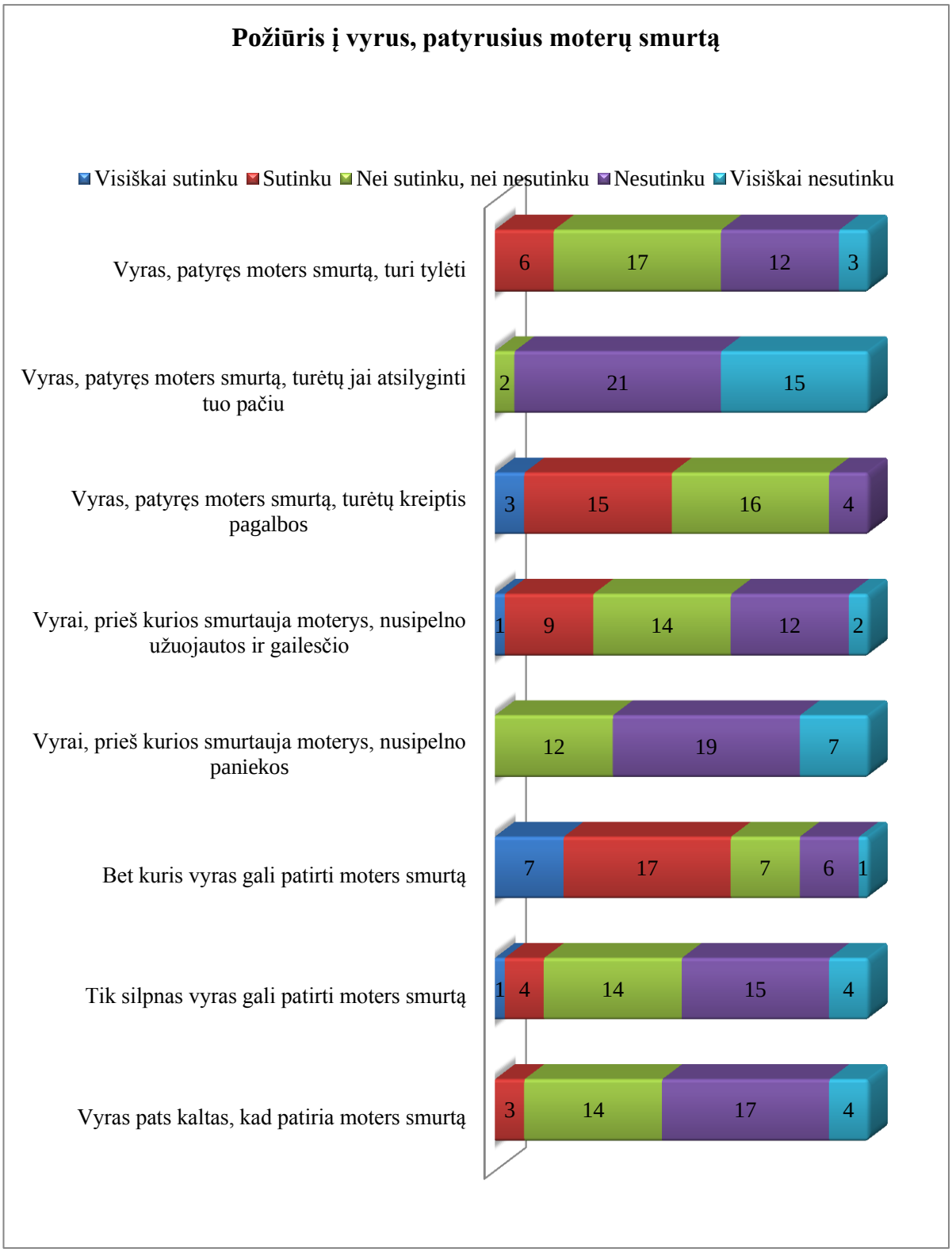
Visuomenėje „minkštesni“, švelnesni vyrai, kurie įsitraukia ir daugiau laiko skiria šeimai, namų buičiai, vertinami neigiamai, nes tai dažniausiai siejama su „nevyriškumu“. „Moterys ir vyrai yra priklausomi nuo visuomenės lūkesčių. Manoma, kad vyrui darbas ir karjera turėtų būti svarbiau nei vaikų priežiūra ar šeimos gyvenimas. Vyrai, kurie dėl rūpesčių šeimoje dirba trumpiau arba nusprendžia išeiti tėvystės atostogų, gali susidurti su neigiama

darbdavių ar kolegų reakcija“ (Lygių galimybių plėtros centras, 2008, p. 51). Vyras, patyręs moters smurtą, taip pat gali būti vertinamas neigiamai, nes tai susiję su visuomenėje formuojamais stereotipais.

Tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kaip respondentai vertina vyrus, nukentėjusius nuo moterų smurto (žr. 21 pav.). Į klausimą, ar vyras, patyręs moterų smurtą, turi tylėti, nemaža dalis respondentų (N=17) išreiškė neutralią nuomonę. Keletas (N=6) sutinka, o kita dalis (N=15) nesutinka arba visiškai nesutinka su tokiu teiginiu. Kad vyras, patyręs moters smurtą, turėtų atsilyginti jai tuo pačiu, beveik visi respondentai (N=36) nesutiko arba visiškai nesutiko su šiuo teiginiu, tik keletas (N=2) nei sutiko, nei nesutiko. Beveik pusė respondentų (N=18) sutinka ir visiškai sutinka su teiginiu, kad vyras, patyręs moters smurtą, turėtų kreiptis pagalbos, kita dalis respondentų (N=16) neturi aiškios nuomonės. Mažesnė dalis respondentų (N=10) sutinka arba visiškai sutinka su teiginiu, kad vyrai, prieš kuriuos smurtauja moterys, nusipelno užuojautos ir gailesčio. Didesnė dalis respondentų su tuo nesutinka (N=14), ir tiek pat (N=14) neturi aiškios nuomonės. Tačiau nors ir nėra linkę gailėti tų vyrų, prieš kuriuos moterys smurtauja, respondentai nėra linkę jų niekinti. Dauguma respondentų nesutinka arba visiškai nesutinka (N=26), kad toks asmuo nusipelno paniekos, kita dalis (N=12) palaiko neutralią nuomonę. Daugiau nei pusė (N=24) respondentų sutinka ir visiškai sutinka, kad bet kuris vyras gali patirti moterų smurtą, mažesnioji dalis (N=7) nesutinka bei visiškai nesutinka ir tiek pat neturi (N=7) aiškios nuomonės. Pusė respondentų (N=19) nepritaria teiginiui, jog tik silpnas vyras gali patirti moters smurtą. Su tuo visiškai sutinka nedidelė dalis respondentų (N=5), kiti (N=14) neturi aiškios nuomonės. Didesnė dauguma respondentų (N=21) nėra linkę kaltinti vyro dėl patiriamo smurto. Su teiginiu, kad vyras pats kaltas, jog patiria moters smurtą, sutinka tik keletas respondentų (N=3), kiti (N=14) neturi aiškios nuomonės.

Vertinti respondentų požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą, gana sudėtinga. Iš vienos pusės, daugelis mano, kad vyras neturi tylėti ir turėtų kreiptis pagalbos dėl patiriamo smurto, tačiau ankstesni atsakymai į klausimus rodo, kad patys respondentai patiriamo smurto neįvardija ir nesureikšmina, o pagalbos nesikreipia/nesikreiptų. Be to, nors respondentai nėra linkę gailėti vyrų, prieš kuriuos moterys smurtauja, jie nėra linkę ir vyrų niekinti ar kaltinti. Paprasčiausiai respondentai pripažįsta, jog bet kuris vyras, ne tik silpnas, gali patirti moterų smurtą. Tik maža dalis respondentų vyrus, patyrusius moterų smurtą, vis dėlto vertina neigiamai, nes mano, kad vyras, patyręs moters smurtą, neturėtų kreiptis pagalbos ir kad smurtą gali patirti tik silpnas vyras, o dėl to gali kaltinti save. Tą patvirtina ir respondento X atsiliepimas, kai jis užpildė anketą. Tyrėjui šis respondentas parašė: *„Neteko apie tokį reiškinį girdėti. Man keistas žodžių junginys „moterų smurtas prieš vyrus“.“* Parašius, kad tokių atvejų yra, tai registruoja ir statistika, jis atsakė: *„Na, gal, bet vyras yra vyras.“* Tai viena iš

labiau įsidėmėtinų respondentų nuomonių, tačiau panašių komentarų buvo sulaukta ir iš daugiau apklaustųjų. Tai patvirtina, kad visuomenėje yra tvirtai įsigalėjusi nuomonė, jog vyras yra stiprioji lytis, jis moters smurto patirti negali. O jei patiria, skųstis neturi, nes jis – vyras.

21 pav. Požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad jau nuo vaikystės žmogus yra veikiamas lyčių socializacijos: mergaitėms priskiriamos moteriškos savybės – silpnoji lytis, švelni, motiniška, pasyvi, o berniukams atvirkščiai – priskiriamos vyriškos savybės: stiprus, dominuojantis, aktyvus, agresyvus. Vykstant lyčių socializacijai, visuomenėje yra suformuojami lyčių stereotipai, palaikantys patriarchalinės šeimos ir tradicinį lyčių santykių modelį. Visa tai lemia lyčių diskriminaciją tarpusavio santykiuose, darbo rinkoje, socialiniame ir politiniame gyvenime.
2. Moksliniai šaltiniai atkleidė, kad vyrų, patiriančių moterų smurtą, problema visuomenėje mažai žinoma. Daugelis apskritai nemano, kad vyrai gali patirti moterų smurtą, dažniausiai visuomenėje aktualizuojama moterų ir vaikų, kaip smurto aukų, problematika, o vyrai vaizduojami kaip agresyvūs, dominuojantys smurtautojai. Vyriškumo studijas nagrinėjantys mokslininkai teigia, kad vyrai taip pat gali patirti moterų smurtą, tačiau jie apie jį linkę nepranešti ne tik dėl to, jog jiems gėda, bijo visuomenės pasmerkimo, bet ir dėl to, kad jie nežino, kur kreiptis pagalbos.
3. Statistiniai duomenys, tyrimai ir kita mokslinė literatūra leidžia daryti išvada, kad vyrai taip pat patiria moterų smurtą, tik apie smurto atvejus jie nėra linkę kalbėti, o visuomenė yra mažai susipažinusi su šia problema. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad moterys labiau patiria fizinį, seksualinį ar ekonominį smurtą, o vyrai – fizinį ir psichologinį. Pastarąją smurto rūšį vyrai patiria dažniausiai, kai moterys nuolatos priekaištauja, ignoruoja vyrą, rėkia, grasina skyrybomis, neleidžia matytis su vaikais.
4. Tyrimas atskleidė, kad respondentai, Seimo nariai, vyrus vis dar laiko stipriąja lytimi. Daugelis respondentų sutinka, kad vyrai stipresni, labiau dominuojantys ir agresyvesni. Respondentų požiūriu vyras turi būti „vyriškas“: turi gebėti atlikti vyriškus buities darbus, būti nagingas, uždirbti pinigų, siekti karjeros, globoti savo moterį, jai padėti spręsti problemas. Tačiau išryškėja ir nauji vyro bruožai, kuriuos formuoja modernėjanti šeimos bei lyčių vaidmenų samprata. Dauguma respondentų mano, kad vyrai neturi slėpti savo jausmų. Taip pat manoma, kad vyrai turi prisidėti prie vaikų auklėjimo.

5. Atliktas tyrimas parodė, kad respondentai sutinka, jog vyrai patiria moterų smurtą. Beveik trečdalis respondentų žino vyrų, patyrusių moterų smurtą, ir keletas prisipažįsta patys tai patyrę. Tačiau respondentai nėra tikri dėl to, ar moterų smurtas prieš vyrus yra problema Lietuvoje.
6. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai smurtu laiko tokius moterų veiksmus, kaip įžeidžiančios replikos ir juokai, šaukimas ir barimas, stumdymas, daiktų gadinimas, vertimas lytiškai santykiauti, grasinimas neleisti matytis su vaikais, grasinimas skyrybomis. Tai psichologinio, fizinio ir seksualinio smurto ypatybės. Tačiau respondentai nepripažįsta tokių ekonominio ir psichologinio smurto veiksmų, kaip draudimas dirbti ar mokytis, nuolat reiškiamas nepagrįstas pavydas, ignoravimas ir nekalbėjimas, trukdymas bendrauti su draugais bei priekaištavimas. Dauguma respondentų nesikreipė arba nesikreiptų pagalbos dėl smurto, nes jie to nesureikšmina. Tai susiję su respondentų smurto samprata, nes partnerės ar sutuoktinės veiksmų prieš juos dauguma respondentų nelaiko smurtu.
7. Respondentų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą, gana prieštaringas. Iš vienos pusės, daugelis mano, kad vyras neturi tylėti ir turėtų kreiptis pagalbos dėl patiriamo smurto, tačiau patys patiriamo smurto nesureikšmina, todėl pagalbos nesikreipia / nesikreiptų. Be to, nors respondentai nėra linkę gailėti tų vyrų, prieš kuriuos moterys smurtauja, jie nėra linkę tokių vyrų ir niekinti ar kaltinti. Paprasčiausiai respondentai pripažįsta, jog bet kuris vyras, ne tik silpnas, gali patirti moterų smurtą. Tik maža dalis respondentų vyrus, patyrusius moterų smurtą, vis dėlto vertina neigiamai. Galima daryti išvadą, kad tyrimo metu iškelta hipotezė pasitvirtino tik iš dalies – tik dalis respondentų vyrus, patyrusius moterų smurtą, vertina neigiamai, kita dalis respondentų nėra linkę tokių vyrų niekinti ar kaltinti.
8. Moterų smurto prieš vyrus problema yra nepastebima, nutylėta. Vyrams yra sunku pripažinti, kad prieš juos smurtaujama. Tai akivaizdžiai patvirtina problemos sudėtingumą: moterų smurto prieš vyrus problema yra užslėpta dėl to, kad tai nėra masinis reiškinys, apie kurį būtų įprasta kalbėti (kaip apie vyrų smurtą prieš moteris), ir vyrams yra sunku išdrįsti peržengti vyraujančius „tikro“ vyro stereotipus.

REKOMENDACIJOS

Smurto prieš vyrus problematiką visuomenėje būtina plačiau nušviesti, tam pateikiamos šios rekomendacijos:

1. Pasitelkiant žiniasklaidą – televiziją, radiją, laikraščius, žurnalus – pristatyti moterų smurto prieš vyrus problemą, aiškinti visuomenei, kad smurto aukos yra ne tik moterys ir vaikai, bet ir vyrai, kurti socialines reklamas, atkreipiančias dėmesį į šią problemą. Kalbant ir diskutuojant viešai šia tema, būtina atkreipti dėmesį į moterų smurtą prieš vyrus problematiką, kad visuomenė būtų supažindinta su šiuo reiškiniu, apie kurį galbūt nėra girdėjusi. Tai turėtų paskatinti aktyvesnes diskusijas visuomenėje.

2. Organizacijos, padedančios vyrams, patyrusiems moterų smurtą, turėtų aktyviau skelbti apie savo veiklą. Aiškinti, kokią pagalbą jos gali suteikti, kur jas rasti, raginti, kad kreiptis pagalbos nėra gėdinga, bet būtina. Savo internetiniuose tinklapiuose skelbti ne tik elektroninį paštą, bet ir nurodyti telefonų numerius, kuriais būtų galima kreiptis, galbūt, įkurti pagalbos liniją vyrams.

3. Dažniausiai su smurtu artimoje aplinkoje susiduria pirminės grandies policijos pareigūnai. Todėl svarbu gerinti jų profesinę kompetenciją. Policijos pareigūnams būtina suteikti teorinių žinių, kad smurtą šeimoje gali patirti ne tik moterys ir vaikai, bet ir vyrai. Teisėsauginininkai turi mokėti atpažinti tokias smurto apraiškas, žinoti institucijas, teikiančias pagalbą ir paramą smurtą patyrusiems vyrams, suteikti būtiną informaciją apie pagalbos priemones.

4. Daugiau dėmesio į šią problemą turėtų atkreipti ir valstybės institucijos. Įvairiose valstybinėse programose, skirtose kovai su smurtu, dažniausiai akcentuojamas moterų ir vaikų smurtas, todėl svarbu, kad tokiose programose nebūtų išskiriama viena ar kita visuomenės grupė. Valstybinės institucijos turėtų labiau akcentuoti pagalbą ir vyrams, patiriantiems moterų smurtą.

5. Stereotipai, kokius vaidmenis „privalo“ atlikti vyrai ir moterys, formuojasi jau vaikystėje, todėl būtina, kad į šią veiklą įsitrauktų ir švietimo sistema. Mokyklose vaikai yra mokomi lytinio švietimo, juos būtų galima supažindinti ir su lyčių lygybės klausimais, socialinėmis problemomis – alkoholizmu, narkomanija, smurtu ir kt. Aukštosiose mokyklose lyčių lygybės studijos dažniausiai dėstomos tik socialiniuose moksluose, rekomenduotina, kad

kaip pasirenkamasis dalykas jis būtų siūlomas ir kitose mokomosiose programose – vadyboje, teisėje, ekonomikoje ir kt.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ashe, F. The New Politics of Masculinity. Men, Power And Resistance. Routledge, 2007. ISBN13: 978-0-415-30275-3.
2. Bryman, A. Social Research Methods. 4th ed. Oxford University Press, 2012. 808 p. ISBN 978-0-19-958805-3.
3. Bryman, A. Social Research Methods. 3rd ed. Oxford University Press, 2008. 743 p. ISBN 978-0-19-920295-9.
4. Castells, M. Tapatumo galia. Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. 2006. 480 p. ISSN 1392-1673, – ISBN 9986-850-57-6.
5. Chandler, D., Munday, R. Oxford Dictionary of Media and Communication. Oxford University Press, 2011. 472 p. ISBN 0199568758, 9780199568758.
6. Connel, R. W. Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics. Stanford University Press. 1987. 352 p. ISBN-13 978-0804714304
7. Connel, R. W. Masculinities. 2nd ed. University of California Press. 2005. 349 p. ISBN-13 978-0520246980
8. Didžbalytė, A. Moterų smurtą patyrusių vyrų patirties analizė. Socialinis darbas: Patirtis ir metodai [Nr.] 2., 2008. 48 p. ISSN 2029-0470. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2008~ISSN_2029-0470.N_2_2.PG_31-48/DS.002.0.01.ARTIC> [žiūrėta 2014 m. gegužės 1 d.].
9. Dirsienė, N., Reikertienė, V. Smurtinio elgesio keitimo metodika. Vilnius, 2008. 120 p. ISBN 9955-476-17-. <http://www.bukstipri.lt/uploads/Smurtinio%20elgesio%20keitimo%20metodika.pdf> [žiūrėta 2014 m. birželio 4 d.].
10. Eliasson, E. P. Vyrai, moterys ir smurtas. Vilnius: Vyrų krizių ir informacijos centras, 2002. 99 p. UDK: 316.6.
11. Europos Komisija. Pranešimas spaudai: Vienodo darbo užmokesčio diena: Europoje moterys uždirba 16,4 proc. mažiau nei vyrai. Briuselis, 2014. <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-190_lt.htm> [žiūrėta 2014 m. liepos 14 d.].
12. Europos Parlamentas. EP siūlo nustatyti kvotas moterims politikoje ir versle. 2012. <http://www.europarl.europa.eu/news/lt/news-room/content/20120313IPR40566/html/EP-si%C5%ABlo-nustatyti-kvotas-moterims-politikoje-ir-versle> [žiūrėta 2013 m. liepos 14 d.].

13. Europos Komisija. Lyčių lygybė: lėta, bet užtikrinta pažanga. 2014. <http://ec.europa.eu/news/justice/140414_lt.htm> [žiūrėta 2014 m. liepos 15 d.].
14. Feminizmas, visuomenė, kultūra. Straipsnių rinktinė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2000. 218 p. ISSN 1648-1585.
15. Giddens, A. Sociologija. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005. 683 p. ISBN 9986850541.
16. Gilligan, J. Smurtas: apmąstymai apie nacionalinę epidemiją. Vilnius, 2007. 302 p. ISBN 5-415-01933-2.
17. Gustainienė, M. Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija. Sociologija: Mintis ir veiksmas, 2005. 110–121 p. ISSN 1392-3358. <http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2005_nr_01_110-121.pdf> [žiūrėta 2014 m. birželio 4 d.].
18. Hines, A. D. ir kt. Characteristics of Callers to the Domestic Abuse Helpline for Men. 2007. 63–72 p. <https://www.clarku.edu/faculty/dhines/Hines%20Brown%20and%20Dunning%202007%20DAHM.pdf> [žiūrėta 2014 m. lapkričio 28 d.].
19. Holter, G. O. Ar vyrai sugebės? Vyrai ir lyčių lygybė: Šiaurės šalių patirtis. 2005. 231 p. ISBN 9955-605-16-2.
20. Idėjų žodynas. Vilnius: Alma littera, 2001. 569 p. ISBN: 9955080884.
21. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys. <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles19> [žiūrėta 2014 m. gegužės 23 d.].
22. Jenkins, J. Šių laikų dorovinės problemos. 1997. 348 p. ISBN 9986-02-314-9, ISBN 0-435-30317-1.
23. Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos duomenys. <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles19> [žiūrėta 2014 m. gegužės 23 d.].
24. Kanopienė, V. Žmogaus socialinė raida: lyčių lygios galimybės. Vilnius, 2001. 149–167 p. ISBN 995-449-27-6.
25. Kardelis, K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai, 2005. 395 p. ISBN 9955-655-35-6.
26. Kiguolytė, R., Valickas, G. Smurto rodymas Lietuvos televizijos laidose. Psichologija, 2008. 57–70 p. ISSN 1392–0359. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367159604962/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2013 m. lapkričio 8 d.], [žiūrėta 2014 m. liepos 18 d.].
27. Kublickienė, L. Vyriškumų vaidmenų ypatumai dabarties Lietuvoje. Sociologija: Mintis ir veiksmas, 2003. 77–86. ISSN 1392-3358.<http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2003_nr_02_77-86.pdf> [žiūrėta 2014 m. gegužės 5 d.].

28. Leonavičius, V. Sociologija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004. 288 p. ISBN 9955-530-84-7.
29. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=400334&p_query=smurtas&p_tr2=2> [žiūrėta 2014 m. gegužės 24 d.].
30. Lietuvos Respublikos apsaugos ministerija. <http://sena.sam.lt/lt/main/sveikatos_apsauga/visuomen__s_sveikata/visuomen__s_psichikos/smurtas> [žiūrėta 2014 m. gegužės 24 d.].
31. Lietuvos Respublikos Seimas. A. Tereškino pranešimas: „Lytinė diskriminacija: moterys ir vyrai stereotipų ir įvaizdžių nelaisvėje“. 2004. <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3371&p_d=38027&p_k=1> [žiūrėta 2014 m. birželio 15 d.].
32. Lietuvos Respublikos Seimas. *Statutas*. Vilnius, 1994. <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=482622> [žiūrėta 2014 m. birželio 8 d.].
33. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo problemos analizė. Patyčios Lietuvos mokyklose: problemos ir jų sprendimo būdai. Nr 11 (39). Vilnius, 2009. 8 p. <http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/sv_prob11_Patycios_mokykloje.pdf> [žiūrėta 2014 m. lapkričio 18 d.]. ISSN 1822-4156.
34. Lietuvos statistikos departamentas. Moterys ir vyrai Lietuvoje 2013. Vilnius, 2014. 105 p. <http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/130368/Moterys_vyrai_Lietuvoje_2013.pdf> [žiūrėta 2014 m. gruodžio 3 d.]. ISSN 2029-588X.
35. Lygių galimybių plėtros centras. Lyčių lygybės vadovas savivaldos institucijoms. Vilnius, 2008. 67 p. ISBN 978-9955-805-03-8 [žiūrėta 2014 m. liepos 10 d.].
36. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2013 m. ataskaita. Vilnius, 2014. 118 p. < http://www.lygybe.lt/lt/metines-tarnybos-ataskaitos.html>
37. Macevičiūtė, E. ir kt. Socialinių lyčių stereotipų formavimas žiniasklaidoje. 2002. 96 p. <http://politika.osf.lt/kiti/dokumentai/SocialiniuLyciuStereotipai.pdf> [žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 27 d.].
38. Macionis, J. J. Sociology. 5th ed. Kenyon College, 2003. 702 p. ISBN 0-13-048595-0.

39. Makara-Studzinska, M. ir kt. Kobiece oblicza stosowania przemocy. The Countenances of Female Violence. Postêpy Psychiatrii i Neurologii, 2005; 14 (3). 201–204 p. <http://www.ipin.edu.pl/ppn/archiwum/2005/3/t14n3_6.pdf>
40. Michailovič, I. Kai kurie smurto šeimoje probleminiai aspektai. Teisė. 2012. 26–40 p. ISSN 1392-1274. <http://www.vu.lt/leidyba/dokumentai/zurnalai/TeisAe/TeisAe%2082%20tomas/26-40.pdf>[žiūrėta 2014 m. gegužės 21 d.].
41. Myers, D. G. Socialinė psichologija. Poligrafija ir informatika, 2008. 808 p. ISBN 978-9986-850-60-1.
42. Navaitis, G. Vyrų nuostatos į vyriškumo sklaidą šeimoje. Socialinis darbas. Mokslo darbai, Nr. 4. (1). Vilnius, 2005. 34–38 p. ISSN 1648-4789. <http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/social_4(1).pdf> [žiūrėta 2014 m. rugsėjo 11 d.].
43. Pastorino, E., Doyle-Portillo, S. What Is Psychology? Essentials. 2nd ed. Wadsworth, 2013. 704 p. ISBN-13: 978-1-111-83415-9.
44. Pruskus, V. Smurto fenomenas mokykloje. Komunikacija, sklaida, prevencija. Vilnius, 2012. 224 p. ISBN 978-609-457-319-4.
45. Reeser, W. T. Masculinities In Theory: An Introduction. 2010. 248 p. ISBN 978-1-4051-6860-1.
46. Reingardė, J. Lytiškumas: socialiniai, kultūriniai ir sveikatos aspektai. Socialinis ir kultūrinis lyties formavimas. 2009. 7–13 p. ISBN 978-9986-959-41-0.
47. Reingardė, J. Lytiškumas: socialiniai, kultūriniai ir sveikatos aspektai. Hegemoninis arba norminis vyriškumas. 2009. 71–75 p. ISBN 978-9986-959-41-0.
48. Reingardė, J. Lytiškumas: socialiniai, kultūriniai ir sveikatos aspektai. Vyriškumo raiškos būdai. 2009. 75–80 p. ISBN 978-9986-959-41-0.
49. Ritzer, G. Introduction To Sociology. Sage: University of Maryland, 2013. 792 p. ISBN 978-1-4129-7770-8.
50. Royse, D. Research Methods in Social Work. 5th ed. University of Kentucky, 2008. ISBN-13: 978-0-495-11566-3; ISBN-10: 0-495-11566-5.
51. Seale, C. ir kt. Qualitative Research Practice. Concise Paperback Edition. 2006. 552 p. ISBN 9781412934206.
52. Senasis Testamentas. Pradžios knyga. <http://www.ebiblija.lt/cgi-bin/bible/read.py> [žiūrėta 2014 m. birželio 4 d.].
53. Sleczka, K. Feminizmas. 2005. 585 p. ISSN 1392-1673, ISBN 5-417-00871-0.

54. Stonkienė, M. Žurnalas Klėja Nr. 5: Vyraujantys šeimos modeliai ir socialiniai lyčių stereotipai Lietuvos žurnaluose, skirtuose paaugliams. 2003. <http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/index25e4.html?show_content_id=526> [žiūrėta 2014 m. gegužės 17 d.].
55. Stoop A. L. I. The Hunt for the Last Respondent. Nonresponse in Sample Surveys. Hague, 2005. 347 p. ISBN 90-377-0215-5.
56. Tamutienė, I. Lyčių nelygybės matavimai ir interpretacija Europos Sąjungoje. Sociologija: Mintis ir veiksmas, 2004. 79–87 p. ISSN 1392-3358. <http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2004_nr_03_79-87.pdf> [žiūrėta 2014 m. spalio 1 d.].
57. Tereškinas, A. Vyrai, vyriškumo formos ir maskulinizmo politika šiuolaikinėje Lietuvoje. Mokslinis-mokomasis leidinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Lyčių studijų centras, 2004. 47 p. ISBN 9955-611-03-0.
58. Tereškinas, A. Vyrų pasaulis: Vyrai ir žaizdos vyriškumas Lietuvoje. 2011. 320 p. ISBN 9789955234340.
59. The National Coalition For Men. <http://ncfm.org/ncfm-home/> [žiūrėta 2014 m. gegužės 3 d.].
60. The Violence Prevention Initiative of the Government of Newfoundland and Labrador. <http://www.gov.nl.ca/VPI/types/index.html#2> [žiūrėta 2014 m. rugsėjo 18 d.].
61. Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. 626 p. ISBN 9955-563-26-5.
62. VĮ Vyrų krizių ir informacijos centras. <http://vyrukc.lt/apie-mus>
63. Walklate, S. Gender and Crime. 1995. 212 p. ISBN 0-13-433459-0.
64. Žvinklienė, A. Lyčių atotrūkis ir patriarchato raiška Baltijos valstybėse. Lietuvos ypatumai. Sociologija: Mintis ir veiksmas, 2009. 99–118 p. ISSN 1392-3358. <http://www.ku.lt/wp-content/uploads/2013/04/2009-1p_99-118.pdf> [žiūrėta 2014 m. liepos 13 d.].
65. Žukauskienė, R. Kriminalinio elgesio psichologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. 604 p. ISBN 9955-19-045-0.

Bardauskas, J. Politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė – lekt. dr. Raminta Bardauskienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinių technologijų fakultetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas, 2014. 66 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama moterų smurto prieš vyrus problematika, įvertintas politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą, pateiktos rekomendacijos, ko valstybė turėtų imtis, norėdama aktualizuoti visuomenėje moterų smurtą patyrusių vyrų problemą. Pirmojoje darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojami lyčių vaidmenys, kokią įtaką lyčių vaidmenims turi visuomenės suformuoti stereotipai. Taip pat aptariama lyčių nelygybė, feminizmo ir maskulinizmo teorijos. Antrojoje darbo dalyje aptariama „smurto“ sąvoka, smurto rūšys, moterų ir vyrų smurto priežastys. Pateikiama lyčių nusikalstamumo, įkalinimo, nukentėjusių nuo sutuoktinės/sutuoktinio, sugyventinės/sugyventinio smurto statistika. Darbe analizuojami Lietuvoje ir užsienyje atlikti įvairūs tyrimai, kurie susiję su moterų smurto prieš vyrus problema. Trečiojoje magistro darbo dalyje pateikiami atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai. Jie atskleidė politikų požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Pagrindiniai žodžiai: lyčių vaidmenys, feminizmas, maskulinizmas, lyčių nelygybė, moterų smurtas prieš vyrus, politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Bardauskas, J. Politicians attitude to men who experienced women`s violence / Master`s Work in Social Work. Supervisor lect. dc. Raminta Bardauskienė. – Vilnius: Mykolas Romerio University, Faculty of Social Technologies, Institute of Educational Studies and Social Work, 2014. – 66 p.

ANNOTATION

This Master work analysing women`s violence against men issues, evaluating politicians attitude to men who experienced women`s violence, offering suggestions to the Governmental authorities how to actualize violence against men issue. The first part analyses the theoretical aspect of gender roles, the impact of gender roles in creating stereotypes. Also, the gender inequality, feminism and masculinity theories. The second part discusses the concept of violence, types of violence, women`s and men`s violence causes. Moreover, this paper provides gender crime, imprisonment, victims of spousal/ cohabitant violence statistics. The paper analyses the various studies carried out in Lithuania and abroad that investigate women`s violence against men issue. The third part presents the results of quantitative research which revealed the politicians attitude to men who experienced women violence.

Keywords: gender roles, feminism, masculinity, gender inequality, women`s violence against men, politicians attitude to men who experiences women`s violence

Bardauskas, J. Politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė – lekt. dr. Raminta Bardauskienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinių technologijų fakultetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas, 2014. 66 p.

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: *lyčių vaidmenys, feminizmas, maskulinizmas, lyčių nelygybė, moterų smurtas prieš vyrus, politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą.*

Magistro baigiamojo darbo tema aktuali, kadangi smurtas artimoje aplinkoje yra viena didžiausių problemų Lietuvoje. Daugiausia kalbama apie moteris ir vaikus, kaip smurto aukas, o apie vyrus, kurie patiria moterų smurtą, informacijos mažai, todėl tai yra nauja tyrinėjimo sritis. Ši problematika visuomenėje nėra aktualizuojama. Moterų, patyrusių vyrų smurtą, yra daugiau, tačiau tai nesumenkina vyrų, patyrusių moterų smurtą, problemos reikšmės, jie taip pat yra smurto aukos.

Tyrimo objektu pasirinktas politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Tyrimo hipotezė – politikai neigiamai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Darbo tikslas – ištirti, kaip politikai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Darbo tikslui įgyvendinti iškelti šie uždaviniai: apibrėžti lyčių vaidmenis, stereotipus, pagrindinius lyčių nelygybės klausimus; pateikti pagrindines feminizmo ir maskulinizmo idėjas; apibrėžti smurto sampratą ir jo rūšis, kas lemia moterų smurtą prieš vyrus; remiantis atlikta apklausa įvertinti politikų požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Darbe taikyta mokslinės literatūros, straipsnių analizė, teisinių dokumentų analizė, statistinių duomenų analizė, sociologinių tyrimų duomenų analizė, atliktas kiekybinis tyrimas – anoniminė internetinė apklausa.

Darbo teorinė dalis atskleidė, kad lyčių socializacija, kitaip tariant, vaidmenys, yra nulemti kultūros, socialinių veiksmų. Suformuoti stereotipai turi reikšmės susiformavusiai lyčių nelygybei, moterys dažniausiai vaizduojamos kaip silpnoji lytis, todėl ir kaip vyro smurto auka. Vyrai vaizduojami kaip smurtautojai, nepatiriantys moterų smurto, nors oficiali statistika, tyrimai Lietuvoje ir užsienyje rodo, kad vyrai taip pat yra moterų smurto aukos. Atliktu tyrimu įrodyta, kad respondentai sutinka, jog vyrai gali patirti moterų smurtą, tačiau jų požiūris į šią problematiką yra gana prieštaringas. Nors daugelis mano, kad vyras neturi tylėti, o privalo kreiptis pagalbos dėl patiriamo smurto, patys respondentai patirto smurto nesureikšmina. Respondentai taip pat nėra linkę gailėtis vyrų, prieš kuriuos moterys

smurtauja, bet jų ir neniekina, nekaltina, nors nedidelė dalis respondentų į vyrus, patyrusius moterų smurtą, žiūri neigiamai.

Darbo autorius pateikė siūlymų, kurie galėtų padėti aktualizuoti visuomenėje moterų smurto prieš vyrus problematiką: pasitelkiant žiniasklaidos priemones viešinti šią problemą; organizacijos, teikiančios pagalbą vyrams, patyrusiems moterų smurtą, turėtų labiau viešinti savo veiklą, būti prieinamesnės; valstybinės institucijos turėtų koncentruotis ne tik į moterų ir vaikų smurtą, bet ir į vyrus, patiriančius smurtą.

Darbą sudaro įvadas, 3 pagrindinės darbo dalys, išvados, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Pirmojoje dalyje apibrėžiamos *lyties, lyčių skirtybių, lyčių socializacijos* bei *lyčių vaidmenų* sąvokos, taip pat analizuojami lyčių vaidmenys bei stereotipai. Aptariami pagrindiniai lyčių nelygybės aspektai. Taip pat apibrėžiamos pagrindinės feminizmo atšakos, jų skirtumai. Aptariamos maskulinizmo studijos, jų atsiradimas, poreikis. Antrojoje dalyje pateikiama smurto samprata, išskiriamos pagrindinės smurto rūšys. Siekiant įvertinti moterų ir vyrų skirtumus, nusistovėjusias tendencijas, analizuojama nusikalstamų veikų bei smurto artimoje aplinkoje atvejų statistika. Taip pat analizuojama vyrų prieš moteris ir moterų prieš vyrus smurto problematika. Trečiojoje dalyje aprašoma tyrimo metodologija, aptariami anoniminės internetinės anketos duomenys, leidžiantys nustatyti Seimo narių požiūrį į vyrus, patyrusius moterų smurtą.

Bardauskas, J. Politicians attitude to men who experienced women`s violence / Master`s Work in Social Work. Supervisor lect. dc. Raminta Bardauskienė. – Vilnius: Mykolas Romerio University, Faculty of Social Technologies, Institute of Educational Studies and Social Work, 2014. – 66 p.

SUMMARY

Keywords: gender roles, feminism, masculinism, gender inequality, women's violence against men, politicians' attitude towards men who experienced violence from women.

The relevance of Master thesis is grounded by one of the biggest problems in Lithuania – domestic violence. Usually a major focus is devoted to women and children who more often become victims of domestic violence. However, there are few studies that research men who experienced acts of violence. The latter problem is not very prominent in a public sphere. Therefore, this study aims to contribute to the new field of research. Although there are more women than men who experienced domestic violence, this fact should not diminish the relevance of studying men who were victims of domestic violence.

The object of the study is politicians' attitude towards men who experienced violence from women.

The hypothesis of the study claims that politicians negatively consider men who experienced domestic violence.

The aim of the study is to research how politicians assess men who experienced violence from women.

The following tasks are formulated in order to achieve the aim of the study: to define gender roles, stereotypes and main issues of gender inequality; to present the main ideas of feminism and masculism; to define the concept of violence and its types that consider women's violence against men; to conduct a survey and based on its results to evaluate politicians' attitude towards men who experienced violence.

The study applies the following methodology: analysis of academic literature, analysis of legal documents, analysis of data research studies, and quantitative survey – anonymous survey on the Internet.

A theoretical framework of the study reveals that socialization of gender is determined by cultural and social factors. Formed stereotypes influence gender inequality. Women are often portrayed as the weaker gender and therefore as a victim of men's violence. Men are depicted as assaulters who do not experience violence from women. However, official data

and studies conducted in Lithuania and abroad show that men are also sometimes victims of violence. Studies have proven that respondents acknowledge a chance to experience women's violence for men, but their attitude towards the problem is contradictory. The majority agree that men should not remain silence, but to look for help after violence. However, they do not exaggerate the violence when it comes to them. Respondents do not have a tendency to feel sorry for abused men, but they also do not stigmatize them. However, a small part has a negative attitude towards men who experienced violence from women.

The study suggests the following proposals which could actualize the problem of domestic violence against men in a public sphere: to publicize the problem by involving mass media, to urge organizations that provide assistance to abused men to publicize their activity more and to be more open; to urge state institutions to focus not only on violence against women and children, but also on abused men.

The study consists of introduction, three main parts, conclusions, list of references, annotations in Lithuanian and English, summaries in Lithuanian and English and appendixes. The first part defines concepts of gender, gender diversity, gender socialization and gender roles. It analyses gender roles and stereotypes, discuss the main aspects of gender inequality. The main movements of feminism and their differences are also defined, as well as studies of masculism, its rise and demand. The second part introduces the concept of violence and its main types. Analysis of criminal activities and domestic violence data is conducted in order to evaluate differences between men and women and their persisted trends. The issues of men's violence against women and women violence against men are also addressed. The third part describes methodology and present data from anonymous Internet survey which allows identifying parliamentarians' attitude towards abused men.

PRIEDAI

TYRIMAS „POLITIKŲ POŽIŪRIS Į VYRUS, PATYRUSIUS MOTERŲ SMURTĄ“

GERB. RESPONDENTE,

Esu Jevgenijus Bardauskas, LRT televizijos žurnalistas. Atlieku tyrimą, kurio tema – „Politikų požiūris į vyrus, patyrusius moterų smurtą“. Šio darbo tikslas – ištirti, kaip politikai vertina vyrus, patyrusius moterų smurtą, todėl man labai svarbi Jūsų nuomonė, kurią išreikšti truksite vos keletą minučių. Apklausa – ANONIMINĖ, duomenys bus naudojami tik magistro darbe ir viešai nebus skelbiami. Iš anksto dėkoju už Jūsų atsakymus.

1. Jūsų amžius (pasirinkite):.....

2. Jūsų išsilavinimas (pasirinkite):.....

3. Šeiminė padėtis:

- ☐ a) Nevedęs / bet turiu partnerį / partnerę
- ☐ b) Nevedęs
- ☐ c) Vedęs
- ☐ d) Išsiskyręs
- ☐ e) Našlys

4. Kiek Jūs sutinkate arba nesutinkate su toliau pateiktais teiginiais?

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
1. Vyrai – stiprioji, dominuojanti lytis	☐	☐	☐	☐	☐
2. Vyrai agresyvesni nei moterys	☐	☐	☐	☐	☐
3. Vyrai labiau linkę į nusikalstamas veiklas nei moterys	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vyrai savo jausmus privalo slėpti	☐	☐	☐	☐	☐

5. Vyrai šeimoje turi vadovauti, jų žodis turi būti lemiamas	☐	☐	☐	☐	☐
6. Vyro pareiga – uždirbti pinigų, o moters pareiga – prižiūrėti namus ir šeimą	☐	☐	☐	☐	☐

5. Kiek Jūs sutinkate arba nesutinkate, kad normalus vyras turi:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
1. Sugebėti uždirbti pinigų	☐	☐	☐	☐	☐
2. Būti nagingas, mokantis atlikti „vyriškus“ buities, techninius darbus	☐	☐	☐	☐	☐
3. Ne tik aprūpinti vaikus, bet ir užsiimti jų priežiūra, auklėjimu	☐	☐	☐	☐	☐
4. Būti galintis apginti save ir kitus	☐	☐	☐	☐	☐
5. Būti protingas, išmanantis daugelį sričių, apsiskaitęs	☐	☐	☐	☐	☐
6. Mokėti paprašyti ir priimti pagalbą	☐	☐	☐	☐	☐
7. Siekti karjeros, pelnyti pripažinimą	☐	☐	☐	☐	☐
8. Bet kada patenkinti moterį seksualiai, jei ji to nori	☐	☐	☐	☐	☐
9. Nusileisti moteriai, daryti tai, ko ji paprašo	☐	☐	☐	☐	☐
10. Būti laisvas, nesiaiškinti, nesiteisinti	☐	☐	☐	☐	☐
11. Niekada nepakelti rankos prieš silpnesnį	☐	☐	☐	☐	☐

12. Būti jautrus, supratingas	☐	☐	☐	☐	☐
13. Globoti savo moterį, padėti jai spręsti jos problemas	☐	☐	☐	☐	☐

6. Jūsų nuomone, ar vyrai patiria moterų smurtą?

- ☐ Taip
- ☐ Ne
- ☐ Galbūt

7. Ar pažįstate vyrų, patyrusių moterų smurtą?

- ☐ a) Taip
- ☐ b) Ne

8. Jūsų nuomone, ar smurtas prieš vyrus Lietuvoje yra problema?

- ☐ a) Taip
- ☐ b) Ne
- ☐ c) Galbūt

9. Kokius moters veiksmus laikytumėte smurtu?

	Taip	Ne
1. Ignoravimas, nekalbėjimas	☐	☐
2. Įžeidžiančios replikos, juokai	☐	☐
3. Nuolat reiškiamas nepagrįstas pavydas	☐	☐
4. Trukdymas bendrauti su draugais	☐	☐
5. Draudimas dirbti / mokytis	☐	☐
6. Daiktų gadinimas (siekiant įbauginti)	☐	☐
7. Šaukimas, barimas	☐	☐
8. Stumdymas	☐	☐
9. Vertimas lytiškai santykiauti	☐	☐
10.	☐	☐

Priekaištavimas		
11. Grasinimas skyrybomis	☐	☐
12. Grasinimas neleisti matytis su vaikais	☐	☐

10. Kaip dažnai Jūsų partnerė / sutuoktinė bendraudama su Jumis *(klausimą praleiskite, jei neturite partnerės / sutuoktinės)***:** *(pasirenkamas klausimas)*

	Dažnai	Kartais	Niekada
1. Įžeidinėja, pajuokia	☐	☐	☐
2. Reiškia pavydą	☐	☐	☐
3. Stumdosi	☐	☐	☐
4. Skelia antausį / imasi kitų fizinių veiksmų	☐	☐	☐
5. Verčia lytiškai santykiauti, kai Jūs to nenorite	☐	☐	☐
6. Šaukia, bara	☐	☐	☐
7. Siekdama įbauginti gadina daiktus	☐	☐	☐
8. Trukdo bendrauti su draugais	☐	☐	☐
9. Trukdo dirbti / mokytis	☐	☐	☐
10. Ignoruoja, nekalba	☐	☐	☐
11. Priekaištauja	☐	☐	☐
12. Grasina skyrybomis	☐	☐	☐
13. Grasina neleisti matytis su vaikais	☐	☐	☐

11. Ar kreipėtės / kreiptumėtės pagalbos patyręs moters smurtą?

☐ a) Taip

☐ b) Ne

12. Jeigu nesikreipėte / nesikreiptumėte, tai dėl kokių priežasčių? *(keli galimi atsakymai*)

- ☐ a) Man gėda
- ☐ b) Bijau būti pasmerktas visuomenės
- ☐ c) Bijau pasirodyti nevyriškas
- ☐ d) Bijau pažeminimo ir pasišaipymo
- ☐ e) Aš to nesureikšminu
- ☐ Kita ☐

13. Kiek Jūs sutinkate arba nesutinkate su toliau pateiktais teiginiais?

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
1. Vyras, patyręs moters smurtą, turi tylėti	☐	☐	☐	☐	☐
2. Vyras, patyręs moters smurtą, turėtų jai atsilyginti tuo pačiu	☐	☐	☐	☐	☐
3. Vyras, patyręs moters smurtą, turėtų kreiptis pagalbos	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vyrai, prieš kurios smurtauja moterys, nusipelno užuojautos ir gailesčio	☐	☐	☐	☐	☐
5. Vyrai, prieš kurios smurtauja moterys, nusipelno paniekos	☐	☐	☐	☐	☐
6. Bet kuris vyras gali patirti moters smurtą	☐	☐	☐	☐	☐
7. Tik silpnas vyras gali patirti moters smurtą	☐	☐	☐	☐	☐
8. Vyras pats kaltas, kad patiria moters smurtą	☐	☐	☐	☐	☐

Bardauskas, Jevgenijus
El. paštas jevbar@lrt.lt
Mob. tel. +3706 781 8181
Darbas baigtas 2014 12 15
Darbas pristatytas 2014 12 19